

EXECUTIVE SUMMARY

และ

บทความงานวิจัย
โครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาวิทย์ชุมชน
เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนจังหวัด
นครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์

โดย

วันที่.....	- 7 ต.ค. 2546
เลขทะเบียน.....	00345
เลขเรียกหนังสือ.....	R06 44

นายวีรพงษ์ พลนิกรกิจ (หัวหน้าโครงการหลัก)

นายเสกสรร พรหมพิทักษ์ (หัวหน้าโครงการร่วม)

นางสาวนิภากร กำจรเมฆกุล (นักวิจัย)

และคณะ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.)

พฤษภาคม 2545

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ชั้น 14 อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์
เลขที่ 979/17-21 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10400
โทร 298-0455 โทรสาร 298-0476
Home page : <http://www.trf.or.th>
E-mail : trf-info@trf.or.th

Executive Summary

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์”

ปัญหานำวิจัย

- 1) สถานภาพของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันในด้าน พัฒนาการ บทบาท สภาพปัญหา ขอบประมาณ และสื่อคู่แข่ง (competitive media) เป็นอย่างไร
- 2) โครงสร้างการดำเนินงานวิทยุชุมชน ของจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์เป็นอย่างไร โครงสร้างที่ปรากฏดังกล่าวสนองตอบความต้องการของชุมชน และสอดคล้องกับปรัชญาของ วิทยุชุมชนหรือไม่ อย่างไร และสาเหตุอะไรที่เป็นตัวกำหนดให้เกิดโครงสร้างดังกล่าว
- 3) ปัจจัยอื่นใด (เช่น สังคม วัฒนธรรม บริบทท้องถิ่น เป็นต้น) มีผลต่อการดำเนินงานวิทยุชุมชน จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์
- 4) วิธีการดำเนินงานของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ที่ดีควรเป็นอย่างไร
- 5) รูปแบบ และเนื้อหารายการวิทยุชุมชนของจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ที่ดำเนินการ เป็นอย่างไร สอดคล้องต่อความต้องการ สัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมในมิติต่าง ๆ ของชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์หรือไม่ อย่างไร
- 6) ชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์มีการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการ และความคาดหวังต่อวิทยุชุมชนหรือไม่ อย่างไร อะไรเป็นตัวกำหนดให้เกิดการใช้ ความพึงพอใจ ความคาดหวัง และความต้องการดังกล่าว
- 7) ปัจจัยใดที่ทำให้วิทยุชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน
- 8) สถานภาพ โครงสร้าง วิธีการดำเนินงาน รูปแบบและเนื้อหารายการของวิทยุชุมชน บริบทชุมชน การใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการ และความคาดหวังของชุมชนต่อวิทยุชุมชน รวมทั้ง ปัจจัยที่จะทำให้วิทยุชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ระหว่าง จังหวัดนครราชสีมา กับจังหวัดบุรีรัมย์ เหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสถานภาพของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ที่ผ่านมาจนถึง ปัจจุบันทั้ง พัฒนาการ บทบาท สภาพปัญหา ขอบประมาณ และสื่อคู่แข่ง (competitive media)

- 2) เพื่อศึกษาโครงสร้าง งบประมาณของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดโครงสร้างดังกล่าว
- 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์
- 4) เพื่อแสวงหาวิธีการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ที่ดี
- 5) เพื่อศึกษารูปแบบ และเนื้อหารายการของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดรูปแบบ เนื้อหารายการดังกล่าว
- 6) เพื่อศึกษาการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการ และความคาดหวังของชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีต่อวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งปัจจัยที่ทำให้ได้ พึงพอใจ ต้องการ และคาดหวังดังกล่าว
- 7) เพื่อแสวงหาปัจจัยที่จะทำให้วิสาหกิจชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน
- 8) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมากับวิสาหกิจชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์” เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory research) ที่ทีมวิจัยประกอบด้วยตัวแทนจากภาคีต่าง ๆ เข้ามีส่วนร่วมในการทำวิจัย โดยเฉพาะในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล และเป็นการวิจัยที่อิงหลากหลายวิธี (multi-methods) ได้แก่ การสังเกตภาคสนาม (field observation) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) การวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ และการวิเคราะห์เอกสาร ซึ่งตัวแทนจากภาคีและวิธีวิจัยในแต่ละพื้นที่จังหวัดจะแตกต่างกันไปในบางส่วนตามสถานะ สำหรับการศึกษาวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่ประกอบด้วยผู้วิจัยจากตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และนักวิชาการ ดังนี้

1. ภาครัฐ คือ นายบัณฑิต ตั้งประเสริฐ ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา / ประธานกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา
2. ภาคประชาชน คือ นายพฤษ์สิทธิ์ โอภิฟ้า อาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน จังหวัดนครราชสีมา / อนุกรรมการผลิตรายการวิสาหกิจชุมชนของคนโคราช

3. ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน คือ น. เณย์รัฐภูมิ จินากุล หัวหน้าอาสาสมัครความรู้ นครราชสีมา / คณะทำงานผลิตรายการวิทยุชุมชนของคนโคราช จังหวัดนครราชสีมา
4. นักวิชาการ คือ นายวิรพงษ์ พลนิกกิจ อาจารย์ประจำสาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ (นิเทศศาสตร์) สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และนางสาวนภาพร กำจรเมฆกุล อาจารย์ประจำสาขาวิชาการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ด้านการศึกษาในส่วนของจังหวัดบุรีรัมย์ประกอบด้วยผู้วิจัยจากตัวแทน 2 กลุ่ม ได้แก่ ภาคประชาชน และนักวิชาการ ดังนี้

1. ภาคประชาชน คือนายคำ วิชาพล ประธานอาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน จังหวัดบุรีรัมย์ / อนุกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ และนายวีระพล สุดตรง ผู้ดำเนินรายการ / อนุกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ / ประธานชมรมอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนบุรีรัมย์
2. นักวิชาการ คือ นายเสกสรร พรหมพิทักษ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการสื่อสารมวลชนและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

โดยมุ่งศึกษาเฉพาะสถานีวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ดำเนินรายการวิทยุชุมชนในรูปของคณะกรรมการ ระหว่างปี พ.ศ. 2544

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์เป็นวิทยุชุมชน ระดับรายการ และดำเนินการในลักษณะสื่อเพื่อสาธารณะ ที่เริ่มต้นจากนโยบายรัฐที่ต้องการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงที่ถือกรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของเป็นช่องทางในการส่งเสริม อปม. และใช้หอกระจายข่าวให้เกิดประโยชน์เพื่อเป็นตัวกลางระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในการถ่ายทอดข่าวสาร โดยดำเนินงานภายใต้หน่วยงานรัฐ คือ กรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งกำหนดกรอบการดำเนินงานส่วนหนึ่งไว้ให้สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (ในสังกัด) และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์เป็นหนึ่งใน 19 สถานีนำร่อง ออกอากาศรายการในช่วงเวลาของสถานี ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2541

วิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์มีโครงสร้างระบบรัฐ โดยรัฐเป็นเจ้าของ แต่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในสื่อวิทยุกระจายเสียง ฉะนั้นประชาชนควรใช้โอกาสนี้ ศึกษา เรียนรู้และสร้างบทเรียน

การบริหารและการจัดการเป็นแบบการบริหารราชการ มีการควบคุม 3 ระดับ คือ การควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล โดยกฎกระทรวง ฉบับที่ 14 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2498 หมวด 2 ผู้จัดรายการและผู้ดำเนินรายการ เป็นข้อจำกัดการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ดำเนินรายการของประชาชน ในส่วนของการควบคุมจากส่วนท้องถิ่นหรือระดับสถานีนั้น เป็นระดับมีบทบาทในการควบคุมการปฏิบัติมากกว่าระดับอื่น การควบคุมระดับหน่วยงานเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานของวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์แตกต่างกันกล่าวคือ ผู้อำนวยความสะดวกด้านวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งดูแลวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ให้เวลาอย่างเต็มที่กับวิद्यุชุมชน ในขณะที่ทีมงานผู้มีส่วนร่วมมีความเข้มแข็งจนเกิดชมรมอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนบุรีรัมย์

การดำเนินงานวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า นอกจากวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจะมีคณะกรรมการบริหารฯ และคณะอนุกรรมการผลิตรายการฯ เช่นเดียวกับวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์แล้ว วิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมายังมีคณะกรรมการที่ปรึกษาฯ และคณะทำงานฯ ในขณะที่วิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ไม่มีคณะกรรมการที่ปรึกษาฯ และคณะทำงานฯ ดังกล่าว โดยคณะกรรมการบริหารมีบทบาทเฉพาะในตอนต้น และมีการประชุม 2-3 ครั้ง ทางด้านคณะอนุกรรมการฯ นั้นในส่วนของคณะอนุกรรมการฯ จังหวัดนครราชสีมาประกอบด้วยตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้ ภาครัฐ คิดเป็นร้อยละ 83.33 และภาคประชาชน คิดเป็นร้อยละ 16.67 ในขณะที่คณะอนุกรรมการฯ จังหวัดบุรีรัมย์ภาคประชาชน คิดเป็นร้อยละ 50.00 ภาครัฐ คิดเป็นร้อยละ 42.86 และภาคเอกชน คิดเป็นร้อยละ 7.14 ในส่วนของวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีชมรมอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนบุรีรัมย์ ประกอบด้วยภาคประชาชนคิดเป็นร้อยละ 80.00 ภาครัฐคิดเป็นร้อยละ 20.00 สำหรับกระบวนการสรรหาคณะอนุกรรมการฯ นั้น ทั้ง 2 จังหวัดได้ดำเนินการเหมือนกัน คือ การประสานเครือข่ายทางสังคมที่มีอยู่เดิม (หน่วยงานรัฐ และบุคคลที่รู้จักคุ้นเคย) และสรรหาจากเจ้าหน้าที่สถานี แต่วิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ยังได้เปิดรับสมัครประชาชนทั่วไป โดยประกาศผ่านทางรายการวิद्यุชุมชน แต่ในภาพรวมการดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นผู้มีอำนาจ (authorities) และไม่มีความหลากหลายของกลุ่ม ดังนั้นควรมีการทบทวนสัดส่วนของภาคประชาชน โดยกำหนดให้เพิ่มขึ้นและมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

บทบาทหลักของวิद्यุชุมชนทั้ง 2 จังหวัด คือ การเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่น โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ และมีบทบาทตามทิศทางการไหลของ

ข่าวสารจากบนลงล่าง (top-down) มากกว่าบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารในแนวนอน (horizontal) และตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน (bottom-up) ซึ่งเป็นเพราะปัจจัยเชิงโครงการ กล่าวคือ การดำเนินงานในโครงสร้างระบบรัฐทำให้วิเทศชุมชนของทั้ง 2 จังหวัดมีการดำเนินงานตามกรอบของรัฐ

การดำเนินงานดังกล่าวข้างต้นได้รับงบประมาณส่วนหนึ่งจากกรมประชาสัมพันธ์ แต่งบประมาณดังกล่าวไม่เพียงพอในการดำเนินงาน ซึ่งนอกจากงบประมาณจะเป็นประเด็นปัญหาหนึ่งแล้ว ในการดำเนินงานวิเทศชุมชนยังมีปัญหาอื่น ๆ อาทิ ปัญหาด้านนโยบาย และกฎระเบียบ ปัญหาด้านทรัพยากร (resources) ทั้งด้านบุคคล และเทคนิค ปัญหาด้านการดำเนินงาน ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานภายในวิเทศชุมชน คือ ปัญหาเกี่ยวกับแผนงาน ปัญหาเกี่ยวกับการจัดรายการ ปัญหาด้านการจัดเก็บข้อมูล ปัญหาด้านการสำรวจและประเมินผลรายการ ฯลฯ

ในการดำเนินงานด้านการผลิตรายการนั้น วิเทศชุมชนจังหวัดนครราชสีมาดำเนินการออกอากาศรายการจำนวน 1 รายการ ออกอากาศประมาณ 3 ชั่วโมง ทุกวันจันทร์ถึงวันอาทิตย์ ในขณะที่จังหวัดบุรีรัมย์ดำเนินการออกอากาศรายการจำนวน 10 รายการ ออกอากาศประมาณ 9 ชั่วโมงต่อวัน บางรายการออกอากาศทุกวันบางรายการออกอากาศเฉพาะวันจันทร์ถึงวันศุกร์ แต่ทั้ง 2 จังหวัดมีการจัดกิจกรรม "วิเทศชุมชนสัญจร" ในลักษณะที่คล้ายกัน กล่าวคือ เป็นการจัดรายการวิทยุออกสถานที่ของวิเทศชุมชน โดยมีการนำอุปกรณ์สำหรับการส่งกระจายเสียงไปติดตั้งชั่วคราว ณ สถานที่ที่จัดกิจกรรม อาทิ หมู่บ้าน ตำบล โรงเรียนต่าง ๆ ฯลฯ เพื่อถ่ายทอดรายการออกอากาศในเวลารายการวิเทศชุมชน

ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม และสังคม มีความหลากหลาย รวมทั้งปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจของจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อการดำเนินชีวิตของชุมชน และการดำเนินงานของวิเทศชุมชน โดยชุมชนส่วนหนึ่งยังคงยึดมั่น และให้ความสำคัญกับประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น และวิเทศชุมชนก็นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีในรายการ ขณะที่รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่กำกับดูแลกรมประชาสัมพันธ์ได้กำหนดนโยบายการดำเนินงานวิเทศชุมชน และวิเทศชุมชนมีบทบาทในการเป็นเครื่องมือทางการเมือง โดยมีบทบาทในลักษณะรณรงค์เพื่อให้ความรู้ทางการเมืองแก่ชุมชน ด้านสื่อคู่แข่ง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุกระจายเสียงสถานีอื่น ถือว่าเป็นสื่อคู่แข่งสำคัญของวิเทศชุมชน

การปรับปรุงการดำเนินงานให้วิเทศชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเป็นวิเทศชุมชนที่สอดคล้องกับปรัชญาวิเทศชุมชนที่แท้จริง มีดังนี้ ปรับโครงสร้างบุคคลโดยเพิ่มสัดส่วนของภาคประชาชนให้มากยิ่งขึ้น ให้อิสระในการบริหารจัดการ ปรับบทบาทการดูแลของเจ้าหน้าที่ สวท. กำหนดบทบาทหน้าที่จากโครงสร้างการทำงานให้ชัดเจน มีการประเมินที่เป็นระบบมากขึ้น จัดตั้งเครือข่ายประชาคม และมีงบประมาณสนับสนุนเพียงพอ ฯลฯ ในส่วนของวิเทศชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ มีดังนี้

ต้องมีงบประมาณที่เพียงพอในการดำเนินงาน มีการสรรหาคณะทำงานวิทยุชุมชนที่มีคุณภาพ กำหนดแผนงานที่ตรงตามความต้องการของชุมชน จัดเวทีวิทยุชุมชนสัญจรอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง เชื่อมโยงรายการผ่านหอกระจายข่าว เสียงตามสายตามหมู่บ้านและชุมชน เสนอรายการในลักษณะภาคบังคับให้ฟัง และจัดให้วิทยุชุมชนเป็นศูนย์กลางในการประสานงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนทั่วไป เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิทยุชุมชน

วิทยุชุมชนทั้ง 2 จังหวัดให้ความสำคัญกับการนำเสนอรูปแบบรายการนิตยสารทางอากาศ และเนื้อหาที่เป็นข้อมูลข่าวสาร และความเป็นจริง โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหาภายในชุมชนมากที่สุด ซึ่งนอกจากจะไม่มี ความสมมูลในเนื้อหาและรูปแบบรายการแล้ว การนำเสนอรายการไม่ได้ตอบสนองคนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะคนที่อยู่ในภาคการเกษตร ซึ่งวิธีการหนึ่งที่จะช่วยในการขยายขอบเขตของเนื้อหา ที่สำคัญสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้นั้น วิทยุชุมชนควรกำหนดคณะกรรมการที่มาจากตัวแทนของชุมชนหลากหลายกลุ่ม และระดมความร่วมมือในการดำเนินงาน โดยเฉพาะด้านรายการจากคนในชุมชนในรูปแบบของอาสาสมัคร

ชุมชนส่วนใหญ่สามารถมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร แต่การศึกษาพบว่า มีประชาชนส่วนหนึ่งที่เท่านั้นที่เปิดรับฟังวิทยุชุมชน และส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมผลิตรายการ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานวิทยุชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย แต่ก็ยังมีชุมชนจำนวนหนึ่งที่มีส่วนร่วมในรายการ และมีส่วนร่วมในฐานะแหล่งข้อมูล

ปัจจัยที่ทำให้วิทยุชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน มีปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชน มีดังนี้ 1) ปัจจัยด้านงบประมาณ ต้องมีงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ 2) ปัจจัยในการมีคลื่นความถี่ที่ใช้ได้อย่างอิสระเสรีตามหลักการวิทยุชุมชน 3) ปัจจัยด้านบุคลากร ต้องมีบุคลากรเสียสละ ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น 4) ปัจจัยด้านการวางแผนงานที่ชัดเจนปฏิบัติได้จริง 5) ปัจจัยด้านการดำเนินงานที่สนองตอบความต้องการของชุมชนเป็นหลัก และ 6) ปัจจัยที่เกิดจากการสนับสนุนในทุก ๆ ด้านของรัฐ เช่น ด้านนโยบายที่เอื้อต่อการดำเนินงานวิทยุชุมชน ฯลฯ ในส่วนของปัจจัยเชิงนโยบาย และเป้าหมายของวิทยุชุมชน มีดังนี้ 1) วิทยุชุมชนต้องเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ 2) วิทยุชุมชนต้องเป็นเครื่องมือในการรณรงค์สร้างความเข้าใจเรื่องวิทยุชุมชนต่อชุมชน 3) วิทยุชุมชนต้องเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม 4) วิทยุชุมชนต้องเป็นเครื่องมือในการสร้างระบบเครือข่ายชุมชน 5) วิทยุชุมชนต้องเป็นกลไกในการกระตุ้นให้เกิดความสามัคคีในการพัฒนาต่าง ๆ 6) วิทยุชุมชนต้องเป็นเวทีประชาคม 7) วิทยุชุมชนต้องตอบสนองความต้องการของชุมชน 8) วิทยุชุมชนต้องมีบทบาทในการไกล่เกลี่ยปัญหภายในชุมชน 9) วิทยุชุมชนต้องส่งเสริมสินค้าชุมชน ฯลฯ

เนื่องจากจำนวนรายการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ วิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีรายการ 10 รายการ วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา 1 รายการ จึงทำให้ชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ส่วนใหญ่รู้จักวิทยุชุมชน และได้ประโยชน์มาก โดยเฉพาะด้านการเกษตร อีกทั้งยังพึงพอใจในการนำเสนอเนื้อหาของรายการมากที่สุด รวมถึงวัน เวลา และความยาวรายการส่วนใหญ่เห็นว่าเหมาะสมแล้ว ความต้องการกลุ่มตัวอย่างต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับเกษตรมากที่สุด สำหรับความต้องการด้านรูปแบบรายการส่วนใหญ่ต้องการรูปแบบที่หลากหลาย และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรายการได้ ในส่วนของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาส่วนใหญ่ไม่รู้จักวิทยุชุมชน สำหรับกลุ่มที่รู้จักและฟังวิทยุชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าวิทยุชุมชนให้ประโยชน์พอสมควร รวมทั้งได้นำเอาความรู้ไปใช้ประโยชน์ โดยเนื้อหาที่นำไปใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพ ส่วนใหญ่ที่ฟังพึงพอใจมาก และให้เหตุผลว่าเพราะมีเนื้อหาที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชนต่าง ๆ และต้องการให้มีรูปแบบรายการที่มีความเป็นกันเองมากที่สุด และต้องการให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับข่าวท้องถิ่นมากที่สุด จากข้อค้นพบข้างต้นชี้ให้เห็นถึงตัวแปรจำนวนรายการที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของชุมชน ดังนั้นวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจึงควรขยายเวลาการออกอากาศ โดยกระจายช่วงเวลาให้ครอบคลุมอย่างน้อยช่วงเช้า กลางวัน เย็น และค่ำ

แต่ชุมชนของทั้ง 2 จังหวัดมีความคาดหวังในระดับมากที่วิทยุชุมชนจะเป็นสื่อที่ช่วยเหลือพวกเขาได้เวลามีปัญหา สำหรับความคาดหวังในระดับน้อย เป็นความคาดหวังที่มีต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนระดับต่าง ๆ รวมทั้งความหวังที่จะการเข้าเป็นเจ้าของคลื่นความถี่วิทยุหรือขอจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในส่วนของจังหวัดนครราชสีมา

ทีมวิจัยจะนำเสนอข้อเสนอแนะด้านต่าง ๆ จากปัญหาที่พบจากงานวิจัย 4 ส่วน ได้แก่

1. ข้อเสนอแนะต่อวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา
 2. ข้อเสนอแนะต่อการกำหนดนโยบายระดับชาติในการปฏิรูปสื่อเพื่อประชาชนและชุมชน
 3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการใช้วิทยุชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน
 4. ข้อเสนอแนะการวิจัยในอนาคต
- รายละเอียด ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะต่อวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

ข้อเสนอต่อวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา จำแนกเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

1.1 การบริหาร และการจัดการ

1) วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรกำหนดให้มีงานหรือฝ่ายประสานงาน

ช่วยสนับสนุน

เนื่องจากสถานการณ์ภาพของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมายังเป็นรายการหนึ่งรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา และออกอากาศเฉพาะบางช่วงเวลา จึงทำให้เมื่อจบรายการแล้ว ในขณะที่ผู้ฟังมีความประสงค์จะติดต่อกับรายการ เพื่อส่งข่าวสารหรือร้องเรียนในประเด็นต่าง ๆ นอกเหนือจากเวลาดังกล่าวจึงขาดการประสานกัน จึงควรจัดให้มีงานหรือฝ่ายประสานงานขึ้นโดยเฉพาะเพื่อเป็นศูนย์กลางการติดต่อรับประสานงานข้อมูลต่าง ๆ ในระยะแรกหากมีข้อจำกัดด้านบุคลากรอาจเปิดโทรศัพท์ตอบรับอัตโนมัติที่สามารถรับฝากข้อความไว้ได้ เพื่อลดจุดอ่อนดังกล่าว

2) วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรจัดวิทยุชุมชนสัญจรสำหรับพื้นที่ห่างไกลไม่มี

โทรศัพท์ และกำหนดให้มีงานหรือฝ่ายเข้าหาประชาชนและชุมชนในลักษณะเชิงรุก

เนื่องจากในขณะที่ทีมวิจัยเข้าพื้นที่ภายในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อศึกษาชุมชนต่าง ๆ ในประเด็นการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการ และความคาดหวังนั้น ทีมวิจัยพบว่า พื้นที่ห่างไกลส่วนหนึ่งไม่มีโทรศัพท์ใช้ ดังนั้นในการแสดงบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารในแนวนอน (horizontal) และบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน (bottom-up) วิทยุชุมชนควรรุกเข้าพื้นที่ที่ห่างไกล และไม่มีโทรศัพท์ โดยอาศัยวิทยุชุมชนสัญจรในรูปแบบของการบันทึกเทป (ไม่ใช่รายการสด) สัญจรเข้าพื้นที่ และนำเทปบันทึกมาออกอากาศ เพื่อเพิ่มบทบาทในการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชน เป็นเวทีแสดงความคิดเห็น และเป็นช่องทางการร้องเรียนและสอบถามข้อมูลให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น และแนวทางปฏิบัติอีกประการหนึ่งคือ ควรจัดตั้งงานหรือฝ่ายที่มีผู้รับผิดชอบดูแลการเข้าหาประชาชน และชุมชนเพื่อเพิ่มช่องทางในการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมรายการและเพิ่มบทบาทดังกล่าว โดยอาศัยงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร หรืองบประมาณที่ได้รับจากสมาชิกสมาคมวิทยุชุมชนของคนโคราช (ที่กำลังดำเนินการขอจัดตั้ง)

- 3) กรมประชาสัมพันธ์ควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการจัดสรรเวลาให้กับวิทยุชุมชน และกำหนดแผนการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาที่พบว่า การจัดรายการวิทยุชุมชนอยู่ในช่วงเวลาที่ขัดแย้งกับวิถีชีวิตประชาชนโดยเฉพาะประชาชนในสังคมชนบท ทำให้มีผู้ไม่ได้ฟังรายการวิทยุชุมชนในสัดส่วนที่สูงขึ้นให้เห็นว่า สิ่งที่กรมประชาสัมพันธ์ควรมีการทบทวน และมีความชัดเจนคือ ควรมีนโยบายชัดเจนในการจัดสรรเวลาให้กับรายการวิทยุชุมชน โดยเฉพาะช่วงรายการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น รวมทั้งควรกำหนดแผนที่จะให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในทุกระดับ โดยกำหนดสัดส่วนที่ชัดเจนตามลำดับขั้นตอน เช่น 1 ปี เพิ่มสัดส่วนรายการของชุมชนให้ได้ร้อยละ 30 ปีที่ 2 เพิ่มให้ได้ร้อยละ 50 ฯลฯ โดยกำหนดเป้าหมาย และแผนปฏิบัติการอย่างจริงจัง มีสำนักหรือส่วนงานรับผิดชอบอย่างชัดเจน

- 4) วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรแก้ไขปัญหารัฟฟารบุคคล

จากการศึกษาประเด็นสภาพปัญหาของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ที่พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับรัฟฟารบุคคลนั้น วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรจัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของทุกฝ่าย โดยเฉพาะบุคลากรของสถานี เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงานวิทยุชุมชน และควรกำหนดนโยบาย และมาตรการที่จะส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่สถานีทุกคนเห็นความสำคัญ และสนับสนุนการดำเนินงานรายการวิทยุชุมชน อาทิ สร้างแรงจูงใจ โดยชี้ให้เห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชน และสังคมไทย ฯลฯ รวมทั้งเพิ่มอัตราค่าจ้างคน โดยเฉพาะบุคลากรด้านการจัดระบบฐานข้อมูล และผู้จัดรายการและจัดให้มีการพัฒนาความรู้ความเชี่ยวชาญบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ควรจัดกิจกรรมนันทนาการที่ช่วยเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนร่วมที่มาจากทุกส่วน อาทิ การจัดการแข่งขันกีฬา และการเข้าค่ายทำกิจกรรมเพื่อชุมชน ฯลฯ

- 5) วิทยุชุมชนควรมีการประชาสัมพันธ์เชิงรุก

หากวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมามีเป้าหมายที่ชัดเจนในการขยายขอบเขตการรับฟังหรือวัดประสิทธิผลของโครงการฯ ทั้งในเชิงคุณภาพ และปริมาณ วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรมีการประชาสัมพันธ์เชิงรุก หรือจัดให้มีกิจกรรมที่ประเมิณผลได้ โดยมีเป้าหมายชุมชนทุกพื้นที่ที่สัญญานการกระจายเสียงครอบคลุมถึง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิทยุชุมชน และเสนอวิธีการในการมีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ แก่ชุมชนต่าง ๆ อย่างชัดเจน และเป็นระบบ เพื่อให้ประชาชนที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วม เข้าใจในหลักการวิทยุชุมชน และเกิดความเชื่อมั่นว่าตนเองทำได้ และมีความรู้เกี่ยวกับสื่อที่มีประโยชน์และสามารถพัฒนาชุมชนของตนได้ยิ่งขึ้น อาทิ ใช้

วิทยุชุมชนสัญจรเคลื่อนที่เพื่อประชาสัมพันธ์ และขอความร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการประชาสัมพันธ์ พร้อมกันใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ เอกสาร แผ่นพับ แนะนำรูปแบบหรือวิธีการเข้ามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน และกำหนดกลยุทธ์ในการกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วม อาทิ การเพิ่มบทบาทของวิทยุชุมชนในด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ และประสานงานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบได้ทันทีที่มีการร้องเรียน ฯลฯ เพราะเป็นไปได้อย่างยิ่งที่เมื่อวิทยุชุมชนสามารถเป็นสื่อที่ตอบสนองความคาดหวังของชุมชนได้ ชุมชนจะเกิดความศรัทธา ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าไปมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน ในการดำเนินการดังกล่าวข้างต้นควรจัดทำเป็นแผนตลอดทั้งปี และมีการประเมินผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ และการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ

ในแนวทางของการประชาสัมพันธ์นั้น เมื่อพิจารณาจากการศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสื่อของกลุ่มตัวอย่าง ที่พบว่า สื่อที่กลุ่มตัวอย่างเปิดรับมากที่สุดคือ โทรทัศน์ ซึ่งหากวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาต้องการใช้สื่อโทรทัศน์เพื่อการประชาสัมพันธ์วิทยุชุมชน หรือให้ข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับวิทยุชุมชน แต่เมื่อพิจารณาประกอบกับสภาพปัญหาสำคัญของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาที่พบว่า คือ การขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินงานนั้น ในขณะที่สื่อวิทยุโทรทัศน์มีค่าเวลาในการออกอากาศแต่ละครั้งค่อนข้างสูง แต่เนื่องจากโครงสร้างของวิทยุชุมชนที่รัฐคือ กรมประชาสัมพันธ์เป็นเจ้าของ ดังนั้นวิทยุชุมชนอาจอาศัยสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 (ซึ่งสังกัดกรมประชาสัมพันธ์เช่นกัน) ช่วยประชาสัมพันธ์วิทยุชุมชนอีกทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตามในบรรดาสื่ออื่น โดยเฉพาะหอกระจายข่าวนั้น นอกจากจะให้เชื่อมสัญญาณรายการวิทยุชุมชนแล้ว อาจขอความร่วมมือผู้ดูแลหอกระจายข่าวในการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนเปิดรับฟังรายการทางเครื่องรับวิทยุที่ตนมี นอกจากจะลดปัญหาความไม่พอใจของชาวบ้านบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับการเปิดหอกระจายข่าวบ่อยครั้งแล้วยังเป็นการให้ข่าวสารประชาชนต่อเรื่องวิทยุชุมชนอีกทางหนึ่ง (การประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 1, 22 มิถุนายน 2544) รวมทั้งขอความร่วมมือจากทั้งสื่อบุคคล เช่น ผู้นำแบบทางการในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอบต. ช่วยประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

6) วิทยุชุมชนควรเตรียมความพร้อมและให้ความรู้แก่ชุมชน

ในอีกส่วนหนึ่งวิทยุชุมชนควรจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการวิทยุชุมชนในด้านต่างๆ แก่ชุมชน เช่น วิธีการดำเนินงาน การเงินและบัญชี และทางด้านเทคนิค ฯลฯ หลักการจัดรายการวิทยุ เช่น เทคนิคการจัดรายการ เทคนิคการสรุปและการพูดติดบต (ในกรณีที่มีผู้ร่วมรายการพูดวกวน) ฯลฯ ความรับผิดชอบของผู้ดำเนินรายการในฐานะสื่อของชุมชน ทั้งในแง่ของกฎหมาย และข้อบังคับต่าง ๆ อาทิ กฎหมายว่าด้วยความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และตามประมวลกฎหมายอาญา รวมทั้งความถูกต้อง (accuracy)

ความตรงไปตรงมา (objectivity) ความสมดุล และความยุติธรรม (balance and fairness) เรื่องสิทธิส่วนบุคคล (privacy) เรื่องคุณธรรม และจรรยาบรรณ (code of ethics) ฯลฯ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชน และเพื่อให้ความรู้แก่ผู้ที่จะเข้ามีส่วนร่วมในวิถุชุมชน

7) วิถุชุมชนควรมีการประเมินอย่างเป็นระบบ

เนื่องจากการศึกษาพบว่าวิถุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ยังไม่มีการประเมินอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2541 – มี.ค.45) ดังนั้นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการมากขึ้น จึงควรกำหนดให้มีหน่วยงานด้านการประเมินที่ชัดเจน เช่น จัดให้มีฝ่ายสำรวจและประเมินผลข้อมูลเพื่อการพัฒนาวิถุชุมชน หรือหน่วยงานรับผิดชอบด้านการประเมินผลการจัดรายการวิถุชุมชน เป็นต้น โดยการประเมินมีเป้าหมายด้านต่าง ๆ อาทิ เพื่อให้ทราบแนวทางในการพัฒนา ปรับเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหารายการให้ตรงตามความต้องการของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่โดยตลอด (dynamics) อย่างแท้จริง และเพื่อวัดศักยภาพของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิถุชุมชนในระดับของการเป็นผู้ร่วมผลิตรายการ ฯลฯ ทั้งนี้ควรมีประเมินหลาย ๆ ทาง อาทิ ให้ผู้ฟังโทรศัพท์ / จดหมาย / ไปรษณียบัตร แสดงความคิดเห็น โดยพูดกระตุ้นในรายการอย่างสม่ำเสมอ ฯลฯ และประเมินอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ อย่างน้อยทุก 3 เดือน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานมากขึ้น

8) วิถุชุมชนควรเป็นอิสระจากผู้มีอำนาจ และนักการเมืองทุกระดับ

จากการศึกษาที่พบว่า ผู้มีส่วนร่วมส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวอยู่ที่ผู้มีอำนาจ (authorities) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ไม่มีความหลากหลายของกลุ่มคน ดังนั้น วิถุชุมชนควรเป็นอิสระจากผู้มีอำนาจ และนักการเมืองทุกระดับ ทั้งระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น หรือระดับตำบล เพราะไม่เช่นนั้นอาจทำให้สื่อวิถุชุมชนมีความเป็นกลางในการนำเสนอลำบาก โดยเฉพาะหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีอำนาจเด็ดขาด วิถุชุมชนอาจถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองด้วย และเนื่องจากระบบสังคมยังมีลักษณะเป็นระบบอุปถัมภ์ ดังนั้นสื่อของชุมชนอย่างวิถุชุมชนจึงควรมีกรรมการบริหารที่มีความหลากหลายทั้งในแง่เพศ อายุ อาชีพ ฯลฯ และมีกระบวนการสรรหามาอย่างยุติธรรม

9) วิถุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรกำหนดแนวทางการทำงานร่วมกันให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในวิถุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม พบว่า ในกฎระเบียบระดับย่อยเฉพาะวิถุชุมชน อันหมายถึง ในระดับปฏิบัติการภายในวิถุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา นั้น กฎระเบียบที่เป็นแนวทางให้กับคณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานฯ ไม่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน อาทิ ระเบียบว่าด้วยการสรรหาคณะ

ทำงานฯ ระเบียบว่าด้วยการสิ้นสภาพคณะทำงานฯ หรือคณะอนุกรรมการฯ ฯลฯ ซึ่งวิद्यุชุมชน จังหวัดนครราชสีมาควรแต่งตั้งคณะทำงานฯ เพื่อยกร่าง และกำหนดเป็นระเบียบให้ยึดถือปฏิบัติ ร่วมกันของวิद्यุชุมชน

10) วิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรวางแผนการที่ชัดเจน

เพื่อให้การปฏิบัติงานของทุกฝ่ายเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดความเข้าใจตรงกัน และจัด ปัญหาอันอาจเกิดจากการดำเนินงานที่ไม่มีแนวทางชัดเจน วิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควร กำหนดให้มีการประชุมเพื่อวางแผนการให้ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อเป็นกรอบในการ ดำเนินการผลิตรายการ ทั้งนี้จากการศึกษาพบปัญหาเกี่ยวกับแผนงานคือ ไม่มีการวางแผนการ ประจำเดือน และการวางแผนการดำเนินงานระยะสั้น - ยาวที่ชัดเจน จึงก่อให้เกิดปัญหาในการ ผลิตรายการ

11) วิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรตรวจสอบข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเพื่อ

ป้องกันความเข้าใจผิด

ในการผลิตรายการนั้น วิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรมีระบบการตรวจสอบข้อมูล ก่อนออกอากาศในรายการว่าข้อมูลที่ได้รับนั้นถูกต้องหรือไม่ โดยเฉพาะข้อมูล ที่มีลักษณะร้อง เรียนหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง คณะทำงานฯ ควรมีฝ่ายรับผิดชอบในการตรวจสอบข้อมูลให้ชัดเจนทั้งก่อนและหลังได้รับการร้องเรียนในรายการ ทั้งนี้เพื่อความยุติธรรมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยอาจตรวจสอบจากบุคคล หน่วยงาน หรือเอกสาร นอกจากนี้ข้อมูลก่อนที่จะนำมาออกอากาศ ควรได้รับการพิจารณาว่าสิ่งใดควรออกอากาศ สิ่งใดควรฝากข้อความไว้เครื่องรับฝากข้อความ เพื่อป้องกันผลกระทบรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้น

12) วิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรปรับโครงสร้างบุคคล

การปรับโครงสร้างบุคคลโดยเพิ่มสัดส่วนภาคประชาชน ในระยะแรกอย่างน้อยร้อยละ 60 และเปิดให้ประชาชนเข้าร่วมมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ ทั้งนี้คณะกรรมการดำเนินงานวิद्यุชุมชน ควรมาจากตัวแทนที่หลากหลายอันได้แก่ องค์กรปกครองท้องถิ่น องค์กรเอกชน กลุ่มองค์กร ประชาชน เช่น กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร หรือกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ตัวแทนชุมชน นักวิชาการ กลุ่มสงฆ์ หน่วยงานรัฐร่วมกันทำงานในรูปของประชาคม และควรมีการขยายความร่วมมือไปยัง กลุ่มองค์กรภาคธุรกิจเอกชน เพื่อขยายการมีส่วนร่วมให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

ในกระบวนการสรรหากลุ่มคนดังกล่าวนั้น ควรจัดเวทีพบปะกันระหว่างตัวแทนอย่างไม่ เป็นทางการของกลุ่มคนต่าง ๆ จากนั้นให้แต่ละฝ่ายหาแนวทางในการรวมกลุ่มเพื่อสรรหาผู้เหมาะสม

สมเป็นตัวแทน โดยผู้แทนมีวาระไม่เกิน 2 ปี และจัดให้มีการเลือกตั้งประธานกรรมการ และกรรมการบริหารฯ จากตัวแทน และโดยตัวแทนกลุ่มและชุมชนต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความสมดุลแห่งอำนาจและสิทธิในการสื่อสาร

การปรับโครงสร้างให้มีบุคคลหลายฝ่ายเข้ามีส่วนร่วมเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้วิถุชุมชนเป็นวิถุชุมชน โดยชุมชนอย่างแท้จริง

ในการคัดเลือกคณะกรรมการควรให้มีการกระจายและไม่เฉพาะเจาะจงผู้นำความคิดเห็นหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรเปิดโอกาสให้ตัวแทนชุมชนที่สนใจเข้ามีส่วนร่วม โดยการตั้งประชาคมและนำเอาเวทีประชาคมที่มีอยู่แล้วประสานเครือข่ายที่เป็นชาวบ้านมาร่วมกัน หรือการตั้งเป็นกลุ่มชมรม สมาคม ฯลฯ

แนวทางหนึ่งที่จะทำให้ได้อนุกรรมการฯ ที่มาจากตัวแทนของชุมชน คือ การให้ประชาชนในพื้นที่ช่วยกันระดมความคิดเห็นในการสรรหา โดยอาจสำรวจกลุ่มคน หรือชุมชนในพื้นที่แล้วจึงสรรหา และเสนอให้มีการจัดตั้งเป็นคณะอนุกรรมการ ฯลฯ

วิธีการดำเนินงานที่ดีประการหนึ่งคือ วิถุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรมีอาสาสมัครจำนวนที่เพียงพอที่จะดำเนินงานได้อย่างสะดวก ทั้งนี้อาสาสมัครถือว่าการมีส่วนร่วมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลแบบเป็นไปเอง (spontaneous) คือเข้าร่วมเพื่อเป้าหมายในการใช้สื่อแก้ปัญหา และพัฒนาดตนเอง ชุมชน ทั้งนี้ควรเป็นบุคคลที่มีใจรัก ห่วงเททั้งกาย และใจ มีความเสียสละ มีความรักสามัคคี (ในการร่วมมือ) มีจิตสำนึกที่เป็นสาธารณะ ทั้งนี้มีอาสาสมัครที่เป็นตัวแทนจากหลากหลายกลุ่ม กล่าวคือ ควรเป็นบุคคลที่เป็นตัวแทนของชุมชนที่หลากหลายที่ได้จากการสรรหา โดยในการสรรหาบุคคลที่จะเข้ามีส่วนร่วมดังกล่าว ควรคำนึงถึงการตัวแทนของภาคประชาชนอย่างแท้จริง และมีวิธีการในการสรรหาในลักษณะเปิดเสรี ไม่เฉพาะต้องเป็นผู้นำชุมชน หรือผู้นำกลุ่มเท่านั้น แต่ต้องเป็นบุคคลที่มีลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นด้วย ที่สำคัญเมื่อได้บุคคลที่หลากหลายดังกล่าวแล้ว บุคคลที่เป็นอาสาสมัครเหล่านั้นควรมีส่วนร่วมในวิถุชุมชนได้ทุกระดับ ในทางปฏิบัติคือ กำหนดนโยบายเพื่อรองรับให้อาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมได้ในทุกระดับ และกำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ได้ตัวแทนของภาคประชาชนที่แท้จริง เช่น การเปิดรับสมัครอย่างเป็นทางการ เชิญเข้ามีส่วนร่วม และใช้เครือข่ายเชื่อมโยงประชาชนให้เข้าร่วม หรือการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเลือกกันเอง ด้วยวิธีการแยกตามเขตปกครอง ฯลฯ

13) เพิ่มอิสระในการบริหารจัดการ

การบริหารและการจัดการควรเป็นอิสระมากกว่าที่เป็นอยู่ โดยให้มีลักษณะการบริหารจัดการแบบล่างสู่เบื้องบน คือพิจารณาความต้องการของผู้ปฏิบัติที่มาจากภาคประชาชน หรือเปิด

โอกาสให้มีระบบการบริหารแบบแนวนอน หรือการสื่อสารในระดับเดียวกันมากขึ้น เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการทำงาน เช่น การประสานงานระหว่างคณะทำงาน การดำเนินงานที่ต้องใช้ข้อมูลจากหลายมิติเพื่อให้เกิดความน่าสนใจของเนื้อหา และรูปแบบรายการ ที่สนองความต้องการมากขึ้น ฯลฯ โดยสถานีวิทย์ฯ อาจทำหน้าที่เป็นเพียงที่ปรึกษา หรือผู้สนับสนุนให้กับคณะทำงานวิทยุชุมชนเท่านั้น และให้อำนาจ และอิสระในการดำเนินงานอย่างแท้จริง

14) ปรับบทบาทการดูแลรายการวิทยุชุมชนของเจ้าหน้าที่ สวท. ให้เหมาะสมขึ้น

จากการศึกษาที่พบว่าในการบริหารและการจัดการส่วนท้องถิ่น ซึ่งหมายถึง การดำเนินงานภายในสถานีวิทย์กระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.) จังหวัดนครราชสีมา มีเจ้าหน้าที่บางส่วนต้องเข้ามาเป็นคณะทำงานฯ หรือคณะอนุกรรมการฯ โดยมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการหลัก ผู้ควบคุม ดูแลการออกอากาศของรายการวิทยุชุมชนด้วย ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ดังกล่าวต่างมีภาระงานหลัก(งานของสวท.เอง) ประจำอยู่แล้ว จึงทำให้บางครั้งไม่สามารถทุ่มเทให้กับงานวิทยุชุมชนได้เท่าที่ควร ประกอบกับการศึกษาที่พบว่า ปัญหาประการหนึ่งของวิทยุชุมชนคือ เจ้าหน้าที่สวท.บางส่วนยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิทยุชุมชน จึงไม่เห็นความสำคัญกับงานวิทยุชุมชนมากนัก ซึ่งอาจทำให้การบริหารจัดการไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร เช่น รูปแบบ เนื้อหา รายการ ของวิทยุชุมชนขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นแนวทางการดำเนินงานที่ดีคือให้เจ้าหน้าที่สวท. ดูแลเฉพาะในช่วงแรก ในฐานะผู้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดรายการ การใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ด้านการกระจายเสียง

15) กำหนดบทบาทหน้าที่จากโครงสร้างการทำงานให้ชัดเจน

จากการศึกษาที่พบว่าการบริหารและการจัดการวิทยุชุมชน มีปัญหาด้านการดำเนินงานประการหนึ่งคือความไม่ชัดเจนในการทำงาน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการทำงานในลักษณะที่ผู้ปฏิบัติเกิดความรู้สึกแปลกแยกระหว่างเจ้าหน้าที่สถานีฯ กับเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐอื่น และภาคประชาชน หรือปัญหาขาดการประสานงานที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่ สวท.กับผู้เข้ามามีส่วนร่วมภาคอื่น ๆ การกำหนดบทบาทหน้าที่ของงานแต่ละส่วนของสถานีฯ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชน อาทิ การผลิตรายการ และการประสานผู้ร่วมรายการ ฯลฯ ควรให้มีความชัดเจน และมีการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อก่อให้เกิดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

16) จัดตั้งเครือข่ายประชาคม

จากการศึกษาที่พบว่า จำนวนการเข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนของภาคประชาชนยังมีสัดส่วนที่น้อยไม่ว่าจะเป็นเข้ามาร่วมในฐานะผู้ฟัง ผู้ใช้สื่อ ผู้มีส่วนร่วมผลิตรายการ เข้ามาร่วมเป็น

คณะกรรมการ ฯลฯ ดังนั้นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานมากขึ้น วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรจัดตั้งเครือข่ายประชาคม เพื่อหนุนให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคประชาชน

17) ผลักดันให้เกิดกระบวนการควบคุมทางสังคม / การกำหนดกฎเกณฑ์ที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น

จากการศึกษาที่พบว่าวิทยุชุมชนนครราชสีมามีการควบคุมในหลายระดับ ได้แก่ ระดับชาติ (คณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กกช.) ระดับหน่วยงานกลาง (กรมประชาสัมพันธ์) หน่วยงานภูมิภาค (สปช. 1) หน่วยงานท้องถิ่น (สวท.นม) จึงทำให้เกิดปัญหาการดำเนินงานด้านต่าง ๆ อาทิ ปัญหาข้อจำกัดเรื่องของการกำหนดรูปแบบ เนื้อหารายการที่ต้องอยู่ในกรอบที่ สวท.วางไว้ ข้อจำกัดเรื่องช่วงเวลาในการออกอากาศ ซึ่งวิธีการแก้ไขเพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่ดีขึ้นประการหนึ่งคือ ควรมีกระบวนการควบคุมทางสังคม เช่น ประชาชนที่มีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน หรือชาวบ้านที่เป็นผู้ฟังรายการมีโอกาสมากขึ้นในการตรวจสอบ วิพากษ์วิจารณ์ เสนอแนะ ร้องเรียน หากเกิดกรณีไม่เหมาะสมในการดำเนินงานวิทยุชุมชนขึ้น นอกจากนี้ ยังเกิดปัญหาการดำเนินรายการ กล่าวคือผู้ดำเนินรายการวิทยุต้องมีใบประกาศ ทำให้เป็นข้อจำกัดสำหรับนักจัดรายการวิทยุชุมชนที่มาจากภาคประชาชนจะไม่มีใบรับรองตามระเบียบของการควบคุม จึงมีฐานะเป็นผู้ร่วมดำเนินรายการเท่านั้น ดังนั้นวิธีการดำเนินงานที่ดีในประเด็นนี้คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรปรับให้มีกฎระเบียบหรือเกณฑ์ที่เอื้อต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนในฐานะผู้ใช้สื่อมากยิ่งขึ้น เช่น กำหนดให้มีเกณฑ์ร่วมกันเกี่ยวกับลักษณะของบุคคลที่จะมาเป็นผู้ดำเนินรายการ หรือการจัดอบรมผู้ประกาศสำหรับงานวิทยุชุมชน การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการเป็นผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชน แล้วให้ไปประกาศสำหรับผู้ผ่านการฝึกอบรม โดยกำหนดให้มีการอบรมเป็นประจำทุกปี เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องยิ่งขึ้น เป็นต้น

18) มีระบบตลาดที่โปร่งใส

จากการศึกษาที่พบว่าการดำเนินงานวิทยุชุมชนไม่ให้มีระบบตลาดหรือการมีผู้สนับสนุนรายการในเชิงธุรกิจเนื่องจากเป็นระเบียบที่กรมประชาสัมพันธ์กำหนดมา ดังนั้น ปัญหาอย่างหนึ่งของการดำเนินงานวิทยุชุมชนคือ เมื่อขาดผู้สนับสนุนรายการจึงขาดงบประมาณสนับสนุนส่งผลให้การดำเนินงานไม่คล่องตัวเท่าที่ควร ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาดังกล่าว การดำเนินงานวิทยุชุมชนน่าจะ สามารถมีระบบตลาดเข้ามาเกี่ยวข้องได้ แต่ผู้ปฏิบัติต้องวางกฎเกณฑ์ร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจ ชัดเจนเนื่องจากหากมีระบบตลาดเข้ามา จะเป็นเรื่องของธุรกิจ และผลประโยชน์มาเกี่ยวข้อง เช่น ระบบตลาดต้องเอื้อประโยชน์แก่วิทยุชุมชน และชุมชนอย่างแท้จริง การซื้อขายเวลาต้องมีความ

ชัดเจน อาทิ โฆษณาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ระหว่างชุมชน ห้ามมิให้มีโฆษณาในลักษณะยั่วยุหรือโน้มน้าว ให้ประชาชนหลงผิด หรือเกิดพฤติกรรมไม่เหมาะสม

1.2 งบประมาณ

กรมประชาสัมพันธ์ควรมีงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ หรืออาจเปิดให้ชุมชนต่าง ๆ ร่วมบริจาคเงิน หรือให้ผู้สนับสนุนรายการ

เนื่องจากการดำเนินงานวิทยุชุมชนมีงบประมาณที่จำกัด แต่การดำเนินงานบางครั้งจำเป็นต้องมีงบประมาณสนับสนุน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและง่ายต่อการเข้ามามีส่วนร่วมตั้งนั้น กรมประชาสัมพันธ์ควรจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งให้ หรืออาจเปิดให้ชุมชนต่าง ๆ ร่วมบริจาคเงิน เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินการ และอาจเปิดโอกาสให้คณะกรรมการฯ มีสิทธิ์พิจารณาผู้สนับสนุนรายการตามเงื่อนไขที่กำหนดขึ้นโดยคณะกรรมการฯ เอง ทั้งนี้คณะกรรมการฯ (โครงสร้างใหม่) ต้องวางแผนการบริหารจัดการด้านงบประมาณที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ทั้งภายในคณะกรรมการฯ ด้วยกันเอง และบุคคลภายนอก และระมัดระวังการเข้ามาให้การสนับสนุนด้านงบประมาณของนักการเมืองหรือนักธุรกิจ หรือบุคคลใด ๆ ก็ตามที่มุ่งหวังใช้สื่อเป็นเครื่องมือในทางมิชอบ

จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกรมประชาสัมพันธ์ค่อนข้างจำกัดนั้น ในการดำเนินงานของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา นั้นทีมวิจัยมีความเห็นว่า นอกจากรัฐ หรือกรมประชาสัมพันธ์ควรสนับสนุนงบประมาณส่วนหนึ่ง และงบประมาณส่วนหนึ่งควรได้มาจากทุนทางสังคม อันหมายความว่า การที่อาสาสมัครที่เข้ามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนยินดีจ่ายค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อันเกิดจากการที่ตนเข้ามีส่วนร่วมด้วยใจสมัคร และการเปิดรับบริจาค เพื่อสนับสนุนงานของสื่อวิทยุชุมชนโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ จากองค์กรในชุมชน และสังคม

แนวทางในการระดมทุนชาวบ้าน จากชาวบ้านด้วยกัน เช่นการใช้วัดเป็นพื้นที่กลางในการรับบริจาค เพื่อให้เกิดความโปร่งใส หรือจากหน่วยงานที่ไม่แสวงผลกำไร หรือกองทุนทางสังคมต่าง ๆ ทั้งนี้จากการศึกษาโดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการพบว่า มีชาวบ้านบางส่วนต้องการให้หารายได้โดยการระดมทุนภายในสังคมเองซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านมีความตระหนักในการเป็นเจ้าของสื่อในระดับหนึ่ง (รายงานผลการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 2, 13 กันยายน 2544)

ในอีกด้านหนึ่ง การดำเนินงานของวิทยุชุมชน โดยให้หน่วยงานรัฐอื่น ๆ สนับสนุนงบประมาณ ในลักษณะซื้อเวลาเพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์องค์กร หน่วยงานก็นับเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้วิทยุชุมชนสามารถดำเนินงานได้อย่างคล่องตัวยิ่งขึ้นได้เช่นกัน แต่ทั้งนี้ไม่ควรเปิดให้

หน่วยงานที่สนับสนุนมีอิทธิพลต่อการดำเนินงาน หรือตกเป็นเครื่องมือของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง

วิธีดำเนินงานของวิเทศชุมชนในประเด็นของงบประมาณนี้ ทีมวิจัยเห็นว่า วิเทศชุมชนควรกำหนดแนวทางหาแหล่งทุน หรือแหล่งรายได้เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานภายในชุมชนเองที่สำคัญคือ ต้องสามารถพึ่งตนเอง (self-supporting) ได้ โดยไม่รอหวังพึ่งพิงการสนับสนุนจากภายนอก อาทิ การลงแขกเพื่อร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อหารายได้ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนที่ไม่สามารถสนับสนุนเป็นเงิน ได้ช่วยเหลือในรูปแบบของแรงงาน ซึ่งเป็น “ทุนทางสังคม” รูปแบบหนึ่งสำหรับการบริหารหรือการใช้จ่ายงบประมาณนั้น คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการบริหารงบประมาณดังกล่าวด้วย

สำหรับแหล่งที่มาของงบประมาณนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในวิเทศชุมชน จังหวัดนครราชสีมาส่วนหนึ่งระบุว่า กรมประชาสัมพันธ์ควรเปิดโอกาสให้วิเทศชุมชนสามารถรับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากแหล่งงบประมาณอื่น ๆ ได้ เช่น จากองค์กรท้องถิ่น และเอกชน หรืออาจมาจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ รวมทั้งเปิดโอกาสให้รับโฆษณาในรายการได้ โดยอาจให้มีเงื่อนไขให้พูดเฉพาะชื่อของสินค้าหรือบริการเท่านั้น โดยเฉพาะการโฆษณาสินค้าและบริการภายในชุมชน อาทิ ผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน หรือตำบล ฯลฯ หรืออาจมาจากกองทุนทางสังคม เช่น การจัดตั้งกองทุนผ้าป่าเพื่อวิเทศชุมชน เพื่อเป็นช่องทางการระดมทุนทางสังคม และนำเงินรายได้ของกองทุนฯ มาใช้ในการดำเนินงานวิเทศชุมชน

1.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในวิเทศชุมชน

- 1) กรมประชาสัมพันธ์(ในฐานะหน่วยงานที่ดูแล สวท.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมและให้ความรู้เรื่องวิเทศชุมชนแก่บุคลากรและประชาชน

จากการศึกษาพบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิเทศชุมชน อาทิ คณะอนุกรรมการบางส่วน เจ้าหน้าที่ สวท. บางส่วนยังขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดการดำเนินงานวิเทศชุมชน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ สวท. ที่ต้องเกี่ยวข้องกับวิเทศชุมชนในฐานะคณะทำงาน / คณะอนุกรรมการผู้ดำเนินรายการหลัก เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่ดูแลวิเทศชุมชน เมื่อยังไม่มีทำความเข้าใจถึงแนวคิดของวิเทศชุมชนด้านต่าง ๆ ประกอบกับการบริหารแบบบริหารราชการ จึงทำให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะบุคลากรของรัฐ วิเทศชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจึงยังคงมีบทบาทในฐานะเป็นช่องทางข่าวสารจากรัฐไปสู่ประชาชนเหมือนบทบาทเดิมที่เคยทำมา กับสื่อวิทยุกระจายเสียง ดังนั้นกรมประชาสัมพันธ์ควรสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องดังกล่าว เช่น จัดอบรมเพื่อให้มีความรู้เรื่องความแตกต่างในการดำเนินงานวิเทศชุมชน กับ

วิทยุสาธารณะ หรือ ประเมินอย่างเป็นทางการกับเจ้าหน้าที่ สวท. คณะอนุกรรมการ/คณะทำงานฯ เมื่อได้ปฏิบัติหน้าที่ด้านงานวิทยุชุมชนไปได้ระยะหนึ่ง เพื่อวัดความเข้าใจที่มีต่องานวิทยุชุมชน

นอกจากนี้ในส่วนของการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ควรสร้างกับประชาชนในฐานะเป็นผู้ฟังด้วยเนื่องจากผลการศึกษาพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่รู้จัก และไม่เข้าใจแนวคิดวิทยุชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว ที่สำคัญต้องพยายามกระตุ้นให้เกิดความเข้าใจในการเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

2) กรมประชาสัมพันธ์(ในฐานะหน่วยงานที่ดูแล สวท.) ควรกระตุ้น และส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนมากขึ้น

เนื่องจากการศึกษาพบว่า ชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามามีส่วนร่วมในระดับสูงเช่น การมีส่วนร่วมในรายการ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมผลิตรายการ ดังนั้นวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้วิธีการอาจเริ่มจากหารูปแบบการมีส่วนร่วมที่ง่ายต่อประชาชนมากที่สุดก่อน เช่น การเชิญเข้าร่วมในรายการเพื่อให้สัมภาษณ์ในเรื่องที่ตนถนัดและน่าสนใจเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง แล้วจึงค่อย ๆ พยายามสร้างความรู้ ความเข้าใจกระตุ้นให้ประชาชนต้องการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และมีส่วนร่วมในระดับอื่นต่อไป วิธีการนี้นอกจากจะทำให้ประชาชนคุ้นเคยมากขึ้นแล้ว ประชาชนที่เข้าร่วมในรายการยังสามารถเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์รายการวิทยุชุมชนต่อไปได้ในลักษณะการสื่อสารแบบบอกต่อ ทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าวไม่ควรมีลักษณะเป็นการบังคับ แต่ควรอยู่ในรูปของการกระตุ้นให้ประชาชนต้องการเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ

สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ การเข้าถึงชุมชนในลักษณะเชิงรุก ซึ่งวิทยุชุมชนสามารถใช้รูปแบบรายการวิทยุที่เรียกว่า "วิทยุชุมชนสัญจร" เข้ามาช่วยได้เนื่องจากวิทยุชุมชนสัญจรถือเป็นกิจกรรมหนึ่งที่วิทยุชุมชนของคนโคราชได้กำหนดให้เป็นกิจกรรมเพื่อช่วยประชาสัมพันธ์รายการวิทยุชุมชน ซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่ขยายโอกาสให้ชุมชนแต่ละชุมชนได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างชุมชน และยังเป็นแรงเสริมในการขยายเครือข่ายระหว่างชุมชนด้วย ทั้งนี้การจัดวิทยุชุมชนสัญจร หากจะให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างชัดเจนในรูปแบบการจัด มีควรมุ่งประชาสัมพันธ์รายการวิทยุชุมชนอย่างเดียวแต่ควรกำหนดรูปแบบ และเนื้อหาที่ก่อให้เกิดความภูมิใจในชุมชนที่ได้มีโอกาสเผยแพร่กิจกรรมกลุ่ม หรืองานอาชีพของชุมชนเองด้วย

นอกจากนี้ยังสามารถกระตุ้นและส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนมากขึ้นโดยการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ โน้มน้าวใจ และตอกย้ำอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังให้

ประชาชนทราบถึงบทบาทการมีส่วนร่วมของตนเองและชุมชนกับวิद्यุชุมชน ซึ่งนอกจากจะเป็น การกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความปรารถนาเข้ามามีส่วนร่วมในทุกระดับแล้ว ยังช่วยให้ประชาชน ได้พัฒนาตนเองในฐานะเป็นผู้ส่งสาร ซึ่งสามารถประชาสัมพันธ์โดยใช้สื่อที่หลากหลายผสมกัน อาทิ สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อพื้นบ้าน ฯลฯ เพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างครอบคลุม หรือโดยการ จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในลักษณะประชุมผู้นำชุมชน อาทิ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ฯลฯ จัดกิจกรรม วิद्यุชุมชนสัญจรเพื่อให้ประชาชนเห็นการจัดรายการ และเห็นประโยชน์ของวิद्यุชุมชน ด้วยการนำ เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเกษตรที่ชาวบ้านสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ ทางหอกระจายข่าว และสื่อวิทยุโทรทัศน์ (ซึ่งชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเปิดรับในสัดส่วนที่สูง)

3) ผู้ที่เกี่ยวข้องควรกำหนดกฎเกณฑ์ใหม่เพื่อเอื้อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและแนว ทางในการปฏิบัติ

จากปัญหาด้านกฎระเบียบดังกล่าว ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิद्यุชุมชนควรกำหนด กฎเกณฑ์ใหม่เพื่อเอื้อให้ประชาชนที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในวิद्यุชุมชน ทั้งนี้กฎเกณฑ์ดังกล่าว อาจได้แก่ การให้การอบรมประชาชนที่ประสงค์จะเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะผู้ดำเนินรายการ ใน เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดรายการ อาทิ เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพูดออกอากาศ โดยต้องคำนึง ถึงความหลากหลายของเสียง และให้ทราบหลักการพูดผ่านสื่อมวลชน เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิ ส่วนบุคคล หรือการกระทำผิดกฎหมายอื่น รวมทั้งความเป็นกลางของสื่อ เป็นต้น โดยจัดทำในรูป ของคู่มือ "การจัดรายการวิद्यุชุมชน" และจัดทำทะเบียนผู้จัดรายการ หรือผู้ดำเนินรายการชุมชน ขึ้นโดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

การศึกษาในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาในวิद्यุชุมชน กล่าวโดย สรุปลได้ว่า ในภาพกว้างนั้นชุมชนส่วนใหญ่สามารถมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร แต่การศึกษาพบว่า มีประชาชนส่วนหนึ่งเท่านั้นที่เปิดรับฟังวิद्यุชุมชน และส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะ ผู้ร่วมผลิตรายการ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานวิद्यุชุมชน รวมทั้งมีส่วน ร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย แต่ก็ยังมีชุมชนจำนวนหนึ่งที่มีส่วนร่วมในรายการ และมี ส่วนร่วมในฐานะแหล่งข้อมูล ซึ่งให้เห็นว่า วิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเปิดช่องทาง และโอกาส ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมน้อยมาก โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในระดับสูง อันได้แก่ การมีส่วนร่วมใน การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานวิद्यุชุมชน การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนด นโยบาย และการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมผลิตรายการ ซึ่งในบทบาทของการเป็นสื่อเพื่อการ พัฒนา รวมทั้งการจะเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนนั้น วิद्यุชุมชนจึงควร

ขยายขอบเขตระดับการมีส่วนร่วมให้ครอบคลุม โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในระดับสูงดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้กลุ่มที่ยังไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ หรือคนไร้สิทธิเสียง (voiceless) เช่น คนจน ผู้หญิง แรงงานต่างชาติในไทย รวมถึงกลุ่มคนที่รวมตัวกันเพื่อแสดงสิทธิเสียงของตน ฯลฯ ให้เป็นผู้มีส่วนร่วมเป็นผู้ผลิตรายการ หรือผู้ร่วมผลิตรายการ และยกระดับขึ้นไปจนถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดนโยบาย และร่วมตัดสินใจในการดำเนินงาน ฯลฯ

ในอีกด้านหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในรายการ โดยการเป็นผู้ร่วมรายการ หรือเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ในห้องส่งของสถานี นอกจากจะทำให้มีความกล้าที่จะพูดผ่านสื่อกระจายเสียงแล้ว ยังทำให้ประชาชนที่มีส่วนร่วมดังกล่าวได้รู้วิธีการทำงานของวิทยุกระจายเสียง โดยเฉพาะการผลิตรายการ ซึ่งหากมีปริมาณมากขึ้นจะเป็นการเตรียมความพร้อมในด้านของการผลิตรายการให้กับประชาชนที่จะได้รับการจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุกระจายเสียงในอนาคตด้วย และสำหรับประชาชนที่ไม่มีความสะดวกหรืออยู่ห่างไกล วิธีการหนึ่งในการผลิตรายการที่ทำได้ คือ ให้ผู้ดำเนินรายการหรือผู้สื่อข่าวนำเครื่องบันทึกเสียงไปบันทึกเสียงของประชาชนที่เป็นคำพูดในสิ่งที่พวกเขาต้องการแล้วนำมาออกอากาศ ทั้งนี้ในการดำเนินงานส่วนนี้ต้องมีงบประมาณรองรับด้วย โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

4) กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนอย่างเต็มที่ ในทุกระดับ

อย่างไรก็ตามในประเด็นการมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน จากการศึกษาพบว่าประชาชนที่เป็นผู้ฟังมีความคาดหวังในระดับน้อยต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนในฐานะผู้เข้าร่วมรายการ เข้าเป็นกรรมการ และคาดหวังน้อยว่าจะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ทุกรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคาดหวังที่มาเป็นเจ้าของคลื่นความถี่หรือขอจัดตั้งสถานีวิทยุได้ ซึ่งถือเป็นระดับของการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้นไปอีก แสดงให้เห็นว่าประชาชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในลักษณะเป็นผู้กระทำการ (the actor) ดังนั้นเพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่ดียิ่งขึ้น นอกจากการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ความรู้ และกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแล้วหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องช่วยกันสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น เชื้อประโยชน์โดยให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรงบประมาณ ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของสื่อที่มีต่อประชาชน และชุมชนให้มาก

5) กำหนดแผนการมีส่วนร่วมของชุมชน

นอกจากนี้วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรกำหนดแผนและแนวทางการปฏิบัติระยะยาว 5 ปี หรือ 10 ปี เกี่ยวกับการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชน โดยยกระดับและขยายขอบเขตการเข้ามีส่วนร่วมให้มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

1.4 รูปแบบและเนื้อหารายการ

วิทยุชุมชนควรปรับเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหารายการ ดังนี้

1.4.1 รูปแบบรายการ

1) ปรับรูปแบบรายการตามกลุ่มชุมชนที่มีความแตกต่าง

จากการศึกษาที่พบว่าความต้องการอื่น ๆ ของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาประการหนึ่งคือ ต้องการรูปแบบรายการที่มีความหลากหลายในหลาย ๆ ด้าน ดังนั้นวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา จึงควรปรับรูปแบบการนำเสนอรายการตามกลุ่มชุมชนที่มีความต้องการแตกต่างกัน เช่น ผลิตรายการสัมภาษณ์ให้มีสัดส่วนที่สูงขึ้น โดยเฉพาะการสัมภาษณ์บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว (เพื่อหาสาเหตุ) เสนอในรายการ ฯลฯ เพื่อเพิ่มความน่าสนใจยิ่งขึ้น

2) เพิ่มคุณค่าของการนำเสนอรายการ

นอกจากนี้ในการวิเคราะห์รูปแบบรายการยังพบว่า การนำเสนอรายการสัมภาษณ์ที่มีผู้ให้สัมภาษณ์อธิบายขั้นตอนวิธีปฏิบัติ เช่น วิธีการทำแจกัน (รายการเสียงชุมชนวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2542, เทปดลับ) ฯลฯ นั้น การนำเสนอค่อนข้างเข้าใจ แต่นำไปปฏิบัติได้ยาก เพราะไม่ได้ อธิบายถึงลักษณะ รวมทั้งขนาดของวัสดุที่ใช้ ฯลฯ และส่วนหนึ่งใช้ศัพท์เฉพาะที่เข้าใจยาก ดังนั้น ในการผลิตรายการที่มีเป้าหมายให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อหา และสามารถนำไปปฏิบัติได้นั้น วิทยุชุมชน จังหวัดนครราชสีมาควรนำเสนอด้วยความตระหนักถึงคุณลักษณะของสื่อวิทยุที่ให้เฉพาะเสียง (ได้ยิน) เพียงอย่างเดียว ซึ่งในการอธิบายนั้นต้องคำนึงถึงผู้ฟังที่จะสามารถจินตนาการได้ด้วย ในอีก ด้านหนึ่งของการนำเสนอรายการสัมภาษณ์ หากผู้ดำเนินรายการที่เป็นผู้สัมภาษณ์ขยายหรือเพิ่มเติมลักษณะของคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าสนใจจากผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็น กลุ่มชุมชนต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้วิทยุชุมชนเป็นประโยชน์ต่อชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยขยายคำถามจากการถามถึงอะไร (what) ที่ไหน (where) เมื่อใด (when) สู่คำถาม อย่างไร (how) และทำไม (why) ให้มากขึ้น อาทิ การสัมภาษณ์ชาวบ้านที่มีการรวมกลุ่มกัน คำถามที่น่าสนใจ เช่น การดึงคนมา รวมกลุ่มกันทำงานทำได้อย่างไร การบริหารจัดการมีวิธีการอย่างไร การทำให้กลุ่มเข้มแข็งทำได้ อย่างไร การนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้มีกระบวนการอย่างไร และ(กรณีที่ไม่ประสบผลสำเร็จ) ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ฯลฯ

3) ผลิตรายการสำหรับเด็ก และเยาวชน

เมื่อนำข้อค้นพบจากการวิเคราะห์เอกสาร เปรียบเทียบกับผลจากการวิเคราะห์เนื้อหารายการ พบว่า รายการวิทยุชุมชนกำหนดกรอบของรายการตามประเด็นของเนื้อหาทำให้ไม่พบรายการสำหรับเด็ก และเยาวชน ซึ่งความต้องการและความจำเป็นทั้งในแง่เนื้อหา และวิธีการนำเสนอรายการของเด็กจะแตกต่างจากผู้ใหญ่อย่างชัดเจน เช่น รายการสำหรับเด็กเพื่อพัฒนาทักษะด้านร่างกาย การนำเสนอรายการควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และพูดช้า ๆ และต้องย้าให้เด็กฟังตามทัน และสามารถจดจำได้ ฯลฯ

4) ผลิตรายการด้วยภาษาถิ่นให้มากขึ้น และภาษาที่เข้าใจง่าย

จากการศึกษาถึงความต้องการของผู้ฟังวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ผู้ฟังมีความต้องการให้วิทยุชุมชนมีรูปแบบรายการโดยใช้ภาษาถิ่น และภาษากลางในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 10.86 และ ร้อยละ 11.54 ตามลำดับ สำหรับการศึกษาความต้องการของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่รู้จัก และไม่ได้ฟังวิทยุชุมชน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามต้องการให้รายการใช้ภาษาถิ่น ภาษากลางในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 42.08 และร้อยละ 40.72 ตามลำดับ แต่จากการศึกษารูปแบบรายการด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา กลับพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ส่วนใหญ่นำเสนอรายการด้วยภาษากลาง โดยมีส่วนน้อยมากที่นำเสนอเป็นภาษาถิ่น วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาที่นำเสนอส่วนหนึ่งของรายการเป็นภาษาถิ่นคือ นายกำนัน บ้านแท่น ศิลปินพื้นบ้านให้สัมภาษณ์เป็นภาษาโคราช ในประเด็นที่เกี่ยวกับเพลงโคราช เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2544 (รายการวิทยุชุมชนของคนโคราช, เทปดลับ) ซึ่งให้เห็นว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาตอบสนองความต้องการของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาในส่วนของความต้องการให้นำเสนอรายการด้วยภาษากลาง แต่ไม่ได้ตอบสนองความต้องการของชุมชนในส่วนของผู้ที่ต้องการให้นำเสนอรายการด้วยภาษาถิ่น ความต้องการภาษาถิ่นดังกล่าว เกิดจากการที่จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดที่มีภาษาเฉพาะประจำถิ่น คือ ภาษาโคราช ดังนั้นวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจึงควรนำเสนอรายการด้วยภาษาถิ่น โดยเฉพาะภาษาโคราชให้มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ในแง่ของภาษาที่ใช้ในรายการ จากการศึกษายังพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา นำเสนอรายการส่วนหนึ่งด้วยภาษาทางการที่เข้าใจยากมากเกินไป อันเป็นอุปสรรคสำคัญของการสื่อสาร โดยเฉพาะชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา (คิดเป็นร้อยละ 58.60) ดังนั้นทั้งผู้ดำเนินรายการหลัก และผู้ร่วมดำเนินรายการ รวมทั้งผู้ให้สัมภาษณ์ควรตระหนักถึงการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และใช้ในหมู่ประชาชนทั่วไป

5) นำเสนอรายการด้วยการคำนึงถึงผู้ฟังเป็นหลัก

รายการนิเทศสารทางอากาศ เป็นรายการที่มีความหลากหลายทั้งสาระ และวิธีการนำเสนอ ซึ่งรวมอยู่ในรายการเดียว แต่มีเอกภาพที่เกิดจากการกำหนดแก่นและขอบเขตของเนื้อหา กำหนดกลุ่มเป้าหมาย และบุคลิกเฉพาะตัวของรายการ แต่จากการศึกษาพบว่า วิทยุชุมชน จังหวัดนครราชสีมา มีเอกภาพในแง่ของขอบเขตของเนื้อหารายการเป็นหลัก ซึ่งมีจุดแข็งคือมีการรอบของเนื้อหาที่ชัดเจนแน่นอนในแต่ละวัน แต่ก็มีจุดอ่อนที่ไม่มีความชัดเจนในแง่ของกลุ่มเป้าหมาย ตัวอย่างเช่น กำหนดกรอบเนื้อหาของวันพุธเป็นเรื่องราวของสุขภาพ ซึ่งเรื่องของสุขภาพนั้นหากจะจำแนกตามกลุ่มผู้ฟัง อาจจำแนกได้ดังนี้ เช่น สุขภาพสำหรับวัยรุ่น สุขภาพของผู้สูงอายุ สุขภาพของผู้หญิง ฯลฯ ดังนั้น ในการกำหนดแก่นและขอบเขตของเนื้อหาวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรคำนึงถึงกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายที่มีความแตกต่างและหลากหลายด้วย

แม้รูปแบบรายการนิเทศสารทางอากาศจะมีจุดเด่นที่ความหลากหลายของเนื้อหา แต่จากการศึกษาด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหารายการมักจะพบว่า รายการในบางช่วงไม่ได้รักษาเอกลักษณ์ และเอกภาพของรายการไว้ ทั้งนี้เพราะหากมีการรายงานข่าวจากเจ้าหน้าที่งานข่าวของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ซึ่งมีหน้าที่ในด้านการข่าว และรายการข่าว หรือคณะอนุกรรมการฯ หรือคณะทำงานฯ ที่ประสงค์จะรายงานผ่านทางโทรศัพท์ วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มักจะยุติการนำเสนอเนื้อหาในขณะนั้น เพื่อตัดไปยังการรายงานดังกล่าว ลักษณะการนำเสนอดังกล่าวหากใช้เป็นจุดแข็งในการดึงความสนใจของผู้ฟังรายการ อาจใช้สำหรับการรายงานเหตุการณ์สำคัญ หรือเรื่องราวที่มีความจำเป็นเร่งด่วน แต่การนำเสนอเนื้อหาที่เป็นเรื่องราวทั่วไป ๆ ไม่มีความสำคัญหรือจำเป็นเร่งด่วนแต่อย่างใด การนำเสนอดังกล่าวจะเกิดจุดอ่อนคือ การขาดความต่อเนื่องของรายการ เพราะการดำเนินรายการผู้ผลิตรายการควรคำนึงถึงผู้ฟังที่กำลังฟังรายการอยู่ หากผู้ฟังกำลังสนใจและติดตามเรื่องราวที่กำลังออกอากาศ แต่กลับมีเรื่องอื่น ๆ มาแทรกแทนกรณีดังกล่าวจะทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจ และอาจทำให้ตัดสินใจเปลี่ยนคลื่นไปรับฟังสถานีอื่นได้

6) เพิ่มรายการอภิปราย และรูปแบบเวทีแสดงความคิดเห็น

การศึกษายังพบว่า รายการอภิปราย (panels programme) เป็นรายการที่วิทยุชุมชน จังหวัดนครราชสีมา นำเสนอในสัดส่วนที่มีน้อยที่สุดคือร้อยละ 0.36 ขณะที่รายการอภิปรายเป็นรายการที่มีลักษณะเด่นตรงที่เป็นการพูดคุยแสดงความคิดเห็นร่วมกันของผู้ร่วมอภิปรายในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง โดยมีผู้ดำเนินการอภิปรายเป็นผู้ควบคุมให้รายการดำเนินไปตามแนวและขอบเขตที่วางไว้ ซึ่งเป็นรูปแบบรายการที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในรายการได้มากขึ้น และยังเป็นรูปแบบรายการหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนมีเวทีในการแสดงความคิดเห็นร่วมกันต่อประเด็นปัญหา

ของชุมชนเอง อีกทั้งยังเป็นรูปแบบที่ก่อให้เกิดการสื่อสารสองทาง สำหรับความคิดเห็นที่ขัดแย้งด้วย

นอกจากนี้วิทยุชุมชนควรนำเสนอรายการในรูปแบบที่เป็นเวทีแสดงความคิดเห็น เสนอสิ่งที่เป็นปัญหา หรือสภาพที่ก่อให้เกิดปัญหา รวมทั้งเสนอแนะหรือกระตุ้นให้ชุมชนช่วยกันคิดแก้ไขปัญหา ดังกล่าว ในลักษณะวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ ต่อเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหรือเรื่องราวที่ชุมชนสนใจและเสนอประเด็นเข้าไป รวมทั้งวิทยุชุมชนควรนำเสนอรายการที่จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น โดยอาจจะนำเสนอในรูปแบบรายการสนทนาโต๊ะกลม และรายการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะ เพื่อแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่าย รวมทั้งเพื่อก่อให้เกิดการคิดและตัดสินใจโดยกลุ่ม ฯลฯ

ดังนั้นวิธีการดำเนินงานที่ดีของวิทยุชุมชนประการหนึ่งคือ วิทยุชุมชนควรกำหนดรูปแบบรายการที่เป็นสื่อกลางหรือเวทีที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร้องเรียนประเด็นปัญหาชุมชน วิพากษ์วิจารณ์เรื่องราวเกี่ยวกับชุมชน เพื่อเป็นการพัฒนาความรู้ ความคิดของประชาชนในลักษณะการแสดงออกทางความคิดอย่างเหมาะสม

7) ควรเน้นการนำเสนอข่าวในรูปแบบการวิเคราะห์ข่าว

จากการศึกษาที่พบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาให้ความสำคัญกับการนำเสนอรายการนิตยสารทางอากาศ โดยองค์ประกอบส่วนหนึ่งของรายการคือ การนำเสนอข่าว ทั้งนี้การนำเสนอข่าวดังกล่าวมีลักษณะเด่นที่เป็นการรายงานข่าวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในจังหวัด และส่วนหนึ่งยังเป็นรายงานข่าวจากจุดเกิดเหตุ กล่าวคือ เป็นการรายงานข่าวจากสถานที่ ๆ เกิดเหตุการณ์สำคัญ ๆ และรายงานสภาพความเป็นจริงของเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น ณ ขณะนั้น รวมทั้งรูปแบบรายการข่าวสลับเพลงที่มีลักษณะเด่นที่การนำเสนอข่าวในลักษณะพูดคุยกับผู้ฟังโดยตรง และเปิดเพลงสลับกับการนำเสนอข่าวนั้น แต่ผลจากการวิเคราะห์รูปแบบรายการพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา นำเสนอข่าวที่มีลักษณะของการรายงานความเคลื่อนไหวมากกว่าการวิเคราะห์ข่าว

ทั้งนี้หากวิทยุชุมชนนำเสนอข่าวในลักษณะของการนำเสนอข้อมูลที่รอบด้าน และมีการแสดงความคิดเห็นต่อข่าวนั้น ๆ อย่างเป็นกลาง และเที่ยงธรรมซึ่งเป็นรูปแบบของการวิเคราะห์ข่าว และมีความหลากหลายของการนำเสนอให้มากยิ่งขึ้น โดยอาจเสนอเป็นสารคดีเชิงข่าว ฯลฯ จะทำให้วิทยุชุมชนขยายบทบาทของตนในฐานะสื่อของท้องถิ่นหรือของชุมชนได้กว้างมากยิ่งขึ้น โดยเนื้อหาของข่าวดังกล่าวควรเป็นประเด็นท้องถิ่นด้วย

8) เพิ่มมิติใหม่ในการนำเสนอรายการ

การวิเคราะห์รูปแบบรายการวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตามโครงสร้างรายการออกเป็น 3 ส่วน คือ เริ่มต้นรายการ (introduction) ส่วนเนื้อหา (body) และส่วนท้าย (conclusion) พบว่า การนำเสนอรายการส่วนใหญ่ไม่ได้มีการเกริ่นนำในประเด็น หัวข้อหลัก หรือผู้ร่วมรายการที่จะนำเสนอในรายการเพื่อบอกกล่าวให้ผู้ฟังได้ทราบถึงประเด็น หัวข้อหลัก หรือผู้ร่วมรายการในรายการที่จะนำเสนอในวันนั้น ซึ่งทำให้ผู้ฟังไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าตนเองจะได้รับฟังเรื่องราวใด เพื่อให้รายการมีลำดับการนำเสนอในส่วนของ การเริ่มต้นรายการ มีความสมบูรณ์ และได้เกริ่นนำประเด็น หัวข้อหลัก หรือผู้ร่วมรายการให้ผู้ฟังได้ทราบล่วงหน้า ดังนั้นวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจึงควรให้ความสำคัญกับการเกริ่นนำดังกล่าว รวมทั้งในส่วนท้ายรายการ หากได้มีการให้ข้อมูลที่เป็นประเด็น หัวข้อหลัก หรือผู้ร่วมรายการของการนำเสนอในครั้งต่อไป หรือในช่วงถัดไป (ในรายการที่ออกอากาศเป็นช่วงเวลาแรก) จะสามารถดึงความสนใจของผู้ฟังให้ติดตามฟังรายการอย่างต่อเนื่องได้

9) กำหนดรูปแบบรายการที่กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น

จากการศึกษาพบว่าประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรายการน้อยมาก ดังนั้นควรกำหนดให้มีรูปแบบรายการที่กระตุ้นให้ประชาชนเห็นประโยชน์ของวิทยุชุมชนมากขึ้น ส่งผลให้ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่างๆ มากขึ้น ทำให้การดำเนินงานวิทยุชุมชนเกิดประสิทธิภาพ และเป็นไปตามหลักการวิทยุชุมชนมากขึ้น เช่น ทุกวันอาทิตย์ ให้ชาวบ้านแต่ละชุมชนหมุนเวียนมาจัดรายการในเรื่องที่เป็นประโยชน์และสะท้อนจุดเด่นของชาวบ้านนั้น ซึ่งเมื่อทำเป็นประจำชาวบ้านย่อมรอฟังเสียง และเรื่องราวของตนเองและชุมชนอื่น นอกจากนี้ควรรุกเข้าหาประชาชน เพื่อรับฟังเสียงของประชาชน โดยเฉพาะเสียงที่สะท้อนปัญหาต่าง ๆ ของประชาชนที่เขากำลังประสบอยู่ แล้วนำมาเสนอในรายการเพื่อระดมความคิด และการช่วยเหลือเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จุดนี้เป็นการเริ่มต้นให้ชาวบ้านต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่อไปมากขึ้น

1.4.2 เนื้อหารายการ

1) เพิ่มเนื้อหาตามความต้องการของชุมชน

แม้ผลการวิเคราะห์เนื้อหารายการวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาในแง่ของสัดส่วนของเนื้อหาต่าง ๆ พบว่า ไม่มีความสมดุลของเนื้อหานั้น แต่ประเด็นที่วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรตระหนักคือ ความต้องการของชุมชน เพราะในขณะนี้อาชีพหลักของชาวจังหวัดนครราชสีมาคือ

ทำนา ทำไร่ และเมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการของชุมชนที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามทั้งผู้ที่ฟังและไม่ฟังวิทยุชุมชน พบว่า มีความต้องการเนื้อหา 5 ลำดับสูงสุด คือ เนื้อหาเกี่ยวกับเกษตร ชาวท้องถิ่น สุขภาพ เนื้อหาเกี่ยวกับชุมชนต่าง ๆ และชาวส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคอื่น แต่พบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาให้ความสำคัญในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสังคม ดังนั้นวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจึงควรทบทวนการกำหนดสัดส่วนเนื้อหารายการให้สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน อาทิ นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเกษตร ชาวท้องถิ่น และสุขภาพให้สูงกว่าเดิม และลดเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมลง ฯลฯ

2) เพิ่มเนื้อหาสะท้อนความเป็นชุมชน

เนื่องจากการศึกษาพบว่าวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมายังขาดเนื้อหาที่สะท้อนความเป็นชุมชน ดังนั้นวิทยุชุมชนควรเพิ่มเนื้อหาดังกล่าวทั้งนี้เมื่อผู้ฟังในแต่ละชุมชนได้รู้จักความเป็นชุมชนของตัวเอง และผู้อื่น ย่อมเป็นการพัฒนาความรู้ ความคิดในการวางแผน และรักษาความเป็นชุมชนตนเองต่อไปได้ยิ่งขึ้น

3) ขยายขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน

วิทยุชุมชนควรส่งเสริมศิลปะพื้นบ้านอย่างจริงจัง โดยนำเสนอเรื่องราวที่ขยายขอบเขตไปยังสื่อพื้นบ้านอื่น ๆ ไม่เพียงเพลงโคราชเท่านั้น อาทิ การละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ ฯลฯ เพื่อให้ชุมชนมีความรู้ และเห็นคุณค่าของการส่งเสริมศิลปะพื้นบ้านและความเป็นไทยมากขึ้น

4) เพิ่มเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเร่งด่วน

แนวทางของการนำเสนอเนื้อหาในสื่อของชุมชนซึ่งวิทยุชุมชนเป็นสื่อหนึ่งนั้น วิทยุชุมชนจะเป็นสื่อที่มีคุณลักษณะของการสื่อสารชุมชนที่ครอบคลุมองค์ประกอบย่อยได้นั้น องค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งคือ วิทยุชุมชนควรมุ่งเน้นการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นปัญหาเร่งด่วน หรือปัญหาในชีวิตประจำวันของคนในสังคม และควรเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

5) ปรับเปลี่ยนเนื้อหาตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปและยกระดับผู้ฟัง

ในการนำเสนอรายการวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาไม่ควรยึดติดกับกรอบเนื้อหาหลัก (ที่กำหนดขึ้น) เกินไป จนทำให้ไม่มีความยืดหยุ่นเพื่อการนำเสนอที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน หรือสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ อีกประการหนึ่งคือควรนำเสนอเนื้อหา 2 ด้าน ทั้งด้านบวก และลบ เพื่อให้ผู้ฟังได้มีมุมมองในการรับสารหลายมิติ อันจะ

ก่อให้เกิดการพัฒนาความคิด และใช้วิจารณ์ญาณมากขึ้นในการรับฟังข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชน รวมทั้ง การนำเสนอรายการควรได้รับการสนับสนุนด้านเนื้อหาทางวิชาการ จากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยอาจจัดตั้งคณะทำงานประสานงานเฉพาะกิจขึ้น เพื่อทำหน้าที่ประสานงานไปยังสถาบันการศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาที่มีการสอนวิชาทางด้านต่าง ๆ เพื่อให้วิทยุชุมชนนำเสนอเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟังมากยิ่งขึ้น

6) เพิ่มเวลาออกอากาศ และเชื่อมโยงวิทยุชุมชนกับหอกระจายข่าว และเสียงตามสาย วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรมีเวลาออกอากาศรายการหรือการกระจายเสียงรายการที่เหมาะสมกว่าที่เป็นอยู่ ทั้งนี้จากการศึกษาด้วยวิธีการสำรวจ พบว่า ชุมชนจังหวัดนครราชสีมามีความต้องการฟังรายการวิทยุชุมชนมากที่สุด คือ ในช่วงเวลา 06.00-07.00 น.

ในการดำเนินการกระจายเสียงหรือออกอากาศรายการนั้น ควรมีการเชื่อมโยงกับหอกระจายข่าว และเสียงตามสายเพื่อให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยพื้นที่ ๆ สัญญาณกระจายเสียงวิทยุชุมชนไม่ครอบคลุมถึง และสำหรับผู้ที่ไม่มีความรู้รับวิทยุ ทั้งนี้ควรกำหนดเวลาที่แน่นอน โดยเฉพาะเวลา 06.00-07.00 น. ดังกล่าวข้างต้น

1.5 บทบาทของวิทยุชุมชน

เนื่องจากการศึกษาพบว่า บทบาทสำคัญของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา คือ บทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (top-down) กล่าวคือ มีคุณลักษณะของการสื่อสารจากเบื้องบน (หน่วยงานรัฐและรัฐวิสาหกิจ) ไปสู่เบื้องล่าง (ประชาชน) และมีบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารในแนวนอน (horizontal) และบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน (bottom-up) น้อยมาก ดังนั้น ในการยกระดับความเป็นวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาให้เป็นวิทยุชุมชนโดยชุมชน และเพื่อชุมชนที่แท้จริง วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรพิจารณาเพิ่มสัดส่วนของบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารในแนวนอน (horizontal) และบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน (bottom-up) ตามลำดับสัดส่วนจากมากไปหาน้อย และลดสัดส่วนบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (top-down) เพื่อให้เกิดการไหลของข่าวสารในทุกทิศทาง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 1) เพิ่มสัดส่วนของบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารในแนวนอน (horizontal) และบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน (bottom-up) ดังนี้
 - (1) บทบาทในการเป็นเวทีแสดงความคิดเห็น โดยกำหนดให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ ของสังคมในท้องถิ่น อาทิ ปัญหาราคามันสำปะหลัง ปัญหาการ

หลอกลวงแรงงาน และปัญหายาเสพติด ฯลฯ เพื่อให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น และร่วมกันหาแนวทางในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาของสังคม และชุมชน ทั้งนี้ การเพิ่มบทบาทดังกล่าวในอีกด้านหนึ่งยังเป็นการเพิ่มบทบาทในการสะท้อน ปัญหาสังคมด้วย

ในส่วนของบทบาทในการเป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของวิद्यุชุมชน จังหวัดนครราชสีมา นั้น ทีมวิจัยเห็นว่าวิद्यุชุมชนควรผลักดันให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ และมีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึก ปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชนเองโดยให้ความหลากหลาย อันจะนำไปสู่การยกระดับการร่วมคิดร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ อีกทั้งยังช่วยขยายฐานคิดและมุมมองของคนในชุมชนให้กว้างขึ้นด้วย

- (2) บทบาทในการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชน โดยเพิ่มการนำเสนอเนื้อหาที่มีลักษณะของการเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้จากภูมิปัญญา เรื่องราว กิจกรรม ความเคลื่อนไหวท้องถิ่นทั้งระดับปัจเจกบุคคล และระดับกลุ่มของประชาชน โดยกำหนดให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำการเกษตร ปศุสัตว์ เลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ และการรวมกลุ่ม ฯลฯ เพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชนและในอีกมิติหนึ่งเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างประชาชนกับประชาชนอีกด้วย
- (3) เนื่องจากสภาพปัจจุบันคนไทยส่วนหนึ่งให้ความสนใจและให้ความนิยมนวัตกรรมต่างชาติที่ไม่มีคุณค่า วิद्यุชุมชนจึงควรเพิ่มบทบาทของการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชนหรือระหว่างชุมชนกับชุมชน โดยเฉพาะการนำเสนอภูมิปัญญาของชาวบ้านมานำเสนอ เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง และผลในระดับกว้างยังเป็นการกระตุ้นให้คนไทยมองเห็นคุณค่า และให้ความสนใจที่ดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย
- (4) บทบาทในการเป็นช่องทางการร้องเรียนและสอบถามข้อมูล วิद्यุชุมชนควรจัดเวลาในการออกอากาศในระดับที่เป็นรายการและในระดับที่เป็นสถานี ดังนี้ ในระดับรายการควรจัดเวลาเฉพาะสำหรับการร้องเรียนและสอบถามข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นช่วงกลางรายการ หรือท้ายรายการ สำหรับในระดับสถานี (กรณีต้องการให้มีหลายช่วงเวลา) อาจจัดช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งไว้เฉพาะเพื่อให้เป็นพื้นที่สำหรับการร้องเรียน และสอบถามข้อมูลโดยเฉพาะ ทั้งนี้ นอกจากจะช่วยในการ

จัดวางรูปแบบรายการ หรือผังรายการแล้ว ในระดับรายการยังเป็นการรักษา
ความต่อเนื่องของการดำเนินรายการได้อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม บทบาทดังกล่าวควรจัดบุคคลให้รับผิดชอบดูแลการรับ
เรื่องร้องเรียนต่าง ๆ ของประชาชนโดยเฉพาะเพื่อคอยรับเรื่องร้องเรียน และ
ประสานงานส่วนต่าง ๆ ภายในชุมชนที่เกี่ยวข้องให้เกิดการแก้ไขอย่างจริงจัง

สิ่งที่สำคัญที่สุดของการเพิ่มบทบาทในการเป็นช่องทางในการร้องเรียน คือ
การเพิ่มบทบาทในการติดตามตรวจสอบปัญหาที่ประชาชนร้องเรียนควบคู่กันไป
ทั้งนี้เพราะหากวิทยุชุมชนไม่สามารถเป็นที่พึ่งพาได้ ประชาชนอาจหันไปให้ความ
สำคัญ และพึ่งพากับสื่ออื่น

- 2) ลดสัดส่วนบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (top-down) โดย
เฉพาะบทบาทในการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่น ทั้งนี้จาก
การศึกษาด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า มีสัดส่วนสูงที่สุด คือ คิดเป็นร้อยละ 41.95
ดังนั้นหากวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมามีเป้าหมายให้วิทยุชุมชนเป็นสื่อเพื่อชุมชน
และโดยชุมชนอย่างแท้จริง วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจึงควรลดบทบาทดังกล่าว
ลงให้เหลือในสัดส่วนที่มีความสมดุลหรืออย่างน้อยต้องใกล้เคียงบทบาทตามทิศทาง
การไหลของข่าวสารในแนวนอน และตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน
- 3) นอกจากนี้การศึกษบทบาทของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ไม่ปรากฏบท
บาทในด้านของการวิพากษ์วิจารณ์ ดีความหรือเป็นเวทีของการโต้แย้ง และแสดง
ความคิดเห็น (debate and discussion) ทั้งอาจเป็นเพราะโครงสร้างที่รัฐเป็นเจ้าของ
และมีการบริหารและการจัดการที่ยังขึ้นต่อรัฐ จึงทำให้ไม่ปรากฏบทบาทในด้านของ
การวิพากษ์วิจารณ์ ดีความหรือเป็นเวทีของการโต้แย้ง และแสดงความคิดเห็น ซึ่งบท
บาทดังกล่าวจะช่วยให้ผู้ฟังมีมุมมองที่หลากหลาย และอาจนำไปสู่ข้อสรุปหรือแนว
ทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนได้ ดังนั้นวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควร
เพิ่มบทบาทดังกล่าว
- 4) วิทยุชุมชนควรขยายบทบาทในฐานะสื่อท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยวิทยุชุมชนควรนำเสนอ
ข่าวในลักษณะของการนำเสนอข้อมูลที่รอบด้าน และมีการแสดงความคิดเห็นต่อข่าว
นั้น ๆ ซึ่งเป็นรูปแบบของการวิเคราะห์ข่าว และมีความหลากหลายของการนำเสนอให้
มากยิ่งขึ้น โดยอาจเสนอเป็นสารคดีเชิงข่าว ฯลฯ จะทำให้วิทยุชุมชนขยายบทบาท
ของตนในฐานะสื่อของท้องถิ่นหรือของชุมชนได้กว้างมากยิ่งขึ้น โดยเนื้อหาของข่าวดัง
กล่าวควรเป็นประเด็นท้องถิ่นด้วย

อย่างไรก็ตามทีมวิจัยยังเห็นว่า บทบาทหนึ่งของวิทยุชุมชนและเป็นบทบาทสำคัญที่จะทำให้วิทยุชุมชนมีศักยภาพในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ คือบทบาทในการเป็นเวทีของการเข้ามีส่วนร่วมของคนทุกกลุ่มเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน ดังนั้นการดำเนินงานของวิทยุชุมชนจึงควรประกอบด้วยคนทุกกลุ่ม กล่าวคือ คนทุกกลุ่มในชุมชน อาทิ กลุ่มชุมชนในระดับตำบล และระดับอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดนครราชสีมา เช่น ชุมชนอำเภอสูงเนิน ฯลฯ หรือกลุ่มต่าง ๆ ต้องมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน และวิทยุชุมชนควรจัดทิศทาง การไหลของข้อมูลข่าวสารให้มีความสมดุล ทั้งทิศทาง การไหลภายในชุมชนเอง และทิศทาง การไหลระหว่างชุมชนกับภายนอกชุมชน โดยที่ทิศทาง การไหลของข้อมูลข่าวสารต้องเป็นไปอย่างรอบด้าน และมีลักษณะเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสาร และทัศนะของทุกคน ทั้งนี้สัดส่วนของทิศทาง การไหลของข้อมูลข่าวสารควรสอดคล้องกับความจำเป็น และความต้องการของชุมชนในการพัฒนาชุมชน โดยรวมอันจะนำไปสู่ความเป็นสื่อเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

ในการปรับเปลี่ยนบทบาทดังกล่าว วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรกำหนดเป็นนโยบาย และเป้าหมายที่ชัดเจนในการปรับรูปแบบการนำเสนอ และเนื้อหารายการเพื่อให้เกิดบทบาทที่พึงประสงค์ตามประเด็นข้างต้น รวมทั้งดำเนินการด้วยวิธีการอื่น ๆ อาทิ ร่วมมือกับผู้ดูแลเสียงตามสายและหอกระจายข่าวเพื่อสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง และการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครจากทุกกลุ่มในชุมชนให้เข้ามีส่วนร่วมในทุกระดับ ฯลฯ

- 5) จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่พบว่า ประชาชนในชุมชนหนองโสน และชุมชนบ้านบุ่ง อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมาบางส่วนยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจและยังไม่ได้ตระหนักถึงสิทธิที่จะรู้ของตน (right to know/right to be informed) รวมทั้งสิทธิที่จะบอกเล่าข้อมูลข่าวสารของตนต่อสาธารณะ (right to inform) ที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และกฎหมายลูกอื่น ๆ ให้การรับรอง เช่น มาตรา 37 มาตรา 39 และมาตรา 59 ฯลฯ ดังนั้นวิทยุชุมชนควรให้ความสำคัญในบทบาทของการให้ความรู้ เพื่อขยายแนวคิดของผู้ฟังให้ตระหนักถึงสิทธิที่จะรู้ของตน และสิทธิที่จะบอกเล่าข้อมูลข่าวสารของตนต่อสาธารณะให้มากยิ่งขึ้น

แนวทางปฏิบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเขียนบท (script) เพื่อออกอากาศในรายการวิทยุชุมชน หรือรายการอื่นของสถานี เพื่อให้ความรู้กับประชาชน ดังนี้

- (1) บทรายการวิทยุเรื่อง สิทธิในการสื่อสารของประชาชน
- (2) บทรายการวิทยุเรื่อง การจัดรายการวิทยุชุมชน
- (3) บทรายการวิทยุเรื่อง เราจะเข้ามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนได้อย่างไร

ฯลฯ

- 6) เนื่องจากการศึกษาด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีบทบาทในการประสานสามัคคีในประเด็นปัญหาต่าง ๆ เช่น กรณีการชุมนุมของเกษตรกรเพื่อเรียกร้องราคามันสำปะหลัง ฯลฯ นั้นที่มียังมีความเห็นว่า วิทยุชุมชนควรจะช่วยภารกิจด้านการประสานสามัคคีเชิงรุก โดยใช้กิจกรรม วิทยุชุมชนสัญจรเข้าไปสัญจรเพื่อศึกษาและรายงานสภาพปัญหาต่าง ๆ เพื่อระดมความคิดเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหของชุมชน และของสังคม และทางงบประมาณสนับสนุนให้เพียงพอในการดำเนินงาน รวมทั้งกำหนดแนวทางในการจัดการสัญจรให้ชัดเจน ทั้งด้านการประสานงาน การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่อย่างละเอียดล่วงหน้าก่อนดำเนินการ

1.6 โครงสร้างพื้นฐานทางด้านเทคนิค

ปัญหาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเทคนิค เป็นปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องมือในการผลิตรายการวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมพบว่า มีปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ปัญหาการมีจำนวนเลขหมายโทรศัพท์น้อย ซึ่งในระยะเริ่มต้นของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีเลขหมายโทรศัพท์ที่ใช้ในการผลิตรายการในรูปแบบของการเปิดสายให้ผู้ฟังพูดคุยผ่านรายการ (phone-in) จำนวน 1 เลขหมาย แต่ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2544) มีจำนวน 2 เลขหมาย
- 2) ปัญหาคุณภาพไมโครโฟนไม่ดีนัก และมีจำนวนไมโครโฟนในห้องส่งน้อย โดยเฉพาะห้องผู้ประกาศ ที่ใช้สัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการออกอากาศ ซึ่งมีจำนวน 1 ตัว ทำให้การจัดรายการเป็นไปด้วยความลำบาก โดยเฉพาะกรณีที่มีผู้ร่วมรายการจำนวนมากกว่า 2 คนขึ้นไป เนื่องจากต้องคอยเคลื่อนย้ายไมโครโฟนไปยังผู้ที่พูดในรายการ
- 3) ปัญหาการมีจำนวนหูฟัง (headphone) ที่สำหรับฟังระดับเสียงที่พูดออกอากาศน้อย ทำให้ผู้ร่วมรายการ และหรือผู้ให้สัมภาษณ์ไม่สามารถรู้ตัวตนเองพูดในระดับเสียงใด

จากปัญหาดังกล่าว เป็นปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการนำเสนอรายการในรูปแบบที่มีผู้ร่วมในรายการ เช่น การสัมภาษณ์ และการอภิปราย เป็นต้น ดังนั้นกรมประชาสัมพันธ์หรือวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรสนับสนุนหรือจัดหาวัสดุอุปกรณ์ด้านต่าง ๆ ดังนี้

- เพิ่มจำนวนเลขหมายโทรศัพท์ที่ใช้ในการผลิตรายการให้มากขึ้น เพื่อเอื้อให้เกิดการสื่อสาร 2 ทาง จากหลายฝ่ายได้ในคราวเดียว

- เพิ่มไมโครโฟนให้มีจำนวนมากกว่าเดิมหรือจัดหาไมโครโฟนที่มีคุณภาพดีที่มีความไวในการรับสัญญาณเสียงสูง
- เพิ่มจำนวนหูฟัง (headphone) พร้อมชุดต่อสายสัญญาณในห้องผู้ประกาศให้มากขึ้น และเพียงพอต่อการผลิตรายการสนทนา สัมภาษณ์ หรืออภิปราย ฯลฯ

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะภาครัฐที่เป็นเจ้าหน้าที่ของสถานี พบว่า การจัดกิจกรรม “วิทยุชุมชนสัญจร” ในแต่ละครั้งที่ผ่านมา ณ พื้นที่ต่าง ๆ จะทำได้ก็ต่อเมื่อเป็นพื้นที่ที่มีไฟฟ้า และคู่สายโทรศัพท์เท่านั้น เพื่อให้กิจกรรมดังกล่าว สามารถถ่ายทอดสดออกอากาศได้ ดังนั้นในการเลือกพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรม “วิทยุชุมชนสัญจร” ตัวแปรสำคัญตัวแปรหนึ่งคือ การมีไฟฟ้า และคู่สายโทรศัพท์ ซึ่งพื้นที่ใด ไม่มีไฟฟ้าและคู่สายโทรศัพท์ หรือมีไฟฟ้า แต่คู่สายโทรศัพท์มีระยะทางไกลเกินกว่าสายเชื่อมต่อที่สถานีมีก็อาจจะไม่ได้รับการพิจารณาให้เป็นพื้นที่เพื่อการจัดกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร ปัญหาดังกล่าวทำให้การจัดกิจกรรมสัญจรไม่ครอบคลุมทุกชุมชน และทุกพื้นที่

แนวทางแก้ไขประการหนึ่งคือ วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรพิจารณาจัดหาชุดบันทึกเสียงที่เคลื่อนที่ได้ (ที่ประกอบด้วยเครื่องผสมสัญญาณเสียง (mixer) และไมโครโฟน 3-4 ตัว) และมีแหล่งกำเนิดไฟฟ้าจากแบตเตอรี่หรือถ่านไฟฉาย ฯลฯ หรืออาจประยุกต์โดยใช้เทปบันทึกเสียงของงานข่าวเพื่อจัดกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจรในรูปของเทปรายการตามพื้นที่ที่มีอุปสรรคดังกล่าว

นอกจากนี้ปัญหาทางด้านเทคนิคที่เป็นข้อค้นพบจากการวิเคราะห์รูปแบบรายการ คือ ปัญหาความไม่สมดุลของคุณภาพของเสียงที่ออกอากาศ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การรายงานข่าวจากจุดเกิดเหตุ หรือการสัมภาษณ์ผ่านทางโทรศัพท์ ระดับของเสียงระหว่างผู้ดำเนินรายการในห้องส่งกับผู้รายงานหรือผู้ให้สัมภาษณ์มีความไม่สมดุลของเสียง กล่าวคือเสียงของผู้ดำเนินรายการจะดังในขณะที่เสียงของผู้รายงานหรือผู้ให้สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์จะเบาอย่างมาก ซึ่งทำให้รายการฟังแล้วไม่รู้เรื่อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้อจำกัดทางด้านเทคนิค ที่ทางสถานีวิทยุ ควรตระหนักและให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าว เพื่อให้ได้ระดับเสียงที่คงที่ชวนฟัง ชวนติดตาม และไม่ก่อให้เกิดข้อจำกัดในการดึงความสนใจผู้ฟัง

2. ข้อเสนอแนะต่อการกำหนดนโยบายระดับชาติในการปฏิรูปสื่อเพื่อประชาชนและชุมชน

เนื่องจากความไม่ชัดเจนในรูปแบบและทิศทางของวิทยุชุมชน ประกอบกับไม่มีการประชาสัมพันธ์เพื่อทำความเข้าใจกับประชาชนถึงความหมาย และความสำคัญของวิทยุชุมชน รวมทั้ง

ความสามารถ และรูปแบบหรือแนวทางในการเข้ามีส่วนร่วมในวิถียุทธชุมชน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรมีการกำหนดคุณลักษณะของวิถียุทธชุมชนให้ชัดเจน และประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกเพื่อสร้าง และกระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญ และเข้ามีส่วนร่วมในวิถียุทธชุมชนในทุกระดับทั้งการกำหนดนโยบาย การบริหารและการจัดการ การดำเนินงาน ฯลฯ โดยใช้สื่อทุกประเภท ทั้งสื่อบุคคล สื่อพื้นบ้าน สื่อมวลชน และหอกระจายข่าว ฯลฯ

ในส่วนคุณลักษณะของวิถียุทธชุมชนนั้น ทีมวิจัยขอเสนอแบบ (model) จำนวน 3 แบบ ดังนี้

แบบที่	การเป็นเจ้าของ	ขนาด / จำนวน	การบริหารจัดการ	การควบคุม	แหล่งงบประมาณ	ปัจจัยกำหนด และปัจจัยสนับสนุน
1.	ประชาชน	1 สถานี 1 คลื่น ความถี่	ประชาชน : อยู่ใน รูปของคณะ กรรมการ และมี อาสาสมัคร แบบ ประจำมีค่าตอบแทน และอาสา สมัครที่ไม่มีค่า ตอบแทน	ประชาชน ควบคุมกัน เอง ภายใต้ กฎระเบียบ ของสังคม และ กฎหมายที่ เกี่ยวข้อง	1) ระดมทุนภายในชุมชน 2) จัดตั้งกองทุน ของชุมชน 3) เงินบริจาคของ คนในชุมชน และ หรือโฆษณาใน ท้องถิ่น	1) กสท. จัดสรรคลื่นความถี่ให้ ประชาชน 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการ อบรมให้ความรู้เพื่อเตรียมความ พร้อมด้านต่าง ๆ อาทิ การบริหาร จัดการ การจัดรายการ การดูแล และซ่อมแซมอุปกรณ์สถานีฯลฯ แก่ประชาชน 3) ชุมชนทุกกลุ่มเข้ามีส่วนร่วมใน ทุกระดับ 4) ปัจจัยทางสังคม และเศรษฐกิจ ของแต่ละจังหวัด อาทิ ความเข้ม แข็ง และความพร้อมด้านทุนของ ชุมชน ฯลฯ
2.	ประชาชนเป็นเจ้าของ ของช่วงรายการใน สถานีของรัฐ	ช่วงรายการควรมี มากกว่า 3 ชั่วโมง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความ ต้องการของชุมชน หรือขนาดของ จังหวัด ได้แก่ 1) จังหวัดที่มีขนาดใหญ่ อาทิ เชียงใหม่ ลงขลานครราชสีมา ฯลฯ ควรมีมากกว่า 8 ชั่วโมง 2) จังหวัดขนาด กลาง อาทิ เชียงราย อุดรธานี ฯลฯ ควรมี มากกว่า 6 ชั่วโมง 3) จังหวัดขนาดเล็ก อาทิ พิจิตร หนองบัว	..	..	..	1) รัฐควรจัดสรรเวลาให้เป็นของ ประชาชน รวมทั้งให้อิสระในการ ดำเนินงานอย่างเต็มที่ 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการ อบรมให้ความรู้เพื่อเตรียมความ พร้อมด้านต่าง ๆ อาทิ การบริหาร จัดการ การจัดรายการ การดูแล และซ่อมแซมอุปกรณ์สถานีฯลฯ แก่ประชาชน 3) ชุมชนทุกกลุ่มเข้ามีส่วนร่วมใน ทุกระดับ 4) ปัจจัยทางสังคม และเศรษฐกิจ ของแต่ละจังหวัด อาทิ ความเข้ม แข็ง และความพร้อมด้านทุนของ ชุมชน ฯลฯ 5) สถานีจัดสรรเวลารายการสอดคล้องกับความต้องการหรือวิถีชีวิต

2) โครงสร้าง และการบริหารจัดการ

โครงสร้างองค์กรของวิทย์ชุมชน ควรประกอบด้วยคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนที่คัดเลือกจากคนในชุมชนมีหน้าที่ในการกำกับดูแลเชิงนโยบาย และกำหนดข้อบังคับการทำงานร่วมกัน ฯลฯ

ในการคัดเลือกคณะกรรมการควรให้มีการกระจายและไม่เฉพาะเจาะจงผู้นำความคิดเห็นหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรเปิดโอกาสให้ตัวแทนชุมชนที่สนใจเข้ามีส่วนร่วม โดยการตั้งประชาคมและนำเอาเวทีประชาคมที่มีอยู่ แล้วประสานเครือข่ายที่เป็นชาวบ้านมาร่วมกัน หรือการตั้งเป็นกลุ่ม ชมรม สมาคม ฯลฯ

แนวทางหนึ่งที่จะทำให้ได้กรรมการฯ ที่มาจากตัวแทนของชุมชน คือ การให้ในพื้นที่ระดมความคิดเห็นในการสรรหา โดยอาจสำรวจกลุ่มคน หรือชุมชนในพื้นที่แล้วจึงสรรหา และเสนอให้มีการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการ ฯลฯ

โดยจัดแบ่งกลุ่มงานต่าง ๆ อาทิ งานบริหาร งานด้านเทคนิค งานติดตาม และประเมินผลงานประสานงาน และงานฝึกอบรม ฯลฯ

การดำเนินงานของวิทย์ชุมชน ควรมีอาสาสมัครที่เป็นคนในชุมชน มีอาสาสมัครแบบประจำมีค่าตอบแทน กับอาสาสมัครที่ไม่มีค่าตอบแทน โดยคำนึงถึงความสามารถและความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเกษตร ฯลฯ

อาสาสมัครถือว่าการมีส่วนร่วมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลแบบเป็นไปเอง (spontaneous) คือเข้าร่วมเพื่อเป้าหมายในการใช้สื่อแก้ปัญหา และพัฒนาตนเอง ชุมชน ทั้งนี้ควรเป็นบุคคลที่มีใจรัก หุ่เมทั้งกาย และใจ มีความเสียสละ มีความรักสามัคคี (ในการร่วมมือ) มีจิตสำนึกที่เป็นสาธารณะ ทั้งนี้มีอาสาสมัครที่เป็นตัวแทนจากหลากหลายกลุ่ม กล่าวคือ ควรเป็นบุคคลที่เป็นตัวแทนของชุมชนที่หลากหลายที่ได้จากการสรรหา โดยในการสรรหาบุคคลที่จะเข้ามีส่วนร่วมดังกล่าว ควรคำนึงถึงการตัวแทนของภาคประชาชนอย่างแท้จริง และมีวิธีการในการสรรหาในลักษณะเปิดเผย

นอกจากนี้อาสาสมัครควรมีทั้งที่เป็นอาสาสมัครที่ทำงานเต็มเวลา (full time) และทำงานบางเวลา (part time) และสามารถหมุนเวียนกันได้ตลอดเดือนหรือปี และสามารถทำหน้าที่แทนกันได้ หากมีอาสาสมัครมีภารกิจอื่นสำคัญเร่งด่วน

แนวทางการปฏิบัติต่อเนื่องหลังจากที่ได้อาสาสมัครแล้ว รัฐควรจัดอบรม เพื่อพัฒนาศักยภาพของอาสาสมัครอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอาสาสมัครที่มาจากภาคประชาชน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการมีส่วนร่วมให้กับอาสาสมัคร รวมทั้งเพื่อยกระดับการทำงานวิทย์ชุมชน ให้มีประสิทธิภาพและถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น เช่น จัดการฝึกอบรมแนวทางการบริหารและจัดการวิทย์ชุมชน และเทคนิค วิธีการจัดรายการหรือการดำเนินรายการวิทย์ชุมชน ฯลฯ แก่อาสาสมัคร เพื่อให้

อาสาสมัครที่เป็นผู้ร่วมดำเนินรายการได้พัฒนารายการให้ดึงดูดความสนใจจากผู้ฟังได้มากยิ่งขึ้น
ฯลฯ

สำหรับอาสาสมัครที่จะเป็นผู้ดำเนินรายการนั้น ควรมีคุณลักษณะดังนี้

- (1) ต้องเป็นคนในชุมชน และควรรู้ข้อมูลท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ อาทิ พื้นที่ภายในชุมชน ชื่อถนน ตรอก และซอย สถานที่ที่เป็นที่รู้จัก และปัญหาภายในชุมชน ฯลฯ ทั้งนี้เมื่อมีการสนทนาในรายการจะทำให้สามารถสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็ว และเข้าใจ
- (2) มีทักษะในการใช้ภาษา (ทั้งภาษากลาง และภาษาถิ่น) ที่เข้าใจง่าย
- (3) รู้วิธีการถามคำถามให้ได้รายละเอียด
- (4) รู้วิธี และสามารถควบคุมประเด็นในการสนทนาในรายการได้
- (5) มีความเป็นกลาง ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด และเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นในรายการ
- (6) มีปฏิภาณไหวพริบ และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี
- (7) เป็นผู้ใฝ่ศึกษาหาความรู้ทั้งภายในชุมชน และภายนอกชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

3) การควบคุม

วิทยุชุมชนควรมีการควบคุมด้วยประชาชนหรือคนในชุมชนเอง ภายใต้กฎระเบียบของสังคม และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม อีกด้านหนึ่งวิทยุชุมชนควรมีระบบการตรวจสอบภายใน และภายนอก โดยการตรวจสอบภายในนั้น ควรเป็นระบบที่เป็นอิสระ ซึ่งนอกจากบุคลากรภายในจะตรวจสอบเรื่องบัญชีแล้ว ระบบการตรวจสอบควรรวมถึงการตรวจสอบเพื่อการประเมินผลนโยบาย การปฏิบัติการใช้อำนาจหน้าที่ และคุณภาพของการบริหารและการจัดการ ฯลฯ ด้วย ในด้านการตรวจสอบภายนอก วิทยุชุมชนควรเปิดโอกาส หรือช่องทางให้บุคคล กลุ่มคนภายนอก หรือประชาชนสามารถตรวจสอบได้ในทุกแง่มุม เช่นเดียวกับการตรวจสอบภายใน

4) แหล่งงบประมาณ

ดำเนินการได้หลายวิธี ดังนี้

- 4.1) ระดมทุนภายในชุมชน ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งผ้าป่าเพื่อวิทยุชุมชน ฯลฯ หากไม่เพียงพออาจขอสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชนทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน อาทิ อบต. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ โดยไม่มีเงื่อนไขในการรับการสนับสนุนใด ๆ แต่อาจจัดช่วงเวลารายการให้เพื่อให้นำเสนอผลงานหรือสินค้าชุมชน

- 4.2) การบริหารจัดการของวิเทศชุมชน อาจให้มีการจัดตั้งกองทุนที่คนในชุมชนร่วมกันถือหุ้น โดยมีกรรมการบริหารกองทุน ซึ่งเป็นตัวแทนที่คัดเลือกจากคนในชุมชนกันเองทำหน้าที่ในด้านต่าง ๆ เช่น หารายได้ บริหารกองทุน และจัดสรรรายได้ของกองทุนมาสนับสนุนวิเทศชุมชน ฯลฯ

ในการระดมทุนหรือการขอสนับสนุนและการจัดตั้งกองทุนควรมีการวางระเบียบให้ชัดเจน โดยเฉพาะการสร้างความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน การระดมทุนที่มีขึ้นต้องเอื้อประโยชน์แก่วิเทศชุมชน และประชาชนอย่างแท้จริง มีการซื้อขายเวลาที่ชัดเจน เช่น สามารถให้มีโฆษณาแต่เป็นโฆษณาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ระหว่างชุมชน และห้ามมิให้มีโฆษณาสินค้าและบริการอื่นก่อให้เกิดพฤติกรรมวัตถุนิยมแบบสิ้นเปลืองหรือสนองประโยชน์ของนายทุนเป็นหลัก แต่สามารถโฆษณาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ทัศนียภาพ เพื่อสร้างชื่อเสียงให้คนรู้จักในลักษณะที่คงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม และในส่วนของ การขอสนับสนุนจากภาครัฐนั้นควรมีกฎเกณฑ์เพื่อป้องกันการเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินงานหรือตกเป็นเครื่องมือของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง

นอกจากนี้ควรมีการกำหนดกฎเกณฑ์ร่วมกันอย่างชัดเจนเกี่ยวกับการบริหารจัดการเรื่องงบประมาณ โดยต้องมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

5) ปัจจัยกำหนด และปัจจัยสนับสนุน

- 5.1) กลย. จัดสรรคลื่นความถี่ให้ประชาชน
- 5.2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ฯลฯ จัดการอบรมให้ความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ อาทิ การบริหารจัดการ การจัดรายการ การดูแลและซ่อมแซมอุปกรณ์สถานีฯ แก่ประชาชน
- 5.3) ชุมชนทุกกลุ่มเข้ามีส่วนร่วมในทุกระดับ ทั้งการร่วมเป็นกรรมการ การเป็นอาสาสมัครในการช่วยงานด้านต่าง ๆ
- 5.4) ปัจจัยทางสังคม และเศรษฐกิจของแต่ละจังหวัด อาทิ ความเข้มแข็ง และความพร้อมด้านทุนของชุมชน ฯลฯ

เนื่องจากปัญหาด้านงบประมาณที่ทำให้การดำเนินงานไปได้ด้วยความลำบาก ซึ่งส่วนหนึ่งส่งผลทำให้ชุมชนที่อยู่ห่างไกลไม่สะดวกที่จะเข้ามีส่วนร่วม ทั้งนี้วิเทศชุมชนจังหวัดนครราชสีมาได้มีสัญญาณครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งจังหวัด ซึ่งหากพิจารณาในระดับของวิเทศชุมชนตามพื้นที่ครอบคลุมของสัญญาณ วิเทศชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรเป็นวิเทศชุมชนระดับจังหวัด

ดังนั้นหากจะให้มิมีวิทยุชุมชนตามแนวคิดของวิทยุชุมชนในระดับที่แคบลง ซึ่งหากจำแนกชุมชนตามพื้นที่เขตปกครองก็ควรให้มีวิทยุชุมชนในระดับตำบล แต่ในกรณีในตำบลมีหมู่บ้านห่างไกลกันให้พิจารณาจำนวนตามพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายกับวิทยุชุมชนในระดับจังหวัด และควรให้มีวิทยุชุมชนเครือข่ายในระดับประเทศ เพื่อเชื่อมโยงชุมชนทั้งหมดของประเทศ

เนื่องจากการดำเนินงานวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเป็นโครงการนำร่องในระดับรายการเท่านั้น ดังนั้นกรมประชาสัมพันธ์อาจจะทดลองจัดทำโครงการนำร่องสถานีวิทยุชุมชนเต็มรูปแบบกล่าวคือ เป็นการดำเนินงานโดยชุมชนและกลุ่มที่หลากหลาย และมีอำนาจ และมีอิสระในการบริหารและการจัดการ โดยมีบุคลากรสถานีเป็นพี่เลี้ยงช่วยสนับสนุน

1.2 แบบ “สื่อเพื่อประชาธิปไตย”

1) การเป็นเจ้าของ

การมอบเวลาให้กับคณะกรรมการฯ ที่มาจากตัวแทนชุมชนทุกกลุ่ม ที่มีความหลากหลาย และให้ชุมชนบริหารและจัดการด้วยตนเอง

ประชาชนเป็นเจ้าของช่วงรายการในสถานีของรัฐ ซึ่งช่วงรายการควรมีมากกว่า 3 ชั่วโมง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชน หรือขนาดของจังหวัด ได้แก่

- จังหวัดที่มีขนาดใหญ่ อาทิ เชียงใหม่ สงขลา ฯลฯ ควรมีมากกว่า 8 ชั่วโมง
- จังหวัดขนาดกลาง อาทิ เชียงราย อุตรดิตถ์ ฯลฯ ควรมีมากกว่า 6 ชั่วโมง
- จังหวัดขนาดเล็ก อาทิ พิจิตรหนองบัวลำภู ฯลฯ ควรมีมากกว่า 3 ชั่วโมง

เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการกำหนดจำนวนช่วงรายการ ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชน และบริบทของชุมชนแต่ละชุมชน

ในส่วนของการบริหารจัดการ การควบคุม และแหล่งงบประมาณนั้นสามารถใช้แนวทางตามแบบที่ 1 ได้

2) ปัจจัยกำหนด และปัจจัยสนับสนุน

- 2.1) รัฐควรจัดสรรเวลาให้เป็นของประชาชน รวมทั้งให้อิสระในการดำเนินงานอย่างเต็มที่
- 2.2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ฯลฯ จัดการอบรมให้ความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ อาทิ การบริหารจัดการ การจัดรายการ การดูแลและซ่อมแซมอุปกรณ์สถานีฯลฯ แก่ประชาชน
- 2.3) ชุมชนทุกกลุ่มเข้ามีส่วนร่วมในทุกระดับ ทั้งการร่วมเป็นกรรมการ การเป็นอาสาสมัครในการช่วยงานด้านต่าง ๆ

- 2.4) ปัจจัยทางสังคม และเศรษฐกิจของแต่ละจังหวัด อาทิ ความเข้มแข็ง และความพร้อมด้านทุนของชุมชน ฯลฯ
- 2.5) สถานีจัดสรรเวลารายการสอดคล้องกับความต้องการหรือวิถีชีวิตของชุมชน

1.3 แบบ “สื่อเพื่อการเรียนรู้”

โครงสร้างการเป็นเจ้าของแบบ “สื่อเพื่อการเรียนรู้” เป็นโครงสร้างปัจจุบัน (พ.ศ.2544) กล่าวคือ รัฐเป็นเจ้าของสถานี/คลื่นความถี่ แต่มีการบริหารจัดการ การควบคุม แหล่งงบประมาณ และปัจจัยกำหนด และปัจจัยสนับสนุน ดังนี้

- 1) การบริหารจัดการ
ดำเนินงานโดยประชาชน ขณะที่บุคลากรของรัฐมีบทบาทเป็นผู้เลี้ยง
- 2) การควบคุม
ควบคุมโดยประชาชน และกฎระเบียบของหน่วยงานรัฐ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- 3) แหล่งงบประมาณ
งบประมาณจากรัฐ หรือได้จากประชาชนส่วนหนึ่งด้วยวิธีการระดมทุนภายในชุมชน
- 4) ปัจจัยกำหนด และปัจจัยสนับสนุน
 - 4.1) ผู้อำนวยการสถานีให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ และยกระดับในการมีส่วนร่วมของประชาชน
 - 4.2) สถานีจัดสรรเวลารายการสอดคล้องกับความต้องการหรือวิถีชีวิตของชุมชน
 - 4.3) สถานีจัดอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องโดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้ และปฏิบัติจริง
 - 4.4) ภาคประชาชนเข้ามีส่วนร่วม และใช้เป็นโอกาสในการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อม
 - 4.5) สถานีควรจัด “วิทยุชุมชนสัญจร” ยังพื้นที่ห่างไกลและไม่มีโทรศัพท์เพื่อขยายการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

นอกจากนี้ทีมวิจัยมีข้อเสนออื่น ๆ ดังนี้

- 1) วิทยุชุมชนควรประชาสัมพันธ์เพื่อให้ทั้งประชาชน และหน่วยงานของรัฐในจังหวัดเข้าใจถึงบทบาท และหน้าที่ของรายการวิทยุชุมชนผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ สื่อมวลชนต่าง ๆ และสื่อบุคคล ฯลฯ

- 2) สร้างความพร้อมให้ชุมชน วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรสร้างความพร้อมให้ชุมชนก่อนเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า ปัญหาการดำเนินงานอย่างหนึ่งของชุมชนคือ ความพร้อมในการดำเนินงาน การบริหารจัดการ โดยกลุ่มตัวอย่างบางส่วนเห็นว่าการดำเนินงานวิทยุชุมชนรัฐควรให้การสนับสนุนช่วยเหลือในช่วงแรก เช่น ให้ชาวบ้านคิดวิธีการบริหารจัดการแล้วเสนอรัฐ หากมีข้อแก้ไขปรับปรุงจะได้ช่วยให้แนวทางในช่วงแรกจากนั้นปล่อยให้ชาวบ้านดำเนินการเองต่อไป หรือ ให้ความรู้ในการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์เกี่ยวกับการกระจายเสียง จัดอบรมการเป็นผู้ประกาศ ให้เรียนรู้การจัดรายการ และการบริหารจัดการ เรื่อง คน และงบประมาณ เป็นต้น

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการใช้วิทยุชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

- 1) เปิดโอกาส สร้าง และกระตุ้นทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน ซึ่งเมื่อทุกคนมีส่วนร่วม มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ รักและหวงแหนสื่อของตน และพร้อมใจกันใช้วิทยุชุมชนในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ชุมชนจะมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น
- 2) ชุมชนควรกำหนดบทบาทของวิทยุชุมชนในแง่ของการสานความสัมพันธ์ภายในชุมชน และระหว่างชุมชน รวมทั้งบทบาทของการดำรงวัฒนธรรมในรูปแบบของการนำเสนอภาษาถิ่น เรื่องราวที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ฯลฯ
- 3) การใช้สื่อวิทยุชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งโดยลำพังจะเป็นไปได้ด้วยความลำบาก เพื่อสัมฤทธิ์ผลจึงควรประสานความร่วมมือจากส่วนอื่น ๆ อาทิ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลพื้นที่ เช่น พัฒนาชุมชน ฯลฯ ผู้นำชุมชน รวมทั้งองค์กรเอกชน เป็นต้น เพื่อช่วยเสริมและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

4. ข้อเสนอแนะการวิจัยในอนาคต

- 1) เนื่องจากพบว่าในช่วงเวลาของการวิจัยนี้ เป็นช่วงเวลาที่มึนนักวิชาการทำวิจัยเกี่ยวกับวิทยุชุมชนจำนวนหนึ่งแต่แตกต่างกันตามพื้นที่โครงการนำร่องของกรมประชาสัมพันธ์ ดังนั้นเมื่อมีการรายงานผลการวิจัยในจำนวนดังกล่าวจึงควรมีการศึกษาข้อค้นพบของงานวิจัยเหล่านั้นเพื่อค้นหาความเหมือน และความต่างของข้อค้นพบในมิติต่าง ๆ เช่น บริบททางสังคม บนข้อสันนิฐานที่ว่าพื้นที่ในแต่ละภูมิภาคมีลักษณะที่แตกต่างกันอันอาจจะทำให้วิทยุชุมชนมีลักษณะที่แตกต่างกัน

- 2) ต่อเนื่องจากข้อข้างต้น เมื่อพบว่ายังมีการศึกษาวิทยุชุมชนจังหวัดใด หรืออย่างน้อยภูมิภาคใดที่ขาดหายไป ควรมีการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นภาพรวมของทั้งประเทศ อันจะนำสู่การค้นพบรูปแบบ (model) เฉพาะของประเทศไทย
- 3) เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย วิทยุชุมชนซึ่งเป็นโครงการนำร่องของกรมประชาสัมพันธ์ ดังนั้นเพื่อให้ได้แนวทางที่เป็นรูปธรรมสำหรับการพัฒนาให้เป็นวิทยุชุมชนอย่างแท้จริง จึงควรวิจัยเชิงทดลองทำวิทยุชุมชนแบบเต็มรูปแบบตามสื่อประชาธิปไตย กล่าวคือ วิทยุชุมชนของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน โดยทำการวิจัยในลักษณะให้คลื่นความถี่กับชุมชน และให้ชุมชนบริหารจัดการเอง และกระจายโครงการวิจัยให้ครอบคลุมทุกภูมิภาคของประเทศไทยซึ่งจะทำให้ได้ข้อค้นพบที่อาจมีความเหมือน และหรือความแตกต่างระหว่างพื้นที่แต่ละแห่ง
- 4) นอกจากการวิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับวิทยุชุมชนแล้ว ควรมีการวิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับโทรทัศน์ชุมชนด้วย ซึ่งนอกจากคุณลักษณะของสื่อที่ให้ผู้เปิดรับสื่อได้เห็นทั้งภาพ และได้ยินเสียง ประกอบกับในขั้นตอนการผลิตนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับวิทยุกระจายเสียงแล้ว วิทยุโทรทัศน์มีความซับซ้อนมากกว่า และการศึกษายังพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปิดรับสื่อโทรทัศน์ ดังนั้นสื่อโทรทัศน์จึงอาจเป็นสื่อหนึ่งที่ตอบสนองความต้องการ และความสนใจของชุมชนได้

ข้อเสนอแนะในส่วนของจังหวัดบุรีรัมย์

ทีมวิจัยจะนำเสนอข้อเสนอแนะด้านต่าง ๆ จากปัญหาที่พบจากงานวิจัย 4 ส่วน ได้แก่

1. ข้อเสนอแนะต่อวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์
2. ข้อเสนอแนะต่อการกำหนดนโยบายระดับชาติในการปฏิรูปสื่อเพื่อประชาชนและชุมชน
3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการใช้วิทยุชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน
4. ข้อเสนอแนะการวิจัยในอนาคต

1. ข้อเสนอแนะต่อวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

- 1) ควรมีการจัดอบรมชี้แจงเกี่ยวกับกฎระเบียบของกรมประชาสัมพันธ์ในการดำเนินงานเกี่ยวกับการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง รวมไปถึงจัดอบรมข้อที่พึงปฏิบัติได้สำหรับคณะอนุกรรมการและอาสาสมัครวิทยุชุมชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตรายการ

การเป็นครั้งคราวเมื่อมีวอลตมาชิกเพิ่มมากขึ้นในแต่ละรุ่นและควรมีการนัดประชุม คณะอนุกรรมการอย่างสม่ำเสมอเพื่อติดตามผลงานวิทยุชุมชน

- 1.1) การที่จะสร้างแรงจูงใจให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมควรจัดให้มีการฝึกอบรมผู้นำตามแนวทางขององค์กรพัฒนาเอกชนสากลจะทำให้ประชาชนในชุมชนรู้จักการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งนั่นคือ คนในชุมชนจะมีระเบียบวินัยและรู้จักอุทิศตนเพื่อส่วนรวมจะทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของวิทยุชุมชน
- 1.2) ควรมีการเชิญประชาชนเข้ามาร่วมรายการหรือออกไปรายงานนอกสถานที่ ซึ่งจะมีผลในแง่การสื่อสารในลักษณะบอกต่อคือ แยกกับเชิญที่เชิญมาจะเป็นสื่อบุคคลไปกระจายข่าวสารแก่ญาติมิตรสหายให้ฟังรายการที่ตนได้ออกอากาศและจากนั้นอาจจะให้แนะนำแยกกับเชิญคนต่อไปเป็นลักษณะ snowball technique ซึ่งจะทำให้มีผู้ฟังเพิ่มขึ้นจากการที่ได้เชิญชวนประชาชนมาร่วมในรายการ
- 1.3) ควรมีการประชาสัมพันธ์รายการวิทยุชุมชนผ่านสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 ที่ถือว่าเป็นสื่อที่อยู่ในความดูแลของกรมประชาสัมพันธ์อีกทั้งไม่มีการเสียค่าเช่าเวลาโดยให้ประชาสัมพันธ์งานวิทยุชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น การรับสมัครอาสาสมัครฯ การเชิญชวนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ มาออกในรายการ เป็นต้นและเน้นย้ำรายการเด่น ๆ แต่ละช่วงแต่ละวันให้กลุ่มเป้าหมายได้ทราบหรือประชาสัมพันธ์ผ่านรายการทันข่าวเช้าวันนี้และรายการบอกกล่าวเล่าแจ้งที่มีคนฟังเยอะที่สุดเป็นประจำทุกวัน
- 1.4) ด้านการจัดหางบประมาณเพื่อมาสนับสนุนส่วนหนึ่งควรได้มาจากทุนทางสังคม เช่นจากชมรมอาสาสมัครฯ ที่เข้ามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนยินดีจ่ายค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อันเกิดจากการที่ตนเข้ามีส่วนร่วมด้วยใจสมัคร และการเปิดรับบริจาค เพื่อสนับสนุนงานของสื่อวิทยุชุมชนโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ จากองค์กรในชุมชน และสังคม เช่น อบต. เป็นต้น
- 1.5) ทีมวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ควรมีการจัดสร้างเครือข่ายประชาสังคมหรือเครือข่ายวิทยุชุมชนร่วมกันกับจังหวัดอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงเพื่อช่วยระดมทุนร่วมกันเช่น จากองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรเช่น องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs)

- 1.6) อานาวิธีหาทุนของ Marty Dulin ผู้บริหารวิทยุชุมชนแห่งเมืองโบลดอร์ รัฐโคโลราโดใช้นโยบายหาทุนให้กับวิทยุชุมชนโดยการหาทุนจากการโฆษณาจากร้านค้าปลีกขนาดย่อมและให้พูดโฆษณาสั้น ๆ เพียง 1 – 2 ประโยคเท่านั้น (Marty Dulin, 2001)
- 1.7) ในส่วนของการขาดบุคลากรที่เข้าร่วมในรายการอาจมีการผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนให้แต่ละชุมชนมาร่วมจัดรายการหรือมาร่วมพูดคุยในรายการโดยจัดทำเป็นเวรแต่ละวันไปซึ่งจะไม่ผูกขาด เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอีกทั้งยังได้บุคคลที่หลากหลายเข้าร่วมในรายการ
- 1.8) จากการที่ทีมผู้วิจัยได้ไปสำรวจกลุ่มตัวอย่างพบว่ากลุ่มตัวอย่างชอบเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรมากที่สุดทางอนุกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ควรจะมีรายการที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรโดยตรงเพราะปัจจุบันมีรายการประเภทนี้แค่ช่วงเดียวเท่านั้น

ข้อเสนอแนะของทีมวิจัยต่อประเด็นบทบาทของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

- 1) ปัจจุบันบทบาทของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีลักษณะการสื่อสารจากบนลงล่างเพราะฉะนั้นควรเพิ่มสัดส่วนของบทบาทตามทิศทางกรไหลของข่าวสารในแนวนอน (horizontal) และบทบาทตามทิศทางกรไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน (bottom-up) ดังนี้
 - 1.1) กำหนดให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ ของสังคมในท้องถิ่น เช่น ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาราคาพืชผล ฯลฯ เพื่อให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและร่วมกันหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของสังคมและชุมชน ทั้งนี้การเพิ่มบทบาทดังกล่าวในอีกด้านหนึ่งยังเป็นการเพิ่มบทบาทในการสะท้อนปัญหาสังคมด้วย
 - 1.2) บทบาทในการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชน โดยเพิ่มการนำเสนอเนื้อหาที่มีลักษณะของการเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้จากภูมิปัญญา เรื่องราว กิจกรรม ความเคลื่อนไหวท้องถิ่นทั้งระดับปัจเจกบุคคล และระดับกลุ่มของประชาชนโดยกำหนดให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับเกษตร ปศุสัตว์ เลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ และการรวมกลุ่มต่าง ๆ ฯลฯ เพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชนและในอีกมิติหนึ่งเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างประชาชนกับประชาชน

- 1.3) บทบาทในการเป็นช่องทางการร้องเรียน และสอบถามข้อมูลและบทบาทในการเป็นช่องทางในการติดตามตรวจสอบปัญหาที่ประชาชนร้องเรียนซึ่งถือว่าการสื่อสารจากล่างขึ้นบนที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมและสามารถก่อให้เกิดประโยชน์แก่พวกเขาได้เช่นเดียวกัน
- 1.4) ลดสัดส่วนบทบาทตามทิศทางกรไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (top-down) โดยเฉพาะบทบาทในการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่น ทั้งนี้จากการศึกษาโดยการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่ามีสัดส่วนสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 95 ดังนั้นหากวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีเป้าหมายให้วิทยุชุมชนเป็นสื่อเพื่อชุมชน และโดยชุมชนอย่างแท้จริง วิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ต้องลดบทบาทดังกล่าว

2. ข้อเสนอแนะต่อการกำหนดนโยบายระดับชาติในการปฏิรูปสื่อเพื่อประชาชนและชุมชน

- 1) เนื่องจากการศึกษาพบว่า ลักษณะโครงสร้างการเป็นเจ้าของที่วิทยุชุมชนยังคงเป็นของรัฐจึงทำให้วิทยุชุมชนที่ปรากฏในปัจจุบันการมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนในการที่จะจัดสรรคลื่นความถี่ให้กับชุมชน และในอนาคตเมื่อคลื่นความถี่ได้พัฒนาเป็นระบบดิจิทัลความจำกัดของการจัดสรรความถี่แทบจะหมดไปก็ว่าได้และต้นทุนอุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ ก็จะลดลงตามไปด้วย
- 2) แนวคิดวิทยุชุมชนควรเป็นแนวคิดที่ต่อเนื่องและมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วยไม่ว่ารัฐบาลใดเข้ามามีการบริหารประเทศจะต้องมองว่าวิทยุเป็นสื่อของชุมชนรัฐต้องให้การสนับสนุนโดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับฟัง การบริหารและการดำเนินงาน
- 3) ต้องมีกฎหมายประกอบการมารองรับ รัฐต้องจัดสรรเงินทุนเพื่อให้ประชาชนมีพลังที่จะดำเนินงานด้านวิทยุชุมชนต่อไปได้
- 4) จำนวนของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชนควรมีสัดส่วนที่เหมาะสม จึงควรมีกฎหมายหรือระเบียบกฎเกณฑ์รองรับสิทธิ์ที่พึงมีต่อการผลิตรายการวิทยุชุมชนเช่น สิทธิ์ในการวิพากษ์ วิจักษ์การทำงานของรัฐ เป็นต้น
- 5) ด้านการได้ใบรับรองผู้ประกาศของภาคประชาชนที่จะเข้าร่วมจัดรายการควรมีการจัดสอบโดยมีการแบ่งภาษาออกเป็นภาษากลางและภาษาถิ่นใครสอบผ่านภาษาใดภาษาหนึ่งก็สามารถดำเนินการได้

ทั้งนี้การสอบใบผู้ประกาศในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าเป็นการสอบเพื่อวัดความถูกต้องในการออกเสียงตามหลักการอ่านภาษาไทยเท่านั้นไม่ได้วัดว่าคนเหล่านั้นมีความสามารถในการจัดรายการมากน้อยเพียงใด

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการใช้วิทยุเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

- 1) ควรพึ่งพาหอกระจายข่าวเพื่อขยายวิทยุชุมชนเป็นลักษณะสื่อแบบผสมผสาน เพราะหอกระจายข่าวถือเป็นตัวแปรที่สำคัญที่จะประชาสัมพันธ์งานของวิทยุชุมชนไปสู่ประชาชนในระดับรากหญ้าให้รับทราบ และฝ่ายบริหารเองต้องให้ความช่วยเหลือในการหางบประมาณมาสนับสนุนหอกระจายข่าวเพื่อเป็นค่าซ่อมแซม ค่าดูแล เป็นต้นอีกทั้งมีการกำหนดเปิดปิดอย่างเป็นระบบ เป็นการให้สิทธิแก่คนในชุมชนที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสาร (the right to know) ตามรัฐธรรมนูญจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งเร็วขึ้น
- 2) จัดให้วิทยุชุมชนเป็นศูนย์กลางในการประสานงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไปเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิทยุชุมชนให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนมากที่สุดซึ่งจะส่งผลไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

4. ข้อเสนอแนะการวิจัยในอนาคต

- 1) ควรมีการศึกษาวิจัยบทบาทของผู้นำชุมชนซึ่งถือว่าเป็นสื่อบุคคลที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อคนในชุมชนและหอกระจายข่าวในการนำหลักและแนวคิดวิทยุชุมชนให้แพร่หลายสู่คนในชุมชนให้แพร่หลายมากที่สุด
- 2) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงทดลองว่าจะจัดรายการวิทยุชุมชนประเภทใด มีเนื้อหา รูปแบบรายการอย่างไร รวมไปถึงการดำเนินรายการอย่างไรถึงจะเป็นที่สนใจของคนในชุมชนอาจจะเลือกเอาชุมชนใดชุมชนหนึ่งเป็นชุมชนทดลอง
- 3) ควรมีการศึกษาวิจัยว่าการที่มีผู้เข้าร่วมชมรมอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนบุรีรัมย์เป็นจำนวนมากมีวิธีสร้างเครือข่ายได้อย่างไรและมีวิธีการสร้างพลังหรือแรงกระตุ้นให้อาสาสมัครฯ ให้คงอยู่ได้อย่างไร
- 4) ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบวิทยุชุมชนกับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียน เพื่อขยายผลออกไปให้กว้างขวางอันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นด้านทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติ

- 5) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อวิทยุชุมชนเพื่อการพัฒนาเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนศึกษาถึงบทบาท วิธีการ และแนวทางทั้งในปัจจุบันและอนาคตสามารถนำมาเป็นคู่มือการใช้สื่อวิทยุชุมชนเพื่อการพัฒนาได้

แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา¹

(Direction of Community Radio Development for Nakhon Ratchasima Provinces)

วีรพงษ์ พลนิกรกิจ² และนิภากร กำจรเมฆกุล³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันทั้งพัฒนาการ บทบาท สภาพปัญหา งบประมาณ และสื่อคู่แข่ง (competitive media) โครงสร้าง และปัจจัยที่ก่อให้เกิดโครงสร้างดังกล่าว การดำเนินงาน รูปแบบ และเนื้อหารายการ การใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการ และความคาดหวังของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และเพื่อแสวงหาวิธีการดำเนินงานที่ดีของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา รวมทั้งปัจจัยที่จะทำให้วิทยุชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ด้วยวิธีวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory research) ที่อิงหลากหลายวิธี (multi-methods) การวิจัยพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเป็นวิทยุชุมชน ระดับรายการ และดำเนินการในลักษณะสื่อเพื่อสาธารณะ ที่เริ่มต้นจากนโยบายรัฐ และดำเนินงานภายใต้หน่วยงานรัฐ คือ กรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งกำหนดกรอบการดำเนินงานส่วนหนึ่งไว้ให้สถานีวิทยุกระจายแห่งประเทศไทย (ในสังกัด) โดยสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา เป็นหนึ่งใน 19 สถานีนำร่อง ออกอากาศรายการในช่วงเวลาของสถานี ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2541 วิทยุชุมชนมีโครงสร้างระบบรัฐ ที่รัฐเป็นเจ้าของ มีการบริหารแบบการบริหารราชการ มีการควบคุม 3 ระดับ คือ การควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล โดยภายในการควบคุมระดับหน่วยงานนั้น การควบคุมจากส่วนท้องถิ่นหรือระดับสถานีมีบทบาทในการควบคุมการปฏิบัติมากกว่าระดับอื่น มีการดำเนินงานโดยผู้มีอำนาจ (authorities) ไม่มีความหลากหลายของกลุ่ม และมีงบประมาณไม่เพียงพอในการดำเนินงาน ชุมชนส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้เข้ามีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมผลิตรายการ และผู้วางแผน และกำหนดนโยบาย แต่มีชุมชนจำนวนหนึ่งที่มีส่วนร่วมในรายการ และมีส่วนร่วมในฐานะแหล่งข้อมูล

¹ โครงการวิจัยได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ (นิเทศศาสตร์) สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

จากโครงสร้าง และการดำเนินงานดังกล่าว ทำให้วิทยุชุมชนให้ความสำคัญกับการนำเสนอรูปแบบรายการนิตยสารทางอากาศ และเนื้อหาที่เป็นข้อมูลข่าวสาร และความเป็นจริงที่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับสังคม และเนื้อหาภายในชุมชนมากที่สุด และมีบทบาทหลัก คือ การเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่น โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ (state apparatus) และมีบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (top-down) มากกว่าที่สุด

นอกจากนี้ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม และสังคมที่มีความหลากหลาย รวมทั้งปัจจัยทางการเมืองของจังหวัดนครราชสีมา มีผลต่อการดำเนินงานของวิทยุชุมชน ด้านสื่อคู่แข่ง วิทยุโทรทัศน์ ถือว่าเป็นสื่อคู่แข่งสำคัญของวิทยุชุมชน

ชุมชนจังหวัดนครราชสีมาส่วนใหญ่ไม่รู้จักวิทยุชุมชน สำหรับกลุ่มที่รู้จัก และฟังส่วนใหญ่ เห็นว่าวิทยุชุมชนให้ประโยชน์พอสมควร ฟังพอใจมากในเนื้อหา ต้องการให้มีรูปแบบรายการที่มีความเป็นกันเองและให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับข่าวท้องถิ่น และคาดหวังในระดับมากที่สุดที่วิทยุชุมชนจะเป็นสื่อที่ช่วยเหลือได้เวลามีปัญหา สำหรับความคาดหวังในระดับน้อย เป็นความคาดหวังที่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนระดับต่าง ๆ รวมทั้งความหวังที่จะเข้าเป็นเจ้าของคลื่นความถี่วิทยุหรือขอจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงของชุมชน

วิธีการดำเนินงานที่ดีของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีดังนี้ ปรับโครงสร้างบุคคลโดยเพิ่มสัดส่วนของภาคประชาชนให้มากยิ่งขึ้น ให้อิสระในการบริหารจัดการ ปรับบทบาทการดูแลของเจ้าหน้าที่ สวท. และกำหนดบทบาทหน้าที่จากโครงสร้างการทำงานให้ชัดเจน ฯลฯ

ปัจจัยที่ทำให้วิทยุชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน อาทิ วิทยุชุมชนต้องเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ และวิทยุชุมชนต้องเป็นเครื่องมือในการสร้างระบบเครือข่ายชุมชน และต้องมีงบประมาณสนับสนุนวิทยุชุมชนอย่างเพียงพอ ฯลฯ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

แม้ว่าวิทยุกระจายเสียงจะสามารถแพร่กระจายข่าวสารสู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงแต่ไม่ได้หมายความว่าคุณประโยชน์ที่แท้จริงที่มีต่อผู้ฟังจะมีมากตามไปด้วย ซึ่งเหตุผลหนึ่งอาจเป็นเพราะเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอของรายการวิทยุไม่เป็นที่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้ฟัง ซึ่งในปัจจุบันจะพบว่าเรื่องของธุรกิจจะเข้ามามีบทบาทต่อการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และการนำเสนอของรายการวิทยุอย่างมาก จึงทำให้สื่อวิทยุในปัจจุบันคำนึงถึงเรื่องของผลประโยชน์มากกว่าที่จะคำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้ฟัง (อุษา จันทน์ประภาศ, 2535) รวมทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจ

และการเมืองก็มีส่วนในการกำหนดรูปแบบ และเนื้อหารายการวิทยุทั้งในอดีตและปัจจุบัน (อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโยธิต และคณะ, 2542)

อย่างไรก็ตามได้เกิดแนวความคิดในการถ่ายทอดข่าวสารที่สนองตอบต่อผู้รับอย่างแท้จริง โดยเกิดขึ้นในรูปแบบของการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงรูปแบบหนึ่งที่เรียกว่า “วิทยุกระจายเสียงชุมชน (community radio)” โดยในปี พ.ศ. 2535 สุรินทร์ แปลงประสพโชค ได้ทดลองจัดทำรายการวิทยุชุมชนขึ้นที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สถานีวิทยุฯ แห่งประเทศไทย) ระบบ เอฟ.เอ็ม. จังหวัดจันทบุรี การวิจัยทดลองครั้งนี้ได้ยึดกรอบแนวคิดของวิทยุชุมชนตามหลักการ democratic media และ participatory communication คือให้ประชาชนเข้าถึงสื่อได้ง่าย ช่วยกันคิดวางแผนกำหนดเนื้อหาการผลิตรายการร่วมกัน และเป็นเจ้าของหรือมีอำนาจการตัดสินใจในการบริหารรายการด้วยตนเอง โดยมีนายสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรีเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในด้านการจัดรายการ ซึ่งผลการทดลองพบว่าได้รับผลดีเป็นที่สนใจแก่ประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง (จุฬพล รอดคำดี, 2542)

กล่าวได้ว่า “วิทยุชุมชน” ถือเป็นการปฏิรูปสื่อมวลชนเพื่อสังคมและชุมชนอีกรูปแบบหนึ่งที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่มีเจตนาให้การจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุและการดำเนินงานวิทยุและโทรทัศน์ของชุมชนและเอกชนมีลักษณะเป็นสื่อที่เป็นประชาธิปไตย (democratic media) คือ เพื่อประชาชน โดยประชาชน และของประชาชน และได้มีการขานรับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 40 ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกระจายเสียงในสื่อวิทยุ โดยกรมประชาสัมพันธ์ได้ริเริ่มโครงการนำร่องวิทยุชุมชนกับคน อปม. (อาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน) โดยสำนักนโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์ร่วมกับสำนักประชาสัมพันธ์ เขต 1 - 8 จัดวางโครงการและประชุมเผยแพร่แนวความคิด ทั้งนี้ได้ดำเนินการส่งกระจายเสียง ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2541 เป็นต้นมาสถานีละ 1 ชั่วโมงต่อวัน (สุรินทร์ แปลงประสพโชค, 2542)

สถานีวิทยุฯ แห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา เป็นสถานีวิทยุฯ ที่มีการดำเนินงานวิทยุชุมชนภายใต้ในโครงการนำร่องวิทยุชุมชนดังกล่าว ซึ่งเป็นที่คาดหวังว่าเมื่อชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิทยุชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการดำเนินงานวิทยุชุมชนดังกล่าว ได้สนองตอบต่อความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริงหรือไม่ อย่างไร ชุมชนมีการใช้ ฟังพอใจ ต้องการ และคาดหวังหรือไม่ อย่างไร ที่สำคัญการมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนดังกล่าวสอดคล้องกับปรัชญาหรือแนวคิดของวิทยุชุมชนที่แท้จริงหรือไม่ อย่างไร และมีปัจจัยอะไรบ้างที่เป็นตัวกำหนดให้เกิดปรากฏการณ์หรือสภาพการณ์ของวิทยุชุมชนในจังหวัด

นครราชสีมาเช่นนั้น และที่น่าสนใจคือ กระบวนการทำงานของวิทยุชุมชนมีพัฒนาการ บทบาท สภาพปัญหา งบประมาณ วิธีการดำเนินงาน ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน อุปสรรค และ ปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งรูปแบบและเนื้อหารายการอย่างไร และทำไม ทั้งนี้เพื่อให้เป็นกรอบในการ พิจารณาหาแนวทางสนับสนุน และยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในสื่อกระจายเสียง โดยเฉพาะ วิทยุกระจายเสียง ที่สำคัญเพื่อให้ผลการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อชุมชนดงเจตนารมณ์ของมาตรา 40 ที่มุ่งให้สื่อมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย (democratic media) คือ เป็นสื่อเพื่อประชาชน โดยประชา ชน และของประชาชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสถานภาพของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันทั้งพัฒนาการ บทบาท สภาพปัญหา งบประมาณ และสื่อคู่แข่ง (competitive media)
- 2) เพื่อศึกษาโครงสร้างของวิทยุชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา และปัจจัยที่ก่อให้เกิดโครงสร้างดังกล่าว
- 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา
- 4) เพื่อแสวงหาวิธีการดำเนินงานของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาที่ดี
- 5) เพื่อศึกษารูปแบบ และเนื้อหารายการของวิทยุชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา และปัจจัยที่ก่อให้เกิดรูปแบบ เนื้อหารายการดังกล่าว
- 6) เพื่อศึกษาการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการ และความคาดหวังของชุมชนในจังหวัด นครราชสีมาที่มีต่อวิทยุชุมชน รวมทั้งปัจจัยที่ทำให้ใช้ พึงพอใจ ต้องการและคาดหวังดังกล่าว
- 7) เพื่อแสวงหาปัจจัยที่จะทำให้วิทยุชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ ดังนี้

- 1) มุ่งศึกษาเฉพาะสถานีวิทยุ แห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมาที่ดำเนินรายการวิทยุ ชุมชน ระหว่างวันที่ 1 มีนาคม ถึงวันที่ 31 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544
- 2) การศึกษาลักษณะของรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชน โดยศึกษาจากเทปบันทึก รายการวิทยุชุมชนตั้งแต่ปี 2541 ทุกช่วงเวลาที่ออกอากาศ ถึงเดือน พฤษภาคม พ.ศ.

- 3) การศึกษาผู้รับสารที่เป็นผู้ฟังวิทยุชุมชน โดยทำการศึกษาดังการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการและความคาดหวังของผู้รับสารต่อวิทยุชุมชน ระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม ถึงวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2544

นิยามศัพท์

ชุมชน	หมายถึง ชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาที่อยู่ในพื้นที่ครอบคลุมการส่งสัญญาณกระจายเสียงของสถานีวิทยุฯ แห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา ระบบ เอฟ.เอ็ม 105.25 เมกะเฮิรตซ์ (MHz) จำนวน 9 อำเภอ 13 ตำบล คือ อำเภอเมือง ได้แก่ ชุมชนตำบลหัวทะเล ชุมชนตำบลพุดซา ชุมชนตำบลมะเริง อำเภอโนนสูง ได้แก่ ชุมชนตำบลปิง อำเภอสูงเนิน ได้แก่ ชุมชนตำบลโคราษ อำเภอด่านขุนทด ได้แก่ ชุมชนตำบลบ้านเก่า ชุมชนตำบลโนนเมืองพัฒนา อำเภอขามทะเลสอ ได้แก่ ชุมชนตำบลพันดุง อำเภอจักราช ได้แก่ ชุมชนตำบลหนองพลวง อำเภอโชคชัย ได้แก่ ชุมชนตำบลท่าลาดขาว อำเภอปักธงชัย ได้แก่ ชุมชนตำบลเมืองปัก ชุมชนตำบลสะแกราช และอำเภอโนนไทย ได้แก่ ชุมชนตำบลคางพลู
วิทยุชุมชน	หมายถึง รายการวิทยุชุมชนที่ออกอากาศสถานีวิทยุฯ แห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา ระบบ เอฟ.เอ็ม 105.25 MHz จำนวน 2 รายการ คือ รายการวิทยุชุมชนของคนโคราชและรายการเสียงชุมชน
การมีส่วนร่วม	หมายถึง ลักษณะการเข้าร่วมในวิทยุชุมชนของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เช่น การเข้าร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย การเข้าร่วมในฐานะเป็นผู้ผลิตรายการ และการเข้าถึง เป็นต้น
โครงสร้างวิทยุชุมชน	หมายถึง ระบบที่ประกอบด้วยโครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุม และระบบตลาดของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

โครงสร้างเชิงระบบ	หมายถึง ระบบที่ประกอบด้วยโครงสร้างต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดวิทยุชุมชนที่ดี เช่น นโยบาย มาตรการ การส่งเสริม การจัดสรรงบประมาณทั้งในแง่ของปริมาณ และความต่อเนื่อง เป็นต้น
สถานภาพ	หมายถึง สถานภาพตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบันของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา อันได้แก่ พัฒนาการ บทบาท สถานภาพปัญหา งบประมาณ และสื่อคู่แข่ง
สื่อคู่แข่ง	หมายถึง สื่ออื่น ๆ ในชุมชนที่มีบทบาทต่อวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เช่น สื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ เป็นต้น
รูปแบบรายการ	หมายถึง ลักษณะการนำเสนอรายการ ของรายการวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เช่น รายการพูดคุย รายการข่าว รายการสารคดี รายการนิตยสารทางอากาศ รายการอภิปราย และรายการเพลงหรือดนตรี เป็นต้น
เนื้อหารายการ	หมายถึง ลักษณะของสารที่ปรากฏในรายการวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เช่น เนื้อหาที่เป็นข้อมูลข่าวสารและความเป็นจริง อาทิ เนื้อหาเกี่ยวกับสังคม เนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษา และเนื้อหาเกี่ยวกับท่องเที่ยว ฯลฯ เนื้อหาที่เป็นเรื่องความบันเทิง อาทิ เพลง และกีฬา ฯลฯ
การใช้	หมายถึง การที่ชุมชนจังหวัดนครราชสีมาใช้ประโยชน์จากการฟังวิทยุชุมชน เช่น การนำไปใช้ประโยชน์มากหรือน้อย และลักษณะเนื้อหารายการที่นำไปใช้ประโยชน์ เป็นต้น
ความพึงพอใจ	หมายถึง ความพอใจ หรือชอบใจของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาที่มีต่อวิทยุชุมชน
ความต้องการ	หมายถึง สิ่งที่ชุมชนจังหวัดนครราชสีมาประสงค์จะเกิดขึ้นกับวิทยุชุมชนจังหวัดของตน เช่น ต้องการจะให้วิทยุชุมชนนำเสนอ

เนื้อหาอะไร และต้องการให้นำเสนอในรูปแบบใด เป็นต้น

ความคาดหวัง

หมายถึง การนึกหวังของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาต่อวิทยุชุมชน
ความคาดหวังในระดับปัจเจกบุคคล เช่น คาดหวังผลประโยชน์ต่อชุมชน
ในด้านเสริมสร้างความรู้ ช่วยเหลือเมื่อประสบปัญหา เช่น เมื่อประสบ
ปัญหาในการติดต่อราชการ ทำสิ่งของสูญหาย คาดหวังที่จะเข้ามามีส่วน
ร่วมในวิทยุชุมชน ฯลฯ การคาดหวังในระดับชุมชน เช่น ช่วยกระตุ้นจิต
สำนึกที่ดีในชุมชน ช่วยประสานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่ที่มีการร้อง
เรียน และช่วยป้องกันการเกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น เป็นต้น

ปัจจัยแวดล้อมของชุมชนหมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนจังหวัดนครราชสีมาในด้านต่าง ๆ
เช่น บริบทท้องถิ่น เช่น วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง เป็นต้น

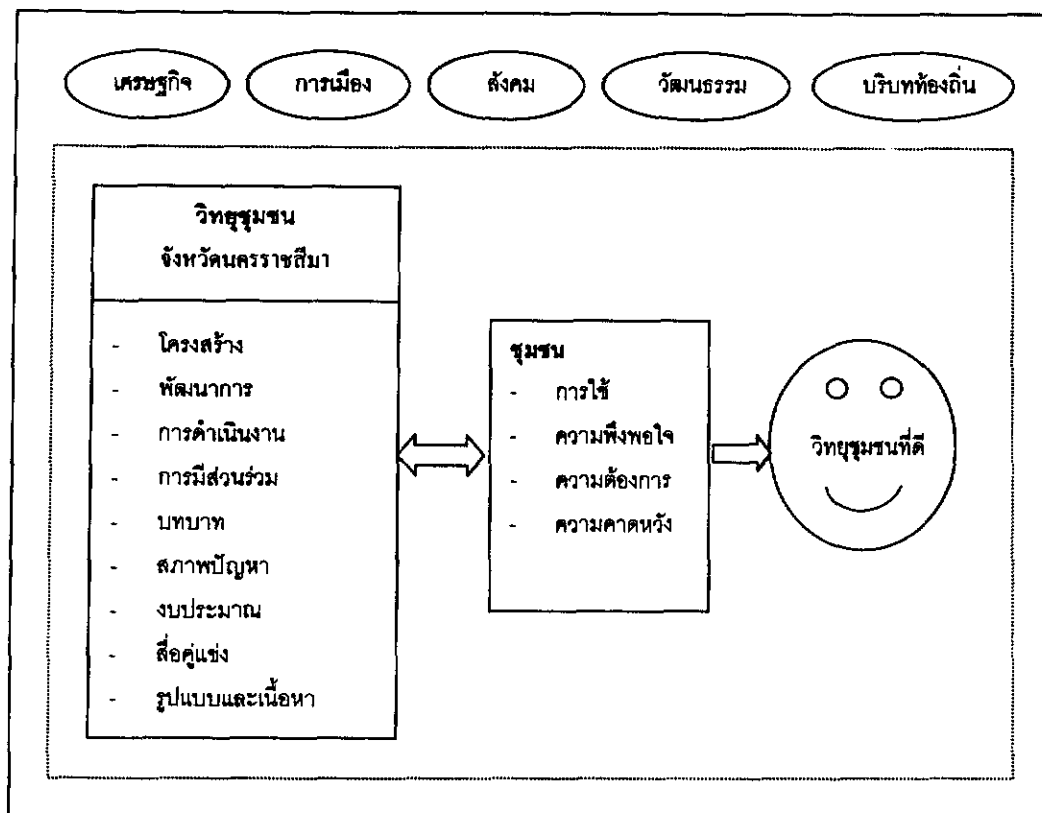
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้ ใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อชุมชน
 - คุณลักษณะของการสื่อสารชุมชน (Community communication)
 - การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory communication)
2. แนวคิดวิทยุชุมชน (Community Radio)
3. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Media Theory)
4. ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism)
5. แนวคิดของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy of Media)
6. แนวคิดของสำนัก Birmingham
7. แนวคิดการใช้ และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications)
8. แนวคิดกระบวนการในการเลือกและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการในการเลือก
9. ทฤษฎีความคาดหวังจากสื่อ (Expectancy Theory)
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่
 - การทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชนสำหรับชุมชนบทในเขตชานเมืองจังหวัดจันทบุรี
โดยสุรินทร์ แปลงประสพโชค (2534)

- การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี ของอุษา จันทรีประกาศ (2535)
- การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในรายการวิทยุเพื่อแก้ไขปัญหาจราจรในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา สถานีวิทยุ จส. เอฟ.เอ็ม.100 เมกะเฮิร์ต ของณัฏวรรณ์ วรนิษฐกุล (2536)
- ปัจจัยที่มีผลต่อการเปิดรับข่าวสารจากสถานีวิทยุ จส.100 และการเป็นสมาชิกชมรม จส.100 ของ บุษราคม เอี่ยมอำไพ (2539)
- พฤติกรรมการสื่อสาร ความคาดหวังผลประโยชน์ และความน่าเชื่อถือของรายการวิทยุเพื่อสังคม และชุมชน : ศึกษากรณีสถานีวิทยุชุมชน โดยพิชญา รัตนพล (2540)
- การมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิทยุชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ของจิระวรรณ ตันภูรานันท์ (2542)
- การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยุชุมชนสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา ของทิวพร แสนเมืองชิน (2543)
- รูปแบบสถานีวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชนที่พึงประสงค์สำหรับประเทศไทย ภายหลังจากปฏิรูประบบวิทยุกระจายเสียงตามเจตนารมณ์มาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ของสิขเรศ ศิรากานต์ (2544)
- อิทธิพลของสื่อมวลชนในการเสริมสร้างความร่วมมือและมีส่วนร่วมกระบวนการพัฒนาชนบท ของ บำรุง สุขพรรณ (2532)

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น ทีมวิจัยจึงกำหนดกรอบการวิเคราะห์ในการวิจัยครั้งนี้ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบการวิเคราะห์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory research) ที่ประกอบด้วยตัวแทนจากภาคี อันได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และนักวิชาการ และเป็นการวิจัยที่อิงหลากหลายวิธี (multi-methods) โดยมีประเภทข้อมูล หน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) แหล่งข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

- 1) ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภาพ โครงสร้าง และปัจจัยที่ก่อให้เกิดโครงสร้าง วิธีการดำเนินงาน ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิฑูรชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ปัจจัยที่ทำให้วิฑูรชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ใช้หน่วยของการวิเคราะห์ในระดับกลุ่ม (group level) ประชากร ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ได้แก่ คณะอนุกรรมการฯ และคณะ

ทำงานฯ และคณะกรรมการบริหารและคณะทำงานรายการเสียงชุมชน เอกสาร (documents) ได้แก่ รายงานการประชุม บันทึกข้อความ เอกสารคำสั่ง และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาที่อยู่ในพื้นที่ครอบคลุมการส่งสัญญาณกระจายเสียงของสถานีวิทยุฯ แห่งประเทศไทย กลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และเอกสารคือ ประชากรทั้งหมด แต่ในส่วนของชุมชนนั้น ทีมวิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชน กลุ่มตัวแทนภาครัฐ และภาคประชาชนที่เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ และชุมชนที่มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น โดยในส่วนของชุมชนนั้นจังหวัดนครราชสีมา คือ ชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง จำนวน 100-150 คน และชุมชนตำบลพันดุง อำเภอขามทะเลสอ จำนวน 150 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ การสังเกตภาคสนาม (field observation) ทีมวิจัยโดยเฉพาะส่วนของนักวิชาการนั้น เข้าร่วมสังเกตภาคสนาม เข้าร่วมการประชุมคณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานฯ ในฐานะคณะทำงานฯ รวมถึงกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชน และใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) โดยใช้เทปบันทึกเสียงเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2544 รวมทั้งการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 2 ครั้ง จังหวัดนครราชสีมา ครั้งที่ 1 ณ ชุมชนบ้านหนองโสน อำเภอเมือง วันศุกร์ที่ 22 มิถุนายน 2544 เวลา 09.00 - 15.00 น. ครั้งที่ 2 ณ ศาลาวัดบ้านโตนด-พุนผล ตำบลพันดุง อำเภอขามทะเลสอ วันพฤหัสบดีที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2544 เวลา 09.00-15.00 น. นอกจากนี้การศึกษาในทุกประเด็นข้างต้นยังได้จากการ imply และ infer ตอนท้าย รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลนาลักษณะ

- 2) ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ใช้นหน่วยของการวิเคราะห์ในระดับหน่วยเนื้อหา (content units) ประชากร ได้แก่ รายการวิทยุชุมชนตามผังรายการ (layout) ของสถานีวิทยุฯ แห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา ระบบ เอฟ.เอ็ม 105.25 MHz กลุ่มตัวอย่าง ทีมวิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เฉพาะรายการที่มีกระบวนการทำงานในรูปของคณะกรรมการบริหาร คณะอนุกรรมการฯ และหรือคณะทำงานผลิตรายการวิทยุชุมชน จังหวัดนครราชสีมา มีจำนวน 2 รายการ ได้แก่ รายการวิทยุชุมชนของคนโคราช และรายการเสียงชุมชน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ การรวบรวมเทปบันทึกรายการที่ทางสถานีบันทึกไว้ตั้งแต่เริ่มโครงการวิทยุชุมชนจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2544)

โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ เทปบันทึกเสียง และบันทึกเทปตลอดเวลาที่รายการกลุ่มตัวอย่างออกอากาศระหว่างวันที่ 15 มีนาคม ถึงวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2544

- 3) ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการและความคาดหวังของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และปัจจัยที่ทำให้ใช้ พึงพอใจ ต้องการ และคาดหวัง ใช้หน่วยของการวิเคราะห์ในระดับปัจเจกบุคคล (individual unit) และในระดับกลุ่ม (group level) ประชากร ได้แก่ ชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาที่อยู่ในพื้นที่ครอบคลุมการส่งสัญญาณกระจายเสียงของสถานีวิทยุ ฯ แห่งประเทศไทย จำนวน 9 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอโนนสูง อำเภอสูงเนิน อำเภอด่านขุนทด อำเภอขามทะเลสอ อำเภอจักราช อำเภอโชคชัย อำเภอปักธงชัย และอำเภอโนนไทย จำนวน 1,116,452 คน (เอกสาร ข้อมูลการปกครองจังหวัดนครราชสีมา ณ 31 สิงหาคม 2542) กลุ่มตัวอย่าง ที่มิวิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างไว้เป็นจำนวนไม่ต่ำกว่า 400 คน เพื่อให้สามารถเป็นตัวแทนของประชากรที่ต้องการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ได้ ทั้งนี้ได้อาศัยการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเปิดตารางสำเร็จของ Taro Yamane (อ้างถึงในวิเชียร เกตุสิงห์, 2534: 29) จากขนาดของประชากร 100,000 คนขึ้นไป ต้องการความเชื่อมั่นที่ระดับ 95% ความผิดพลาดไม่เกิน 5% จำนวนกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 400 คน และทำการสุ่มตัวอย่างตามพื้นที่ (cluster sampling) โดยพิจารณาจากการครอบคลุมในการกระจายเสียง ซึ่งกำหนดพื้นที่ ขอบเขตทางภูมิศาสตร์ที่อยู่ในพื้นที่ครอบคลุมสัญญาณ 100 % และใกล้เคียง ได้แก่ พื้นที่ใน 9 อำเภอของจังหวัดนครราชสีมา ดังนี้ อำเภอเมือง อำเภอโนนสูง อำเภอสูงเนิน อำเภอปักธงชัย อำเภอโนนไทย อำเภอโชคชัย อำเภอจักราช อำเภอขามทะเลสอ และอำเภอด่านขุนทด (เอกสารสำเนาแผนที่ความเข้มสัญญาณวิทยุ ของ สวท. นครราชสีมา, 2543) จากนั้นกำหนดตำบลโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายมีระบบ (systematic sampling) โดยการนับอย่างมีระบบจากบัญชีรายชื่อตำบลในแต่ละอำเภอที่เลือกมา (นับ 1-10 เลือกทุก ๆสิบ) ได้ทั้งหมด 13 ตำบลจาก 9 อำเภอ ดังนี้ อำเภอเมือง ได้แก่ ชุมชนตำบลหัวทะเล ชุมชนตำบลพุดซา ชุมชนตำบลมะเริง อำเภอโนนสูง ได้แก่ ชุมชนตำบลบึง อำเภอสูงเนิน ได้แก่ ชุมชนตำบลโคกราช อำเภอด่านขุนทด ได้แก่ ชุมชนตำบลบ้านเก่า ชุมชนตำบลโนนเมืองพัฒนา อำเภอขามทะเลสอ ได้แก่ ชุมชนตำบลพันดุง อำเภอจักราช ได้แก่ ชุมชนตำบลหนองพลวง อำเภอโชคชัย ได้แก่ ชุมชนตำบลท่าลาดขาว อำเภอปักธงชัย ได้แก่ ชุมชนตำบลเมืองปัก

ชุมชนตำบลสะแกราช อำเภอโนนไทย ได้แก่ ชุมชนตำบลคางพลู สำหรับการกำหนดหมู่บ้านใช้การกำหนดโควตา (quota sampling) โดยกำหนด 50 % ของหมู่บ้านที่มีอยู่ในตำบลนั้น ๆ ซึ่งได้มา 72 หมู่บ้าน ในส่วนของการกำหนดครัวเรือนที่จะเข้าไปแจกแบบสอบถามใช้วิธี

การสุ่มอย่างมีระบบโดยการกำหนดโควตา โดยกำหนดจำนวนครัวเรือนหมู่บ้านละ 5 ครัวเรือน รวมจำนวนทั้งสิ้น 442 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ การวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) แบบวัดครั้งเดียว (one-shot descriptive study) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสอบถาม (questionnaire) ที่ประกอบด้วยคำถามชนิดปลายปิด (close-ended questionnaire) และคำถามปลายเปิด (open-ended questionnaire) และในการเก็บรวบรวมข้อมูลทีมวิจัยได้ลงพื้นที่ด้วยตนเอง โดยมีผู้ช่วยวิจัยร่วมเก็บข้อมูล ซึ่งทีมวิจัยได้อบรมและแนะนำให้ผู้ช่วยวิจัยเข้าใจแบบสอบถาม และสามารถใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์ หรือแนะนำกลุ่มตัวอย่างได้อย่างถูกต้อง การเก็บรวบรวมข้อมูล ทีมวิจัยใช้เวลาในระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม ถึงวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2544 รวมทั้ง การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 2 ครั้งดังกล่าวข้างต้น

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ทีมวิจัยใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีในบทที่ 2 และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) รวมทั้งกรอบรูปแบบและเนื้อหารายการหลักใหญ่ของรายการ และกรอบย่อย ดังนี้ ลักษณะรูปแบบรายการ ซึ่งสุภาพร โพธิ์แก้ว (2541: 185-187) ได้จำแนกรูปแบบรายการวิทยุ ออกเป็น 7 รูปแบบ ดังนี้ รายการพูดคุย (talk programme) รายการข่าว (news programme) รายการสารคดีทั่วไป (feature) รายการนิตยสารทางอากาศ (magazine programme) รายการสาระบันเทิงปิกนิก (variety show) รายการละคร (drama programme) และรายการดนตรี (music programme) ในส่วนของลักษณะเนื้อหารายการนั้น ทีมวิจัยใช้กรอบเนื้อหารายการหลัก 3 ลักษณะ และกรอบย่อย ดังนี้ เนื้อหาที่เป็นข้อมูลข่าวสารและความเป็นจริง (information/reality content) เนื้อหาที่เป็นเรื่องความบันเทิง (fantasy/entertainment content) และ เนื้อหาโฆษณาสินค้าและบริการ นอกจากนี้ ยังใช้กรอบเนื้อหาภายใน และเนื้อหาจากภายนอกชุมชน ร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหารายการวิทยุชุมชนด้วย สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการและความคาดหวังของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และปัจจัยที่ทำให้ใช้ พึงพอใจ ต้องการและคาดหวัง ทีมวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS และวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ใช้การแจกแจงความถี่ (frequency distribution) แสดงตารางแบบร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) เพื่ออธิบายข้อมูลด้านต่าง ๆ และกำหนดเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) ตามแบบของ Likert

การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชนนั้น ทีมวิจัยได้ทดสอบความน่าเชื่อถือ (reliability) จากการลงรหัส เพื่อตรวจสอบการลงรหัสว่าตรงกันกี่ครั้ง จึงนำมาหาค่าความเชื่อมั่น โดยอาศัยหลักการคำนวณของ Holsti (1969: 140)

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ (reliability) การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง อาทิ คณะอนุกรรมการฯ คณะทำงานฯ ฯลฯ ทีมวิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลจากการเปรียบเทียบกับบุคคลหลาย ๆ คน (cross-check) และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเป็นจริงหรือความแม่นยำ (validity) การบันทึกเทป ทีมวิจัยจึงเป็นผู้บันทึกเทปเอง

ในส่วนของการศึกษาการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการและความคาดหวังของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และปัจจัยที่ทำให้ใช้ พึงพอใจ ต้องการ และคาดหวัง ทีมวิจัยทำการทดสอบหาความเที่ยงตรง (validity) และความเชื่อถือได้ (reliability) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามที่ได้เรียบเรียงโดยอาศัยกรอบแนวคิดและทฤษฎีในบทที่ 2 แล้ว นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ และนำไปทำการทดสอบ (pre-test) ผู้ฟังรายการวิทยุ จำนวน 50 ชุด

ผลการวิจัยโดยสรุป

สถานภาพของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเริ่มต้นจากนโยบายรัฐ และดำเนินงานหน่วยงานรัฐ คือ กรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งกำหนดกรอบการดำเนินงานส่วนหนึ่งไว้ให้สถานีวิทยุ แห่งประเทศไทย (ในสังกัด) โดยสถานีวิทยุ แห่งประเทศ จังหวัดนครราชสีมาเป็นหนึ่งใน 19 สถานีนำร่อง โดยเริ่มออกอากาศรายการวิทยุชุมชนของคนโคราชต้นเดือนตุลาคม 2541 ต่อมาได้มีการเพิ่มเวลาออกอากาศ และร่วมกับเครือข่ายในจังหวัดผลิตรายการเสียงชุมชนเพิ่มเติม แต่ดำเนินงานได้ประมาณ 1 ปีครึ่ง ก็ถูกระงับรายการเพราะมีปัญหาหลายด้าน อาทิ การบริหารจัดการภายในรายการเสียงชุมชนที่ไม่เป็นระบบ เพราะไม่มีการกำหนดบทบาท และการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน ปัญหาเกี่ยวกับตัวบุคคล อาทิ การขาดวินัย และประพฤติดนไม่เหมาะสม ความขัดแย้งภายใน และขาดทักษะ และความรู้เกี่ยวกับการจัดรายการ ฯลฯ ปัจจุบัน (พ.ศ. 2544) รายการวิทยุชุมชนของคนโคราชออกอากาศเวลา 11.00-12.00 น. 13.00-14.00 น. และเวลา 15.00-16.00 น.

โครงสร้างการดำเนินงานของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา พบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีโครงสร้างระบบรัฐ ที่รัฐเป็นเจ้าของ มีการบริหารแบบการบริหารราชการ จำแนกได้เป็น 3 ส่วนได้แก่ การบริหารและการจัดการส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และการบริหารและการจัดการของ

วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริม และเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างหน่วยงานรัฐกับประชาชน ฯลฯ โดยมีอาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน (อปม.) ทำหน้าที่เป็นนักประชาสัมพันธ์ การดำเนินงานมีการควบคุม 3 ระดับ คือ การควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล ที่การควบคุมระดับหน่วยงานส่วนท้องถิ่นหรือระดับสถานีมีบทบาทในการควบคุมการปฏิบัติ (operative control) มากกว่าระดับอื่น ซึ่งมีการดำเนินงานโดยผู้มีอำนาจ (authorities) โดยเฉพาะภาครัฐ ทั้งในคณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการบริหารฯ คณะอนุกรรมการฯ คณะทำงานฯ (ของรายการวิทยุชุมชนของคนโคราช) และคณะกรรมการบริหาร และคณะทำงานด้านวิทยุ (ของรายการเสียงชุมชน) และโดยเฉพาะในรายการวิทยุชุมชนของคนโคราชนั้น ไม่มีความหลากหลายของกลุ่ม และคณะกรรมการระดับบน (และคณะกรรมการบริหารฯ) มีการประชุมในระยะเริ่มต้น 2 ครั้ง ในส่วนของคณะกรรมการที่ปรึกษาไม่พบว่ามีการประชุมแต่อย่างใด แต่มีการประชุมร่วมคณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานฯ อย่างสม่ำเสมอประมาณเดือนละครั้ง (ยกเว้น ปี พ.ศ.2543 ที่มีการประชุม 6 ครั้ง) ในการดำเนินงานด้านการผลิตรายการนั้น แหล่งข้อมูลส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานรัฐในท้องถิ่น และมีการจัดกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร สำหรับงบประมาณในการดำเนินงานนั้นได้รับงบประมาณทางตรงจากกรมประชาสัมพันธ์ และหน่วยงานอื่น และงบประมาณแบบทางอ้อมในรูปของกิจกรรมจากหน่วยงานต่าง ๆ และเงินจากประธานคณะอนุกรรมการฯ ฯลฯ แต่ก็ไม่เพียงพอในการดำเนินงาน

จากโครงสร้าง และการดำเนินงานดังกล่าว วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจึงให้ความสำคัญกับการนำเสนอรูปแบบรายการนิตยสารทางอากาศ เนื้อหาที่เป็นข้อมูลข่าวสาร และความเป็นจริงที่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับสังคม ในส่วนของเนื้อหาที่เป็นเรื่องความบันเทิงนั้นมุ่งนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเพลง และกีฬา โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหาภายในชุมชนมากที่สุด ซึ่งนอกจากจะไม่มี ความสมดุลในเนื้อหาและรูปแบบรายการแล้ว การนำเสนอรายการไม่ได้ตอบสนองคนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะคนที่อยู่ในภาคการเกษตร (ซึ่งพบจากการศึกษาว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม) นอกจากนี้ยังทำให้เกิดบทบาทหลักของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา คือ การเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่น โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ (state apparatus) และมีบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (top-down) มากกว่าบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารในแนวนอน (horizontal) และการสื่อสารจากล่างขึ้นบน (bottom-up)

นอกจากบทบาทหลักดังกล่าวแล้ว วิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมายังมีบทบาทในด้านอื่น ๆ ตามลำดับดังนี้ 1) บทบาทในการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่น 2) บทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสาร 3) บทบาทในด้านการให้การศึกษาค 4) บทบาทในการเป็นเครื่องมือทางการเมือง 5) บทบาทในการเป็นช่องทางการร้องเรียนและสอบถามข้อมูล 6) บทบาทในการให้ความบันเทิง 7) บทบาทในการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชน 8) บทบาทในด้านการอ้างไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ 9) บทบาทในการสะท้อนปัญหาของสังคม 10) บทบาทในการเป็นเวทีแสดงความคิดเห็น 11) บทบาทในการเตือนภัย 12) บทบาทในด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม และประเพณี 13) บทบาทในการขัดเกลาทางสังคม 14) บทบาทในการระดมความร่วมมือ 15) บทบาทในการเป็นพลังทางเศรษฐกิจ 16) บทบาทในการเป็นสื่อกลางประสานงาน 17) บทบาทในการเป็นช่องทางในการติดตามตรวจสอบ (monitor) ปัญหาที่ประชาชนร้องเรียน 18) บทบาทในการประสานสามัคคี

เมื่อศึกษาในประเด็นการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการ และความคาดหวังชุมชนจังหวัดนครราชสีมาที่มีต่อวิद्यุชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุช่วงวัยกลางคน (36-45 ปี) การศึกษาอยู่ที่ระดับประถมศึกษา พื้นเพเป็นชาวนครราชสีมา และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก ไม่มีอาชีพรอง มีรายได้เฉลี่ยอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ (2,001-4,000 ต่อเดือน) ส่วนใหญ่มีสื่อโทรทัศน์ครอบครอง และเปิดรับสื่อโทรทัศน์มากที่สุดเช่นกัน ในขณะที่มีและเปิดรับสื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นอันดับสอง (ในสัดส่วนที่ใกล้เคียง) ในการเปิดรับสื่อนั้น พบว่าชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเปิดรับสื่อมวลชนได้แก่ สื่อโทรทัศน์ และวิทยุกระจายเสียงมากที่สุด หอกระจายข่าวเป็นอันดับที่สอง และมีสื่อบุคคล เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. และเพื่อนบ้าน ฯลฯ เป็นกลุ่มอันดับสาม และการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ไม่รู้จักรับวิทยุชุมชน สำหรับกลุ่มที่รู้จัก และฟังวิทยุชุมชนส่วนใหญ่เริ่มฟังวิทยุชุมชนเมื่อ 1-6 เดือนที่ผ่านมา โดยนิยมฟังที่บ้านเป็นส่วนใหญ่ และส่วนใหญ่เห็นว่าวิทยุชุมชนให้ประโยชน์พอสมควร รวมทั้งได้นำเอาความรู้ไปใช้ประโยชน์ โดยเนื้อหาที่นำไปใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพ ส่วนใหญ่ไม่เคยติดต่อกับรายการ แต่ผู้ที่ติดต่อกับรายการจะติดต่อทางโทรศัพท์ (โทรศัพท์เข้ารายการ) และติดต่อเพื่อขอเพลงมากที่สุด ส่วนใหญ่ที่ฟังชอบวิทยุชุมชนมาก ส่วนที่ชอบให้เหตุผลว่าเพราะมีเนื้อหาที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชนต่าง ๆ ส่วนใหญ่ชอบรูปแบบรายการพูดคุยมากที่สุด นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการให้เสนอรายการในช่วงเวลาเดิม คือ เวลา 11.00-12.00, 13.00-14.00.14.00-15.00 น. ต้องการให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับข่าวท้องถิ่นมากที่สุด และต้องการให้มีรูปแบบรายการที่มีความเป็นกันเองมากที่สุด รวมทั้งต้องการให้มีการจัดรายการต่อไป โดยมีความคาดหวังในระดับมากที่สุดที่วิทยุชุมชนจะเป็นสื่อที่ช่วยเหลือพวกเขาได้เวลามีปัญหา สำหรับความคาดหวังในระดับน้อย เป็นความ

คาดหวังที่มีต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในวิद्यุชุมชนระดับต่าง ๆ รวมทั้งความหวังที่จะเข้าเป็นเจ้าของ
คลื่นความถี่วิทยุหรือขอจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงของชุมชน

การวิจัยในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาในวิद्यุชุมชน พบว่า ใน
ภาพกว้างนั้นชุมชนส่วนใหญ่สามารถมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร แต่การศึกษาพบว่า มีประชาชน
ส่วนหนึ่งเท่านั้นที่เปิดรับฟังวิทยุชุมชน และส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้เข้ามีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมผลิต
รายการ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานวิทยุชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมใน
ฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย แต่ก็ยังมีชุมชนจำนวนหนึ่งที่มีส่วนร่วมในรายการ และมีส่วน
ร่วมในฐานะแหล่งข้อมูล ซึ่งให้เห็นว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเปิดช่องทาง และโอกาสให้ชุม
ชนเข้ามีส่วนร่วมน้อยมาก โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในระดับสูง อันได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัด
สินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานวิทยุชุมชน การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย และ
การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมผลิตรายการ

การดำเนินงานตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมามีปัญหาในหลาย
ด้าน ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับนโยบาย และกฎระเบียบ ปัญหาด้านทรัพยากร (resources) ทั้งด้าน
การเงิน บุคคล และเทคนิค ปัญหาด้านการดำเนินงาน ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานภายใน
วิทยุชุมชน คือ ปัญหาเกี่ยวกับแผนงาน ปัญหาเกี่ยวกับการจัดรายการ ปัญหาด้านการจัดเก็บข้อ
มูล ปัญหาด้านการสำรวจและประเมินผลรายการ และปัญหาการไม่มีอิสระในการดำเนินงาน
ปัญหาที่เป็นผลจากการดำเนินงานของวิทยุชุมชน คือ ปัญหาความไม่เข้าใจบทบาทของวิทยุชุมชน
ของหน่วยงานรัฐ และปัญหาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ซึ่งแก่นของปัญหาส่วนหนึ่ง คือ
โครงสร้างที่รัฐเป็นเจ้าของ ซึ่งมีการบริหารจัดการแบบราชการ มีการควบคุมแบบรัฐ และมีผู้มีส่วน
ร่วมส่วนใหญ่เป็นภาครัฐ จึงทำให้วิทยุชุมชนยังคงมีบทบาทในการเป็นเครื่องมือถ่ายทอด
ข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่น โดยเฉพาะหน่วยงานรัฐ

ปัจจัยแวดล้อมของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชน

ทางด้านปัจจัยแวดล้อมของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา นั้น พบว่า วัฒนธรรม และสังคมของ
จังหวัดนครราชสีมา มีความหลากหลาย อันเกิดจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดที่หลากหลาย
และส่วนใหญ่ยังคงเป็นสังคมชนบทที่รับข่าวสารจากผู้มีอำนาจ นอกจากนี้ชุมชนส่วนหนึ่งมีความ
คิดว่า วิทยุชุมชนไม่ใช่ของชุมชน จึงเป็นเรื่องของรัฐมากกว่าของชุมชน และภายในชุมชนมีเครือ
ข่ายการสื่อสารด้วยการรวมกลุ่ม และเป็นสังคมระบบอุปถัมภ์ ส่วนด้านการเมืองนั้น ปัจจุบันพรรค

ชาติพัฒนามีบทบาทสำคัญต่อการเมืองจังหวัดนครราชสีมา ในขณะที่รัฐบาลมีนโยบายให้จัดทำโครงการนำร่องวิทยุชุมชน และวิทยุชุมชนเองเป็นสื่อเพื่อพัฒนาความรู้ทางการเมือง ในส่วนของการดำเนินงานนั้นมีการเมืองระบบอุปถัมภ์ ในส่วนของสื่อคู่แข่ง การศึกษาพบว่า สื่อมวลชน อันได้แก่ สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อวิทยุกระจายเสียง (รายการอื่น และหรือสถานีวิทยุฯ) และสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อพื้นบ้าน สื่อบุคคล รวมทั้งสื่อเฉพาะกิจ เป็นสื่อคู่แข่งของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาในระดับที่แตกต่างกันไป และส่วนหนึ่งยังมีบทบาทในการเป็นสื่อสนับสนุนอีกด้วย ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ รวมทั้งสื่อคู่แข่งข้างต้นมีผลต่อชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และวิทยุชุมชน

ปัจจัยที่ทำให้วิทยุชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

การศึกษาในประเด็นปัจจัยที่จะทำให้วิทยุชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน พบว่า ปัจจัยภายในที่เป็นปัจจัยเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการดำเนินงานวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ 1) งบประมาณสนับสนุนวิทยุชุมชนในการดำเนินงานอย่างเพียงพอ และเหมาะสม 2) ผู้มีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนมีสำนึกดี 3) การสนับสนุนวิทยุชุมชน จาก 3 ฝ่าย ได้แก่ ตัวแทนส่วนราชการ ตัวแทนชุมชน และนักวิชาการ 4) วิทยุชุมชนควรเป็นของชุมชน 5) วิทยุชุมชนต้องมีความเป็นกลาง และ 6) ผู้เกี่ยวข้องต้องให้ความจริงจังในการพัฒนาวิทยุชุมชน ด้านปัจจัยเชิงนโยบาย และเป้าหมายของวิทยุชุมชน มีดังนี้ 1) วิทยุชุมชนต้องเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ 2) วิทยุชุมชนต้องเป็นเครื่องมือในการรณรงค์สร้างความเข้าใจเรื่องวิทยุชุมชนต่อชุมชน 3) วิทยุชุมชนต้องเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม 4) วิทยุชุมชนต้องเป็นเครื่องมือในการสร้างระบบเครือข่ายชุมชน 5) วิทยุชุมชนต้องเป็นกลไกในการกระตุ้นให้เกิดความสามัคคีในการพัฒนาต่าง ๆ 6) วิทยุชุมชนต้องเป็นเวทีประชาคม 7) วิทยุชุมชนต้องตอบสนองความต้องการของชุมชน 8) วิทยุชุมชนต้องมีบทบาทในการไกล่เกลี่ยปัญหาภายในชุมชน 9) วิทยุชุมชนต้องส่งเสริมสินค้าชุมชน 10) วิทยุชุมชนต้องทะนุบำรุง ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชน 11) วิทยุชุมชนสร้างงาน และความรับผิดชอบร่วมกันในชุมชน 12) วิทยุชุมชนต้องสร้างความเท่าเทียมกันในสังคม และ 13) วิทยุชุมชนต้องมีเป้าหมายในการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย

แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ในการดำเนินงานวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา นั้น ควรกำหนดนโยบายสำหรับการดำเนินงานให้ผู้ปฏิบัติงานได้เข้าใจและปฏิบัติอย่างถูกต้องชัดเจน เช่น การกำหนดให้

เป็นวิทยุโดยชุมชน กล่าวคือ ให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในทุกระดับอย่างแท้จริงมิใช่เป็นวิทยุเพื่อชุมชน และกำหนดให้บุคลากรของสถานีเป็นผู้อำนวยการความสะดวกในการดำเนินงานในทุกด้าน ฯลฯ ที่สำคัญคือ ควรมีการติดตามให้มีการปฏิบัติอย่างจริงจังด้วย

วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรกำหนดนโยบาย และมาตรการที่จะส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่สถานีทุกคนเห็นความสำคัญ และสนับสนุนการดำเนินงานรายการวิทยุชุมชน อาทิ สร้างแรงจูงใจ โดยชี้ให้เห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชน และสังคมไทย ฯลฯ

- 2) จากการศึกษาที่พบว่า ในระดับนโยบายรายการนั้น กำหนดขึ้นโดยกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีได้เกิดขึ้นจากตัวแทนชุมชน หรือกลุ่มสนใจในชุมชน ดังนั้นที่มวิจัยจึงเห็นว่า แนวทางหนึ่งที่จะทำให้ได้อนุกรมการฯ ที่มาจากตัวแทนของชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา คือ การให้ในพื้นที่ระดมความคิดเห็นในการสรรหา โดยอาจสำรวจกลุ่มคน หรือชุมชนในพื้นที่แล้วจึงสรรหา และเสนอให้มีการจัดตั้งเป็นคณะอนุกรรมการ ฯลฯ
- 3) แม้ว่าการเกิดของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจะเกิดจากความต้องการของรัฐก็ตาม แต่ก็ถือได้ว่าเป็นความปรารถนาดีที่รัฐบาลต้องการพัฒนาสื่อเพื่อพัฒนาคนในชุมชน โดยให้คนเหล่านั้นเป็นเจ้าของสื่อได้ ดังนั้นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนตระหนักรู้ในสิทธิการเป็นเจ้าของสื่อของตนเอง ได้คือรัฐเอง (กรมประชาสัมพันธ์) ต้องให้ความรู้สร้างความเข้าใจ เพื่อชี้ให้ประชาชนเห็นความสำคัญ และประโยชน์ของวิทยุชุมชนที่มีต่อตนเอง และชุมชนตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกันเกี่ยวกับสิทธิของประชาชนตาม มาตรา 39 รวมทั้งมาตรา 40 ทั้งนี้ ควรเผยแพร่ ให้ความรู้ และโน้มน้าวใจอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอโดยอาศัยสื่อหลายประเภท มาช่วยสนับสนุน
- 4) กรมประชาสัมพันธ์ควรมีการทบทวน และมีความชัดเจนคือ ควรมีนโยบายชัดเจนในการจัดสรรเวลาให้กับรายการวิทยุชุมชน โดยเฉพาะช่วงรายการที่สอดคล้องการวิถีชีวิตของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น และควรกำหนดแผนที่จะให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในทุกระดับ โดยกำหนดสัดส่วนที่ชัดเจนตามลำดับขั้นตอน เช่น 1 ปี เพิ่มสัดส่วนรายการของชุมชนให้ได้ร้อยละ 30 ปีที่ 2 เพิ่มให้ได้ร้อยละ 50 ฯลฯ โดยกำหนดเป้าหมาย และแผนปฏิบัติการอย่างชัดเจน มีสำนักหรือส่วนงานรับผิดชอบจริงจัง ทั้งนี้จะเป็นการเพิ่มบทบาทในการเป็นสื่อเพื่อการพัฒนาคน ชุมชน และสังคมอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

แนวทางหนึ่งในการบริหารและการจัดการสำหรับวิเทศชนจังหวัดนครราชสีมา คือ มอบเวลาให้กับคณะกรรมการฯ ที่มาจากตัวแทนเทศชนทุกกลุ่ม ที่มีความหลากหลาย และให้เทศชนบริหารและจัดการด้วยตนเอง และอาจให้มีบุคลากรของรัฐ เช่น ผู้อำนวยความสะดวกและอำนวยความสะดวก ในการจัดการ ทั้งนี้ในการบริหารและการจัดการควรระบุน้ำที่การทำงาน ความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคนให้ชัดเจน และแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสมตรงกับความรู้ความสามารถ

นอกจากนี้โครงสร้างการบริหารและการจัดการควรเอื้อให้เกิดการบริหารและการจัดการ รวมทั้งการควบคุมดูแลโดยคณะอนุกรรมการฯ หรือคณะทำงานฯ เอง ในระยะแรกอาจจะให้กรมประชาสัมพันธ์มีบทบาทในด้านของการเป็นที่ปรึกษา

แต่หากยังคงโครงสร้างในปัจจุบัน วิเทศชนจังหวัดนครราชสีมาควรมีอิสระ และปรับระบบการบริหารและการจัดการภายในของวิเทศชนเองให้มีความคล่องตัวมากกว่าที่เป็นอยู่ใน ขณะเดียวกันวิเทศชนควรมีเป้าหมาย นโยบาย และแผนงานในการดำเนินงานอย่างชัดเจน เพื่อให้สมาชิกวิเทศชนทราบ ซึ่งจะทำการบริหารและการจัดการดำเนินงานอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

- 5) วิเทศชนจังหวัดนครราชสีมาควรเป็นวิเทศชนที่มีอิสระในการบริหารจัดการโดยกลุ่มหรือตัวแทนเทศชนในจังหวัดนครราชสีมา ในส่วนของภาครัฐที่เป็นเจ้าหน้าที่สถานี นั้นควรมีบทบาทเป็นที่เลียงอย่างแท้จริง

ในการคัดเลือกคณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานฯ ควรให้มีการกระจายและไม่เฉพาะเจาะจงผู้นำความคิดเห็นหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรเปิดโอกาสให้ตัวแทนเทศชนที่สนใจเข้ามีส่วนร่วม โดยการตั้งประชาคม และนำเอาเวทีประชาคมที่มีอยู่ แล้วประสานเครือข่ายที่เป็นชาวบ้านมาร่วมกัน หรือการตั้งเป็นกลุ่ม ชมรม สมาคม ฯลฯ

เปิดรับสมัครสมาชิกรายการวิเทศชนจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งนอกจากจะเป็นการขยายเครือข่าย แล้วยังเป็นการขยายกลุ่มผู้ฟัง และขยายการมีส่วนร่วมในสื่อของคนในสังคม และเทศชนอีกด้วย และยังเป็นการป้องกันการนำเอาวิเทศชนใช้เป็นเครื่องมือเพื่อประสงค์ร้ายนั้น

- 6) การควบคุมระดับต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะการควบคุมระดับหน่วยงาน ทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการนั้น ผู้อำนวยความสะดวกและอำนวยความสะดวก จากการเป็นผู้ควบคุม (ในนามของรัฐ) มาเป็นผู้กำกับดูแล และอำนวยความสะดวกในทุกด้านให้วิเทศชน มีอิสระ และเสรีภาพในการดำเนินงานภายใต้กรอบของกฎหมาย

- 7) วิทยุชุมชนควรมีระบบการตรวจสอบภายใน และภายนอก โดยการตรวจสอบภายในนั้น ควรเป็นระบบที่เป็นอิสระ ซึ่งนอกจากบุคลากรภายในจะตรวจสอบเรื่องบัญชีแล้ว ระบบการตรวจสอบควรรวมถึงการตรวจสอบเพื่อการประเมินผลนโยบาย การปฏิบัติ การใช้อำนาจหน้าที่ และคุณภาพของการบริหารและการจัดการ ฯลฯ ด้วย ในด้านของการตรวจสอบภายนอก วิทยุชุมชนควรเปิดโอกาส หรือช่องทางให้บุคคล กลุ่มคนภายนอก หรือประชาชนสามารถตรวจสอบได้ในทุกแง่มุม เช่นเดียวกับการตรวจสอบภายใน
- 8) การดำเนินงานของวิทยุชุมชน หากสามารถมีระบบตลาดเข้ามาเกี่ยวข้อง นับได้ว่าจะช่วยลดปัญหาเรื่องขาดแคลนงบประมาณออกไปได้บ้าง ทั้งนี้หากจำเป็นต้องมีระบบตลาดเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างคล่องตัวมากขึ้น ระบบตลาดดังกล่าวควรมีการวางระเบียบให้ชัดเจนโดยเฉพาะการสร้างความร่วมมือร่วมใจร่วมกันของคณะกรรมการฯ ว่าระบบตลาดที่มีขึ้นต้องเอื้อประโยชน์แก่วิทยุชุมชน และประชาชนอย่างแท้จริง มีการซื้อขายเวลาที่ชัดเจน เช่น สามารถให้มีโฆษณาแต่เป็นโฆษณาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ระหว่างชุมชน และห้ามมิให้มีโฆษณาสินค้าและบริการอันก่อให้เกิดพฤติกรรมวัตถุนิยมแบบสิ้นเปลืองหรือสนองประโยชน์ของนายทุนเป็นหลัก แต่สามารถโฆษณาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว หัตถกรรม เพื่อสร้างชื่อเสียงให้คนรู้จักในลักษณะที่คงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม
- 9) การดำเนินงานของวิทยุชุมชน โดยให้หน่วยงานรัฐอื่น ๆ สนับสนุนงบประมาณ ในลักษณะซื้อเวลาเพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์องค์หน่วยงาน ก็นับเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้วิทยุชุมชนสามารถดำเนินงานได้อย่างคล่องตัวยิ่งขึ้นได้เช่นกัน แต่ทั้งนี้ไม่ควรเปิดให้หน่วยงานที่สนับสนุนมีอิทธิพลต่อการดำเนินงาน หรือตกเป็นเครื่องมือของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง
- 10) วิทยุชุมชนควรอิสระจากผู้มีอำนาจ และนักการเมืองทุกระดับ ทั้งระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น หรือระดับตำบล เพราะอาจทำให้สื่อวิทยุชุมชนมีความเป็นกลางในการนำเสนอลำบาก โดยเฉพาะหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีอำนาจเด็ดขาด วิทยุชุมชนยังอาจถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองด้วย และเนื่องจากระบบสังคมยังมีลักษณะเป็นระบบอุปถัมภ์ ดังนั้นสื่อของชุมชนอย่างวิทยุชุมชนกรรมการบริหารควรมีความหลากหลายทั้งในแง่เพศ อายุ อาชีพ ฯลฯ
- 11) เนื่องจากการศึกษาด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาบทบาทในการประสานสามัคคีในประเด็นปัญหาต่าง ๆ เช่น กรณีการชุมนุมของเกษตรกร

เพื่อเรียกร้องราคามันสำปะหลัง ฯลฯ นั้นทีมวิจัยมีความเห็นว่า วิทยุชุมชนควรจะขยายภารกิจด้านการประสานสามัคคีเชิงรุก โดยใช้กิจกรรม วิทยุชุมชนสัญจร เข้าไปสัญจรเพื่อศึกษาและรายงานสภาพปัญหาต่าง ๆ เพื่อระดมความคิดเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน และของสังคม และหางบประมาณสนับสนุนให้เพียงพอในการดำเนินงาน รวมทั้งกำหนดแนวทางในการจัดการสัญจรให้ชัดเจน ทั้งด้านการประสานงาน การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่อย่างละเอียดล่วงหน้าก่อนดำเนินการ

- 12) การดำเนินงานของวิทยุชุมชนในประเด็นงบประมาณ ทีมวิจัยเห็นว่า วิทยุชุมชนควรกำหนดแนวทางหาแหล่งทุน หรือแหล่งรายได้เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานภายในชุมชนเองที่สำคัญคือ ต้องสามารถพึ่งตนเอง (self-supporting) ได้ โดยไม่รอหวังพึ่งพิงการสนับสนุนจากภายนอก อาทิ การลงแขกเพื่อร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อหารายได้ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนที่ไม่สามารถสนับสนุนเป็นเงิน ได้ช่วยเหลือในรูปแบบของแรงงาน ซึ่งเป็น “ทุนทางสังคม” รูปแบบหนึ่ง สำหรับการบริหารหรือการใช้จ่ายงบประมาณนั้น คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการบริหารงบประมาณดังกล่าวด้วย
- 13) การศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานของวิทยุชุมชนโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับระบบการดำเนินงาน โดยพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ยังไม่มีการวางระบบการดำเนินงานที่ชัดเจนเท่าที่ควร โดยเฉพาะด้านการวางแผนรายการประจำเดือน แผนระยะสั้น และแผนระยะยาวของการดำเนินงาน แต่ก็พบว่ามีความพยายามที่จะหยิบยกประเด็นดังกล่าวเสนอในที่ประชุมร่วมคณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานฯ เพื่อให้พิจารณา ซึ่งสามารถแก้ไขได้ในระดับหนึ่ง ดังนั้น วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรมีการวางแผนการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทั้งที่เป็นแผนระยะสั้น และระยะยาว และมีการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง
- 14) จากการวิเคราะห์เอกสาร และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม พบว่า ปัญหาด้านการจัดเก็บข้อมูลเป็นปัญหาเกี่ยวกับระบบการจัดเก็บข้อมูล อันเกิดจากการที่วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ไม่ได้มีการจัดระบบฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อใช้ในการผลิตรายการอย่างเป็นระบบ ดังนั้นวิทยุชุมชนควรมีระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ (management information system) ที่ดี ทั้งนี้เพื่อการรวบรวมและเก็บรักษาข้อมูล (data) การนำข้อมูลมาใช้ และการวิเคราะห์และประเมินผลข้อมูลด้านต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การกำหนดนโยบาย การบริหาร และการจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ และนอกจากประโยชน์จะเกิดขึ้นในระดับวิทยุชุมชนแล้ว ระบบการจัดเก็บข้อมูลที่ดียังอาจนำ

ไปสู่การสร้างเครือข่ายสารสนเทศ เพื่อประสานงานการดำเนินงาน การให้บริการสารสนเทศระหว่างวิทยุชุมชนด้วยกันให้เป็นเครือข่ายระดับประเทศขึ้นได้

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงาน

- 1) การสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิทยุชุมชน : จากการศึกษาที่พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชน อาทิ คณะอนุกรรมการฯ และเจ้าหน้าที่ สวท. บางส่วนยังขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดการดำเนินงานวิทยุชุมชน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ สวท. ที่ต้องเกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชนในฐานะคณะทำงานฯ คณะอนุกรรมการฯ หรือผู้ดำเนินรายการหลัก เนื่องจากสถานีวิทยุฯ แห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานที่ดูแลวิทยุชุมชน เมื่อยังไม่มี การทำความเข้าใจถึงแนวคิดของวิทยุชุมชนด้านต่าง ๆ ประกอบกับการบริหารและจัดการเป็นแบบราชการ จึงทำให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะบุคลากรของรัฐ วิทยุชุมชนจึงยังคงมีบทบาทในฐานะเป็นช่องทางข่าวสารจากรัฐไปสู่ประชาชนเหมือนบทบาทเดิมที่เคยทำมา กับสื่อวิทยุกระจายเสียง ดังนั้นควรสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องดังกล่าว เช่น จัดอบรมเพื่อให้ความรู้เรื่องความแตกต่างในการดำเนินงานวิทยุชุมชน กับวิทยุสาธารณะ

นอกจากนี้ในส่วนของการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ควรสร้างกับประชาชนในฐานะเป็นผู้ฟังด้วยเนื่องจากผลการศึกษาพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่รู้จัก และไม่เข้าใจแนวคิดวิทยุชุมชน ดังนั้นควรสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว ที่สำคัญต้องพยายามกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

- 2) ควรมีงบประมาณสนับสนุน : เนื่องจากการดำเนินงานวิทยุชุมชนมีงบประมาณที่จำกัด แต่การดำเนินงานมีความจำเป็นต้องมีงบฯ สนับสนุนอย่างเพียงพอ เพื่อให้เกิดความคล่องตัว และง่ายต่อการเข้ามาส่วนร่วม ดังนั้นกรมประชาสัมพันธ์ควรจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่ง และงบประมาณส่วนหนึ่งควรได้มาจากทุนทางสังคม อันหมายถึง การที่อาสาสมัครที่เข้ามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนยินดีจ่ายค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อันเกิดจากการที่ตนเข้ามีส่วนร่วมด้วยใจสมัคร และการเปิดรับบริจาค เพื่อสนับสนุนงานของสื่อวิทยุชุมชนโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ จากองค์กรในชุมชน และสังคม และอาจเปิดโอกาสให้คณะอนุกรรมการฯ มีสิทธิ์พิจารณารับผู้สนับสนุนรายการตามเงื่อนไขที่กำหนดขึ้นโดยคณะอนุกรรมการฯ เอง ทั้งนี้คณะอนุกรรมการฯ (โครงสร้างใหม่) ต้องวางแผนการบริหารจัดการด้านงบประมาณที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ทั้งภายใน

กรรมการฯ ด้วยตนเอง และบุคคลภายนอก และระมัดระวังการเข้ามามีอิทธิพลของนักการเมืองหรือนักธุรกิจ หรือบุคคลใด ๆ ก็ตามที่หวังใช้สื่อเป็นเครื่องมือในทางมิชอบ

- 3) ควรมีการประเมินอย่างเป็นระบบ : เนื่องจากการศึกษาพบว่าวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมายังไม่มี การประเมินอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2541 – มีนาคม 2545) ดังนั้นหากไม่มีข้อจำกัดอื่น ๆ เช่น งบประมาณ และบุคลากร ฯลฯ วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรทำการประเมินอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องในมิติต่าง ๆ โดยอาจให้ทีมงานหรือฝ่ายที่ดูแลและรับผิดชอบด้านการสำรวจ และประเมินผลรายการรับผิดชอบเรื่องการสำรวจความต้องการ และประเมินผลรายการ เช่น การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการต่อรูปแบบ เนื้อหารายการ ช่วงเวลา การนำเสนอ ความเหมาะสมของผู้ดำเนินรายการ ฯลฯ และกำหนดให้มีการสำรวจ และประเมินผลรายการอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อพัฒนา ปรับปรุงการดำเนินงานและรายการวิทยุชุมชน ให้มีประสิทธิภาพตอบสนองความต้องการของชุมชนให้มากที่สุด

ในเบื้องต้นกรมประชาสัมพันธ์หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมเจ้าหน้าที่เพื่อให้ความรู้แก่ผู้มีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนเกี่ยวกับการสำรวจ และการประเมินผลคุณภาพของรายการ

- 4) จัดอบรมในประเด็นที่เกี่ยวกับนโยบาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการกระจายเสียง รวมถึงเทคนิควิธีการจัดรายการ และการพูดทางวิทยุกระจายเสียง และจัดทำคู่มือการจัดรายการประกอบการฝึกอบรมดังกล่าวด้วย เพื่อให้ประชาชนที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วม เข้าใจในหลักการวิทยุชุมชน และเกิดความเชื่อมั่นว่าเขาทำได้ และมีความรู้เกี่ยวกับสื่อที่มีประโยชน์และสามารถพัฒนา ชุมชนเขาได้ยิ่งขึ้น
- 5) การมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน : วิทยุชุมชนควรหามาตรการกระตุ้นการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากการศึกษาพบว่า ชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามามีส่วนร่วมในระดับสูงเช่น การมีส่วนร่วมในรายการ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมผลิตรายการ ดังนั้นวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น ทั้งนี้วิธีการอาจเริ่มวิธีการมีส่วนร่วมที่ง่ายต่อประชาชนมากที่สุดก่อน เช่น การเชิญเข้าร่วมในรายการเพื่อให้สัมภาษณ์ในเรื่องที่ตนถนัดและน่าสนใจเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง แล้วจึงค่อย ๆ พูดคุยสร้างความรู้ ความเข้าใจกระตุ้นให้ประชาชนต้องการเข้ามามีส่วนร่วม วิธีการนั้นนอกจากจะทำให้ประชาชนรู้จัก และคุ้นเคยมากขึ้นแล้ว ประชาชนที่เข้าร่วมในรายการยังสามารถเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์รายการวิทยุชุมชนต่อไปได้ในลักษณะการสื่อสารแบบบอกต่อ อย่างไรก็ตามการกระตุ้นให้ประชาชนต้องการเข้ามามีส่วน

ร่วมในลักษณะเต็มใจ สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือการเข้าถึงชุมชนในลักษณะเชิงรุก ซึ่งวิद्यุชุมชนสามารถใช้กิจกรรมที่เรียกว่า “วิद्यุชุมชนสัญจร” เข้ามาช่วยได้เนื่องจากวิद्यุชุมชนสัญจรถือเป็นกิจกรรมหนึ่งที่วิद्यุชุมชนได้กำหนดให้เป็นกิจกรรมเพื่อช่วยประชาสัมพันธ์รายการวิद्यุชุมชน ซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่ขยายโอกาสให้ชุมชนแต่ละชุมชนได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างชุมชน และยังเป็นแรงเสริมในการขยายเครือข่ายระหว่างชุมชนด้วย ทั้งนี้การจัดวิद्यุชุมชนสัญจร หากจะให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างชัดเจนในรูปแบบการจัดมีควรมุ่งประชาสัมพันธ์รายการวิद्यุชุมชนเพียงอย่างเดียวแต่ควรกำหนดรูปแบบ และเนื้อหาที่ก่อให้เกิดความภูมิใจในชุมชนที่ได้โอกาสเผยแพร่กิจกรรมกลุ่ม หรืองานอาชีพของชุมชนเอง ด้วยเช่นกัน

- 6) ปรับบทบาทของวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากการศึกษาพบว่า บทบาทสำคัญของวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา คือ บทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (top-down) กล่าวคือ มีคุณลักษณะของการสื่อสารจากเบื้องบน (หน่วยงานรัฐและรัฐวิสาหกิจ) ไปสู่เบื้องล่าง (ประชาชน) โดยพบจากการวิเคราะห์เนื้อหา ว่า มีบทบาทในการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่น (ร้อยละ 41.95) และมีบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารในแนวนอน (horizontal) และบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน (bottom-up) น้อยมาก กล่าวคือ บทบาทในการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชน (ร้อยละ 3.18) บทบาทในการเป็นเวทีแสดงความคิดเห็น (ร้อยละ 2.00) และบทบาทในการเป็นช่องทางการร้องเรียนและสอบถามข้อมูล (ร้อยละ 3.66) ดังนั้น ในการยกระดับความเป็นวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาให้เป็นวิद्यุชุมชนโดยชุมชน และเพื่อชุมชนที่แท้จริง วิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรพิจารณาเพิ่มสัดส่วนของบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารในแนวนอน (horizontal) และบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน (bottom-up) ตามลำดับสัดส่วนจากมากไปหาน้อย และลดสัดส่วนบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (top-down) เพื่อให้เกิดการไหลของข่าวสารในทุกทิศทาง รายละเอียด ดังนี้

- 1) เพิ่มสัดส่วนของบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารในแนวนอน (horizontal) และบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน (bottom-up) ดังนี้

- 1.1) บทบาทในการเป็นเวทีแสดงความคิดเห็น โดยกำหนดให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ ของสังคมในท้องถิ่น อาทิ ปัญหาราคาข้าวสารแพง ปัญหาการหลอกลวงแรงงาน และปัญหายาเสพติด ฯลฯ เพื่อให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น และร่วมกันหาแนวทางในการป้องกัน และแก้ไขปัญหามาของ

สังคม และชุมชน ทั้งนี้การเพิ่มบทบาทดังกล่าวในอีกด้านหนึ่งยังเป็นการเพิ่มบทบาทในการสะท้อนปัญหาสังคมด้วย

- 1.2) บทบาทในการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชน โดยเพิ่มการนำเสนอเนื้อหาที่มีลักษณะของการเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้จากภูมิปัญญา เรื่องราว กิจกรรม ความเคลื่อนไหวท้องถิ่นทั้งระดับปัจเจกบุคคล และระดับกลุ่มของประชาชน โดยกำหนดให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำการเกษตร ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ และการรวมกลุ่ม ฯลฯ เพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชนและในอีกมิติหนึ่งเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างประชาชนกับประชาชนด้วย

เนื่องจากสภาวะปัจจุบันคนไทยส่วนหนึ่งให้ความสนใจและให้ความสำคัญนิมิตวัฒนธรรมต่างชาติที่ไม่มีคุณค่า วิถีชุมชนจึงควรเพิ่มบทบาทของการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชนหรือระหว่างชุมชนกับชุมชน โดยเฉพาะการนำเสนอภูมิปัญญาของชาวบ้านมานำเสนอ เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง และผลในระดับกว้างยังเป็นการกระตุ้นให้คนไทยมองเห็นคุณค่า และให้ความสนใจที่ดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย

- 1.3) บทบาทในการเป็นช่องทางกรรโงรงเรียนและสอบถามข้อมูล วิชยชุมชนควรจัดเวลาในการออกอากาศในระดับที่เป็นรายการและในระดับที่เป็นสถานี ดังนี้
ในระดับรายการควรจัดเวลาเฉพาะสำหรับการรโงรงเรียนและสอบถามข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นช่วงกลางรายการ หรือท้ายรายการ สำหรับในระดับสถานี (กรณีต้องการให้มีหลายช่วงเวลา) อาจจัดช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งไว้เฉพาะเพื่อให้เป็นพื้นที่สำหรับการรโงรงเรียน และสอบถามข้อมูลโดยเฉพาะ ทั้งนี้นอกจากจะช่วยในการการจัดวางรูปแบบรายการ หรือผังรายการแล้ว ในระดับรายการยังเป็นการรักษาความต่อเนื่องของการดำเนินรายการได้อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม บทบาทดังกล่าวควรจัดบุคคลให้รับผิดชอบดูแลการรับเรื่องรโงรงเรียนต่าง ๆ ของประชาชนโดยเฉพาะเพื่อคอยรับเรื่องรโงรงเรียน และประสานงานส่วนต่าง ๆ ภายในชุมชนที่เกี่ยวข้องให้เกิดการแก้ไขอย่างจริงจัง

สิ่งทีสำคัญที่สุดของการเพิ่มบทบาทในการเป็นช่องทางกรรโงรงเรียน คือ การเพิ่มบทบาทในการติดตามตรวจสอบปัญหาทีประชาชนรโงรงเรียนควบคู่กันไป ทั้งนี้เพราะหากวิยชุมชนไม่สามารถเป็นที่พึ่งพาได้ ประชาชนอาจหันไปให้ความสำคัญ และพึ่งพากับสื่ออื่น

- 2) ลดสัดส่วนของบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากบนลงล่าง (top-down) โดยเฉพาะบทบาทในการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่น ทั้งนี้ จากศึกษาด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า มีสัดส่วนสูงที่สุด คือ คิดเป็นร้อยละ 41.95 ดังนั้นหากวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมามีเป้าหมายให้วิद्यุชุมชนเป็นสื่อเพื่อชุมชน และโดยชุมชนอย่างแท้จริง วิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจึงควรลดบทบาทดังกล่าวลงให้เหลือในสัดส่วนที่มีความสมดุลหรืออย่างน้อยต้องใกล้เคียงบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารในแนวนอน และการสื่อสารจากล่างขึ้นบน

เนื่องจากในขณะที่ทีมวิจัยเข้าพื้นที่ภายในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อศึกษาชุมชนต่าง ๆ ในประเด็นการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการ และความคาดหวังนั้น ทีมวิจัยพบว่า พื้นที่ห่างไกลส่วนหนึ่งไม่มีโทรศัพท์ใช้ ดังนั้นในการแสดงบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารในแนวนอน (horizontal) และบทบาทตามทิศทางการไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน (bottom-up) ดังกล่าวข้างต้นนั้น วิद्यุชุมชนควรรุกเข้าพื้นที่ที่ห่างไกล และไม่มีโทรศัพท์ โดยอาศัยวิद्यุชุมชนสัญจรในรูปแบบของการบันทึกเทป (ไม่ใช่รายการสด) สัญจรเข้าพื้นที่ และนำเทปบันทึกมาออกอากาศ เพื่อเพิ่มบทบาทในการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชน เป็นเวทีแสดงความคิดเห็น และเป็นช่องทางการร้องเรียนและสอบถามข้อมูลให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น และแนวทางปฏิบัติอีกประการหนึ่งคือ ควรจัดตั้งงานหรือฝ่ายที่มีผู้รับผิดชอบดูแลการเข้าหาประชาชน และชุมชนเพื่อเพิ่มช่องทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะผู้ร่วมรายการและเพิ่มบทบาทดังกล่าว โดยอาศัยงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร หรืองบประมาณที่ได้รับจากสมาชิกสมาคมวิद्यุชุมชนของคนโคราช (ที่กำลังดำเนินการขอจัดตั้ง)

นอกจากนี้การศึกษบทบาทของวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ไม่ปรากฏบทบาทในด้านของการวิพากษ์วิจารณ์ ตีความหรือเป็นเวทีของการโต้แย้ง และแสดงความคิดเห็น (debate and discussion) ทั้งอาจเป็นเพราะโครงสร้างที่รัฐเป็นเจ้าของ และมีการบริหารและการจัดการที่ยังไม่อิสระจากรัฐ จึงทำให้ไม่ปรากฏบทบาทในด้านของการวิพากษ์วิจารณ์ ตีความหรือเป็นเวทีของการโต้แย้ง และแสดงความคิดเห็น ซึ่งบทบาทดังกล่าวจะช่วยให้ผู้ฟังมีมุมมองที่หลากหลาย และอาจนำไปสู่ข้อสรุปหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนได้ ดังนั้นวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรเพิ่มบทบาทดังกล่าว

อย่างไรก็ตามทีมวิจัยยังเห็นว่า บทบาทหนึ่งของวิद्यุชุมชนและเป็นบทบาทสำคัญที่จะทำให่วิद्यุชุมชนมีศักยภาพในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ คือบทบาทในการเป็นเวทีของการ

เข้ามีส่วนร่วมของคนทุกกลุ่มเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกัน ดังนั้นการดำเนินงานของวิद्यุชุมชนจึงควรประกอบด้วยคนทุกกลุ่ม กล่าวคือ คนทุกกลุ่มในชุมชน อาทิ กลุ่มชุมชนในระดับตำบล และระดับอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดนครราชสีมา เช่น ชุมชนอำเภอสูงเนิน ฯลฯ หรือกลุ่มต่าง ๆ ต้องมีส่วนร่วมในวิद्यุชุมชน และวิद्यุชุมชนควรจัดทิศทางการไหลของข้อมูลข่าวสารให้มีความสมดุล ทั้งทิศทางการไหลภายในชุมชนเอง และทิศทางการไหลระหว่างชุมชนกับภายนอกชุมชน โดยที่ทิศทางการไหลของข้อมูลข่าวสารต้องเป็นไปอย่างรอบด้าน และมีลักษณะเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสาร และทัศนะของทุกคน ทั้งนี้สัดส่วนของทิศทางการไหลของข้อมูลข่าวสารควรสอดคล้องกับความจำเป็น และความต้องการของชุมชนในการพัฒนาชุมชน โดยรวม อันจะนำไปสู่ความเป็นสื่อเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

ในส่วนของบทบาทในการเป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา นั้น ทีมวิจัยเห็นว่าวิद्यุชุมชนควรผลักดันให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ และมีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึก ปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชนเองโดยให้มีความหลากหลาย อันจะนำไปสู่การยกระดับการร่วมคิดร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ อีกทั้งยังช่วยขยายฐานคิดและมุมมองของคนในชุมชนให้กว้างขึ้นด้วย

- 7) วิद्यุชุมชนควรขยายบทบาทในฐานะสื่อท้องถิ่นให้มากขึ้น : วิद्यุชุมชนควรนำเสนอข่าวในลักษณะของการนำเสนอข้อมูลที่รอบด้าน และมีการแสดงความคิดเห็นต่อข่าวนั้น ๆ ซึ่งเป็นรูปแบบของการวิเคราะห์ข่าว และมีความหลากหลายของการนำเสนอให้มากยิ่งขึ้น โดยอาจเสนอเป็นสารคดีเชิงข่าว ฯลฯ จะทำให้วิद्यุชุมชนขยายบทบาทของตนในฐานะสื่อของท้องถิ่นหรือของชุมชนได้กว้างมากยิ่งขึ้น โดยเนื้อหาของข่าวดังกล่าวควรเป็นประเด็นท้องถิ่นด้วย
- 8) เนื่องจากสถานการณ์ของวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมายังเป็นรายการหนึ่งรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา และออกอากาศเฉพาะบางช่วงเวลา จึงทำให้เมื่อจบรายการแล้ว ในขณะที่ผู้ฟังมีความประสงค์จะติดต่อกับรายการ เพื่อส่งข่าวสาร หรือร้องเรียนในประเด็นต่าง ๆ นอกเหนือจากเวลาดังกล่าวจึงขาดการประสานกัน จึงควรจัดให้มีหน่วยหรืองานประสานขึ้นโดยเฉพาะเพื่อเป็นศูนย์กลางการติดต่อรับประสานงานข้อมูลต่าง ๆ ในระยะแรกหากมีข้อจำกัดด้านบุคลากร อาจเปิดโทรศัพท์ตอบรับอัตโนมัติที่สามารถรับฝากข้อความไว้ได้ เพื่อลดจุดอ่อนดังกล่าว

แม้การดำเนินการดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมกระบวนการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถร้องเรียนปัญหาผ่านรายการได้ตลอดเวลา แต่วิทยุชุมชนควรมีกระบวนการในการติดตามผลการแก้ปัญหา หรือการชี้แจงปัญหาดังกล่าวจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านทางรายการด้วย อันสอดคล้องกับความคาดหวังของชุมชนที่ต้องการให้วิทยุชุมชนเป็นสื่อกลางประสานงานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบได้ทันทีที่มีการร้องเรียน

- 9) กำหนดแนวทางปฏิบัติใหม่ เนื่องจากจากปัญหาเกี่ยวกับกฎระเบียบ และแนวทางการปฏิบัติ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิทยุชุมชนควรกำหนดกฎเกณฑ์ใหม่เพื่อเอื้อให้ประชาชนที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน ทั้งนี้กฎเกณฑ์ดังกล่าวอาจได้แก่ การให้การอบรมประชาชนที่ประสงค์จะเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะผู้ดำเนินรายการในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดรายการ อาทิ เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพูดออกอากาศ โดยต้องคำนึงถึงความหลากหลายของเสียง และให้ทราบหลักการพูดผ่านสื่อมวลชน เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล หรือการกระทำผิดกฎหมายอื่น ทั้งที่เป็นกฎหมาย และข้อบังคับต่าง ๆ อาทิ กฎหมายว่าด้วยความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และตามประมวลกฎหมายอาญา รวมทั้งความถูกต้อง (accuracy) ความตรงไปตรงมา (objectivity) ความสมดุล และความยุติธรรม (balance and fairness) เรื่องสิทธิส่วนบุคคล (privacy) เรื่องคุณธรรม และจรรยาบรรณ (code of ethics) ฯลฯ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชน และเพื่อให้ความรู้แก่ผู้ที่จะมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน เป็นต้น โดยจัดทำในรูปของคู่มือ "การจัดรายการวิทยุชุมชน" และจัดทำทะเบียนผู้จัดรายการ หรือผู้ดำเนินรายการชุมชนขึ้นโดยเฉพาะ

สำหรับกฎระเบียบที่เป็นแนวทางให้คณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานฯ อาทิ ระเบียบว่าด้วยการสรรหาคณะทำงานฯ ระเบียบว่าด้วยการสิ้นสภาพคณะทำงานฯ หรือคณะอนุกรรมการฯ ฯลฯ นั้น วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรแต่งตั้งคณะทำงานฯ เพื่อยกร่าง และกำหนดเป็นระเบียบให้ยึดถือปฏิบัติร่วมกันของวิทยุชุมชน

นอกจากนี้ในการดำเนินงาน วิทยุชุมชนควรกำหนดบทบาท และการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน และควรมีกระบวนการตรวจสอบการทำงาน อาทิ การประกาศผ่านรายการให้ผู้ฟังร่วมตรวจสอบการทำงานที่ของผู้ดำเนินรายการ ซึ่งหากพบว่ามี การกระทำที่ไม่เหมาะสมให้ผู้ฟังแจ้งกลับมายังวิทยุชุมชน ฯลฯ

ในอีกส่วนหนึ่งวิทยุชุมชนควรจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการวิทยุชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การดำเนินงาน และการเงินและบัญชี ฯลฯ หลักการจัดรายการวิทยุ เช่น เทคนิคการจัดรายการ เทคนิคการสรุปและการพูดตัดบท (ในกรณีที่ผู้ร่วมรายการพูดวกวน) ฯลฯ

- 10) จากการศึกษาประเด็นสภาพปัญหาของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ที่พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรบุคคลดังกล่าวข้างต้นนั้น วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรแบ่งภาระความรับผิดชอบ โดยให้เกิดการปฏิบัติตามกรอบที่กำหนด อย่างจริงจัง รวมทั้งจัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของทุกฝ่าย โดยเฉพาะบุคลากรของสถานี เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงานรายการวิทยุชุมชน รวมทั้งเพิ่มอัตราค่าจ้างคน โดยเฉพาะบุคลากรด้านการจัดระบบฐานข้อมูล และผู้จัดรายการและจัดให้มีการพัฒนาความรู้ความเชี่ยวชาญของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ควรจัดกิจกรรมนันทนาการที่ช่วยเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนร่วมที่มาจากทุกส่วน อาทิ การจัดการแข่งขันกีฬา และการเข้าค่ายทำกิจกรรมเพื่อชุมชน ฯลฯ

- 11) หากวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมามีเป้าหมายที่ชัดเจนในการขยายขอบเขตการรับฟังหรือวัดประสิทธิผลของโครงการฯ ทั้งในเชิงคุณภาพ และปริมาณ วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรมีการประชาสัมพันธ์เชิงรุก หรือจัดให้มีกิจกรรมที่ประเมิณผลได้ โดยมีเป้าหมายชุมชนทุกพื้นที่ที่สัญญาณการกระจายเสียงครอบคลุมถึง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิทยุชุมชน และเสนอวิธีการในการมีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ ฯลฯ แก่ชุมชนต่าง ๆ อย่างชัดเจน และเป็นระบบ อาทิ ใช้วิทยุชุมชนสัญจรเคลื่อนที่เพื่อประชาสัมพันธ์ และขอความร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการประชาสัมพันธ์ พร้อมกับใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ เอกสาร แผ่นพับ แนะนำรูปแบบหรือวิธีการเข้ามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน และกำหนดกลยุทธ์ในการกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วม อาทิ การเพิ่มบทบาทของวิทยุชุมชนในด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ และประสานงานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบได้ทันทีที่มีการร้องเรียน ฯลฯ เพราะเป็นไปได้อย่างยิ่งที่เมื่อวิทยุชุมชนสามารถเป็นสื่อที่ตอบสนองความคาดหวังของชุมชนได้ ชุมชนจะเกิดความศรัทธา ซึ่งจะนำไปสู่การเข้ามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน ในการดำเนินการดังกล่าวข้างต้นควรจัดทำเป็นแผนตลอดทั้งปี และมีการประเมินผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ และการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ ฯลฯ

นอกจากนี้ควรดำเนินการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร สร้างความรู้ ความเข้าใจ ให้ประชาชนรู้ เข้าใจ ในสิทธิการสื่อสารที่ตนหรือชุมชนพึงมี พึงกระทำ โดยเฉพาะสื่อวิทยุ

ชุมชน ให้เข้าใจในหลักการของสื่อด้วย รวมทั้งกระตุ้น โน้มน้าวใจให้ประชาชน ตระหนักในสิทธิดังกล่าว และต้องการเข้ามามีส่วนร่วมด้วยใจสมัคร เพื่อให้ชุมชนของตนได้รับการพัฒนา เกิดความเข้มแข็งในชุมชน

ในแนวทางของการประชาสัมพันธ์นั้น เมื่อพิจารณาจากการศึกษาพฤติกรรม การเปิดรับสื่อของกลุ่มตัวอย่าง ที่พบว่า สื่อที่กลุ่มตัวอย่างเปิดรับมากที่สุดคือ โทรทัศน์ ซึ่งหากวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาต้องการใช้สื่อโทรทัศน์เพื่อการประชาสัมพันธ์วิทยุชุมชน หรือให้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับวิทยุชุมชน แต่เมื่อพิจารณาประกอบกับสภาพปัญหาสำคัญของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาที่พบว่า คือ การขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินงานนั้น ในขณะที่สื่อวิทยุโทรทัศน์มีค่าเวลาในการออกอากาศแต่ละครั้งค่อนข้างสูง แต่เนื่องจากโครงสร้างของวิทยุชุมชนที่รัฐ คือ กรมประชาสัมพันธ์เป็นเจ้าของ ดังนั้นวิทยุชุมชนอาจอาศัยสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 (ซึ่งสังกัดกรมประชาสัมพันธ์เช่นกัน) ช่วยประชาสัมพันธ์วิทยุชุมชนอีกทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตามในบรรดาสื่ออื่น โดยเฉพาะหอกระจายข่าวนั้น นอกจากจะให้ เชื่อมสัญญาณรายการวิทยุชุมชนแล้ว อาจขอความร่วมมือผู้ดูแลหอกระจายข่าวในการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนเปิดรับฟังรายการทางเครื่องรับวิทยุที่ตนมี นอกจากจะลด ปัญหาความไม่พอใจของชาวบ้านบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับการเปิดหอกระจายข่าว บ่อยครั้งแล้ว ยังเป็นการให้ข่าวสารประชาชนต่อเรื่องวิทยุชุมชนอีกทางหนึ่ง (การประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 1, 22 มิถุนายน 2544) รวมทั้งขอความร่วมมือจากทั้งสื่อ บุคคล เช่น ผู้นำแบบทางการในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอบต. ช่วย ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

- 12) จากผลการศึกษาที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังต่อการมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน ระดับน้อยอาทิ การเข้าไปเป็นผู้จัดรายการ ได้รับเชิญให้เป็นกรรมการวิทยุชุมชน และการมีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชนได้ทุกรูปแบบ รวมทั้งการเจ้าของคลื่นความถี่วิทยุ หรือขอจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงของชุมชนได้ ฯลฯ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างแล้ว วิเคราะห์ได้ว่า กลุ่มตัวอย่างอาจมองว่าเป็นเรื่องยากสำหรับตนเอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินงานวิทยุชุมชนเพื่อให้เกิด การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และเป็นไปตามหลักการของวิทยุชุมชนแล้วนั้น ควรกระตุ้น ให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าตัวเอง และสร้างความมั่นใจให้กับชุมชนในการเข้ามามีส่วน ร่วมให้มากขึ้น สร้างให้ชุมชนตระหนักถึงสิทธิในการสื่อสารของตน โดยใช้สื่อมวลชน

และหรือสื่อบุคคลมาให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และกระตุ้น โน้มน้าวใจให้เกิดการตระหนักถึงสิ่งที่ได้กล่าวมาแล้ว

แนวทางปฏิบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเขียนบท (script) เพื่อออกอากาศในรายการวิทยุชุมชน หรือรายการอื่นของสถานี เพื่อให้ความรู้กับประชาชน ดังนี้

- (1) บทรายการวิทยุเรื่อง สิทธิในการสื่อสารของประชาชน
- (2) บทรายการวิทยุเรื่อง การจัดรายการวิทยุชุมชน
- (3) บทรายการวิทยุเรื่อง เราจะเข้ามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนได้อย่างไร

ในอีกด้านหนึ่ง คือการนำบทรายการดังกล่าวข้างต้น ปรับให้อยู่ในรูปแบบของสื่ออื่น อาทิ สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นคู่มือ สื่อวิทยุโทรทัศน์ เป็นรายการโทรทัศน์ ให้ความรู้เรื่องวิทยุชุมชน เพื่อให้ประชาชนตระหนัก รู้ เข้าใจ และมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน

อย่างไรก็ตามในการประชาสัมพันธ์ใด ๆ วิทยุชุมชนควรคำนึงถึงสื่ออื่น ๆ ทั้งนี้จากการศึกษาการเปิดรับสื่อของกลุ่มตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อที่หลากหลาย ทั้งสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ ดังนั้นหากวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจะประสานกับสื่ออื่น ๆ ดังกล่าวเพื่อให้เป็นสื่อช่วยสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น ช่วยประชาสัมพันธ์ ช่วยระดมการมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน ฯลฯ จะก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อการดำเนินงานของวิทยุชุมชนอย่างยิ่ง อาทิเช่น ในการให้ความรู้ เพื่อให้เข้าใจในวิทยุชุมชน วิธีการดำเนินการสามารถใช้วิทยุชุมชนเอง รวมทั้งสื่ออื่น ๆ อาทิ สื่อมวลชน สื่อบุคคลมาช่วย หรือเป็นสื่อสนับสนุนเพื่อให้ความรู้ในวงกว้าง รวมทั้งอาจใช้สื่อบุคคลช่วยโน้มน้าวใจอีกทางเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมง่ายและเร็วขึ้น

- 13) นอกจากนี้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการยังพบว่า ประชาชนในชุมชนหนองโสน และชุมชนบ้านบุ่ง อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมาบางส่วนยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจและยังไม่ได้ตระหนักถึงสิทธิที่จะรู้ของตน (right to know/right to be inform) รวมทั้งสิทธิที่จะบอกเล่าข้อมูลข่าวสารของตนต่อสาธารณะ (right to inform) ที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และกฎหมายลูกอื่น ๆ ให้การรับรอง เช่น มาตรา 37 มาตรา 39 และมาตรา 59 ฯลฯ ดังนั้นวิทยุชุมชนควรให้ความสำคัญในบทบาทของการให้ความรู้ เพื่อขยายแนวคิดของผู้ฟังให้ตระหนักถึงสิทธิที่จะรู้ของตน และสิทธิที่จะบอกเล่าข้อมูลข่าวสารของตนต่อสาธารณะให้มากยิ่งขึ้น

- 14) กรมประชาสัมพันธ์ และสถานีวิทยุฯ แห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมาควรสนับสนุนหรือจัดหาวัสดุอุปกรณ์ด้านต่าง ๆ ดังนี้

- เพิ่มจำนวนเลขหมายโทรศัพท์ที่ใช้ในการผลิตรายการให้มากขึ้น เพื่อเชื่อให้เกิดการสื่อสาร 2 ทาง จากหลายฝ่ายได้ในคราวเดียว
- เพิ่มไมโครโฟนให้มีจำนวนมากกว่าเดิมหรือจัดหาไมโครโฟนที่มีคุณภาพดีที่มีความไวในการรับสัญญาณเสียงสูง
- เพิ่มจำนวนหูฟัง (headphone) พร้อมชุดต่อสายสัญญาณในห้องผู้ประกาศให้มากขึ้น และเพียงพอต่อการผลิตรายการสนทนา สัมภาษณ์ หรืออภิปราย ฯลฯ

เพื่อเชื่ออำนวยความสะดวกการนำเสนอรายการในรูปแบบที่มีผู้ร่วมในรายการ เช่น การสัมภาษณ์ และการอภิปราย เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะภาครัฐที่เป็นเจ้าหน้าที่ของสถานี พบว่า การจัดกิจกรรม "วิทยุชุมชนสัญจร" ในแต่ละครั้งที่ผ่านมานั้น พื้นที่ต่างๆ จะทำได้ก็ต่อเมื่อเป็นพื้นที่ที่มีไฟฟ้า และคู่สายโทรศัพท์เท่านั้น เพื่อให้กิจกรรมดังกล่าว สามารถถ่ายทอดสดออกอากาศได้ ดังนั้นในการเลือกพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรม "วิทยุชุมชนสัญจร" ตัวแปรสำคัญตัวแปรหนึ่งคือ การมีไฟฟ้า และคู่สายโทรศัพท์ ซึ่งพื้นที่ใด ไม่มีไฟฟ้าและคู่สายโทรศัพท์ หรือมีไฟฟ้า แต่คู่สายโทรศัพท์มีระยะทางไกลเกินกว่าสายเชื่อมต่อที่สถานีมีก็อาจจะไม่ได้รับการพิจารณาให้เป็นพื้นที่เพื่อการจัดกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจร ปัญหาดังกล่าวทำให้การจัดกิจกรรมสัญจรไม่ครอบคลุมทุกชุมชน และทุกพื้นที่ แนวทางแก้ไขประการหนึ่งคือ วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรพิจารณาจัดหาชุดบันทึกเสียงที่เคลื่อนที่ได้ (ที่ประกอบด้วยเครื่องผสมสัญญาณเสียง (mixer) และไมโครโฟน 3-4 ตัว) และมีแหล่งกำเนิดไฟฟ้าจากแบตเตอรี่หรือถ่านไฟฉาย ฯลฯ หรืออาจประยุกต์โดยใช้เทปบันทึกเสียงของงานข่าวเพื่อจัดกิจกรรมวิทยุชุมชนสัญจรในรูปของเทปรายการตามพื้นที่ที่มีอุปสรรคดังกล่าว

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำเสนอรายการ

- 1) เนื่องจากการศึกษาพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาให้ความสำคัญกับการนำเสนอรายการนิตยสารทางอากาศในสัดส่วนที่สูงที่สุด โดยรายการนิตยสารทางอากาศเป็นรายการที่มีความหลากหลายทั้งสาระ และวิธีการนำเสนอ ซึ่งรวมอยู่ในรายการเดียว แต่มีเอกภาพที่เกิดจากการกำหนดแก่นและขอบเขตของแนวเนื้อหา กำหนดกลุ่มเป้าหมาย และบุคลิกเฉพาะตัวของรายการ แต่จากการศึกษาพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีเอกภาพในแง่ของขอบเขตของเนื้อหารายการเป็นหลัก ซึ่งมีจุดแข็งคือมีกรอบของเนื้อหาที่ชัดเจนแน่นอนในแต่ละวัน แต่ก็มีจุดอ่อนที่ไม่มีความชัดเจนในแง่

ของกลุ่มเป้าหมาย ตัวอย่างเช่น กำหนดกรอบเนื้อหาของวันพุธเป็นเรื่องราวของสุขภาพ ซึ่งเรื่องของสุขภาพนั้นหากจะจำแนกตามกลุ่มผู้ฟัง อาจจำแนกได้ดังนี้ เช่น สุขภาพสำหรับวัยรุ่น สุขภาพของผู้สูงอายุ สุขภาพของผู้หญิง ฯลฯ ดังนั้น ในการกำหนดแก่นและขอบเขตของแนวเนื้อหาวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรคำนึงถึงกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายที่มีความแตกต่างและหลากหลายด้วย

แม้รูปแบบรายการนิตยสารทางอากาศจะมีจุดเด่นที่ความหลากหลายของเนื้อหา แต่จากการศึกษาด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหารายการมักจะพบว่ารายการในบางช่วงไม่ได้รักษาเอกลักษณ์ และเอกภาพของรายการไว้ ทั้งนี้เพราะหากมีการรายงานข่าวจากเจ้าหน้าที่งานข่าวของสถานีวิทยุฯ แห่งประเทศไทย ซึ่งมีหน้าที่ในด้านการหาข่าว และรายการข่าว หรือคณะอนุกรรมการฯ หรือคณะทำงานฯ ที่ประสงค์จะรายงานผ่านทางโทรศัพท์ วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มักจะยุติการนำเสนอเนื้อหาในขณะนั้น เพื่อตัดไปยังการรายงานดังกล่าว ลักษณะการนำเสนอดังกล่าวหากให้เป็นจุดแข็งในการดึงดูดความสนใจของผู้ฟังรายการ อาจใช้สำหรับการรายงานเหตุการณ์สำคัญ หรือเรื่องราวที่มีความจำเป็นเร่งด่วน แต่การนำเสนอเนื้อหาที่เป็นเรื่องราวทั่วไป ๆ ไม่มีความสำคัญหรือจำเป็นเร่งด่วนแต่อย่างใด การนำเสนอดังกล่าวจะเกิดจุดอ่อนคือ การขาดความต่อเนื่องของรายการ เพราะการดำเนินรายการผู้ผลิตรายการควรคำนึงถึงผู้ฟังที่กำลังฟังรายการอยู่ หากผู้ฟังกำลังสนใจและติดตามเรื่องราวที่กำลังออกอากาศ แต่กลับมีเรื่องอื่น ๆ มาแทรกแทนกรณีดังกล่าวจะทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจ และอาจทำให้ตัดสินใจเปลี่ยนคลื่นไปรับฟังสถานีอื่นได้

นอกจากนี้รายการนิตยสารทางอากาศที่พบในวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา นั้นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของรายการคือ การนำเสนอข่าว ทั้งนี้การนำเสนอข่าวดังกล่าวมีลักษณะเด่นที่เป็นการรายงานข่าวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในจังหวัด และส่วนหนึ่งยังเป็นรายงานข่าวจากจุดเกิดเหตุ กล่าวคือ เป็นการรายงานข่าวจากสถานที่ ๆ เกิดเหตุการณ์สำคัญ ๆ และรายงานสภาพความเป็นจริงของเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น ณ ขณะนั้น รวมทั้งรูปแบบรายการข่าวสลับเพลงที่มีลักษณะเด่นที่การนำเสนอข่าวในลักษณะพูดคุยกับผู้ฟังโดยตรง และเปิดเพลงสลับกับการนำเสนอข่าวนั้น แต่ผลจากการวิเคราะห์รูปแบบรายการพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา นำเสนอข่าวที่มีลักษณะของการรายงานความเคลื่อนไหวมากกว่าการวิเคราะห์ข่าว ทั้งนี้หากวิทยุชุมชนนำเสนอข่าวในลักษณะของการนำเสนอข้อมูลที่รอบด้าน และมีการแสดงความคิดเห็นต่อข่าวนั้น ๆ อย่างเป็นกลาง และเที่ยงธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบของการวิเคราะห์ข่าว และมีความหลากหลายของการนำเสนอให้มากยิ่งขึ้น โดยอาจเสนอเป็นสารคดีเชิงข่าว ฯลฯ จะทำให้วิทยุชุมชนขยายบทบาทของตน

ในฐานะสื่อของท้องถิ่นหรือของชุมชนได้กว้างมากยิ่งขึ้น โดยเนื้อหาของข่าวดังกล่าวควรเป็นประเด็นท้องถิ่นด้วย

วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรนำเสนอรายการสำหรับเด็กและเยาวชน ทั้งนี้จากการศึกษาที่พบว่า วิทยุชุมชนกำหนดกรอบของรายการตามประเด็นของเนื้อหา ทำให้ไม่พบรายการสำหรับเด็ก และเยาวชน ซึ่งความต้องการและความจำเป็นทั้งในแง่เนื้อหา และวิธีการนำเสนอรายการของเด็กจะแตกต่างจากผู้ใหญ่อย่างชัดเจน เช่น รายการสำหรับเด็กเพื่อพัฒนาทักษะด้านร่างกาย การนำเสนอรายการควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และพูดช้า ๆ และต้องย้าให้เด็กฟังตามทัน และสามารถจดจำได้ ฯลฯ ดังนั้นในการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดรายการควรสอดแทรกวิธีการผลิตรายการสำหรับเด็กด้วย

- 2) นอกจากนี้ในแง่ของภาษาที่ใช้ในรายการ จากการศึกษาพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมานำเสนอรายการส่วนหนึ่งด้วยภาษาทางการที่เข้าใจยากมากเกินไป อันเป็นอุปสรรคสำคัญของการสื่อสาร โดยเฉพาะชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา (คิดเป็นร้อยละ 58.60) ดังนั้นทั้งผู้ดำเนินรายการหลัก และผู้ร่วมดำเนินรายการ รวมทั้งผู้ให้สัมภาษณ์ควรตระหนักถึงการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และใช้ในหมู่ประชาชนทั่วไป
- 3) การศึกษายังพบว่า รายการอภิปราย (panels programme) เป็นรายการที่วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเสนอในสัดส่วนที่มีน้อยที่สุดคือร้อยละ 0.36 ขณะที่รายการอภิปรายเป็นรายการที่มีลักษณะเด่นตรงที่เป็นการพูดคุยแสดงความคิดเห็นร่วมกันของผู้ร่วมอภิปรายในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง โดยมีผู้ดำเนินการอภิปรายเป็นผู้ควบคุมให้รายการดำเนินไปตามแนวและขอบเขตที่วางไว้ ซึ่งเป็นรูปแบบรายการที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในรายการได้มากขึ้น และยังเป็นรูปแบบรายการหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนมีเวทีในการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นปัญหาของชุมชนเอง อีกทั้งยังเป็นรูปแบบที่ก่อให้เกิดการสื่อสารสองทาง สำหรับความคิดเห็นที่ขัดแย้งด้วย ดังนั้นวิทยุชุมชนควรนำเสนอรายการในรูปแบบที่เป็นเวทีแสดงความคิดเห็น เสนอสิ่งที่ปัญหา หรือสภาพที่ก่อให้เกิดปัญหา รวมทั้งเสนอแนะหรือกระตุ้นให้ชุมชนช่วยกันคิดแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในลักษณะวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ ต่อเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหรือเรื่องราวที่ชุมชนสนใจและเสนอประเด็นเข้าไป นอกจากนี้วิทยุชุมชนควรนำเสนอรายการที่จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น โดยอาจจะนำเสนอในรูปแบบ

แบบรายการสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะ เพื่อแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่าย รวมทั้งเพื่อก่อให้เกิดการคิดและตัดสินใจโดยกลุ่ม ฯลฯ

- 4) นอกจากนี้ในการวิเคราะห์รูปแบบรายการยังพบว่า การนำเสนอรายการสัมภาษณ์ที่ให้ผู้ให้สัมภาษณ์อธิบายขั้นตอนวิธีปฏิบัติ เช่น วิธีการทำแจกัน (รายการเสียงชุมชนวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2542, เทปตลับ) ฯลฯ นั้น การนำเสนอค่อนข้างเข้าใจ และนำไปปฏิบัติได้ยาก เพราะไม่ได้อธิบายถึงลักษณะ รวมทั้งขนาดของวัสดุที่ใช้ ฯลฯ และส่วนหนึ่งใช้ศัพท์เฉพาะที่เข้าใจยาก ดังนั้นในการผลิตรายการที่มีเป้าหมายให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อหา และสามารถนำไปปฏิบัติได้นั้น วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรนำเสนอด้วยความตระหนักถึงคุณลักษณะของสื่อวิทยุที่ให้เฉพาะเสียง (ได้ยิน) เพียงอย่างเดียว ซึ่งในการอธิบายนั้นต้องคำนึงถึงผู้ฟังที่จะสามารถจินตนาการได้ด้วย ในอีกด้านหนึ่งของการนำเสนอรายการสัมภาษณ์ หากผู้ดำเนินรายการที่เป็นผู้สัมภาษณ์ขยายหรือเพิ่มเติมลักษณะของคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าสนใจจากผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นกลุ่มชุมชนต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้วิทยุชุมชนเป็นประโยชน์ต่อชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยขยายคำถามจากการถามถึงอะไร (what) ที่ไหน (where) เมื่อใด (when) สู้คำถาม อย่างไร (how) และทำไม (why) ให้มากขึ้น อาทิ การสัมภาษณ์ชาวบ้านที่มีการรวมกลุ่มกัน คำถามที่น่าสนใจ เช่น การดึงคนมารวมกลุ่มกันทำงานทำได้อย่างไร การบริหารจัดการมีวิธีการอย่างไร การทำให้กลุ่มเข้มแข็งทำได้อย่างไร การนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้มีกระบวนการอย่างไร และ(กรณีที่ไม่ประสบผลสำเร็จ) ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ฯลฯ
- 5) การวิเคราะห์รูปแบบรายการวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตามโครงสร้างรายการออกเป็น 3 ส่วน คือ เริ่มต้นรายการ (introduction) ส่วนเนื้อหา (body) และส่วนท้าย (conclusion) พบว่า การนำเสนอรายการส่วนใหญ่ไม่ได้มีการเกริ่นนำในประเด็น หัวข้อหลัก หรือผู้ร่วมรายการที่จะนำเสนอในรายการเพื่อบอกกล่าวให้ผู้ฟังได้ทราบถึงประเด็น หัวข้อหลัก หรือผู้ร่วมรายการในรายการที่จะนำเสนอในวันนั้น ซึ่งทำให้ผู้ฟังไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าตนเองจะได้รับฟังเรื่องราวใด เพื่อให้รายการมีลำดับการนำเสนอในส่วนของการเริ่มต้นรายการ มีความสมบูรณ์ และได้เกริ่นนำประเด็น หัวข้อหลัก หรือผู้ร่วมรายการให้ผู้ฟังได้ทราบล่วงหน้า ดังนั้นวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจึงควรให้ความสำคัญกับการเกริ่นนำดังกล่าว รวมทั้งในส่วนท้ายรายการ หากได้มีการให้ข้อมูลที่เป็นประเด็น หัวข้อหลัก หรือผู้ร่วมรายการของการนำเสนอในครั้งต่อไป หรือในช่วงถัดไป (ในรายการที่ออกอากาศเป็นช่วงเวลาแรก) จะสามารถดึงความสนใจของผู้ฟังให้ติดตามฟังรายการอย่างต่อเนื่องได้

- 6) ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์รูปแบบรายการ คือ ปัญหาความไม่สมดุลของคุณภาพของเสียงที่ออกอากาศ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การรายงานข่าวจากจุดเกิดเหตุ หรือการสัมภาษณ์ผ่านทางโทรศัพท์ ระดับของเสียงระหว่างผู้ดำเนินรายการในห้องส่งกับผู้รายงานหรือผู้ให้สัมภาษณ์มีความไม่สมดุลของเสียง กล่าวคือเสียงของผู้ดำเนินรายการจะดังในขณะที่เสียงของผู้รายงานหรือผู้ให้สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์จะเบาอย่างมาก ซึ่งทำให้รายการฟังแล้วไม่รู้เรื่อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้อจำกัดทางด้านเทคนิค ที่ทางสถานีวิทยุฯ ควรตระหนัก และให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าว เพื่อให้ได้ระดับเสียงที่คงที่ชวนฟัง ชวนติดตาม และไม่ก่อให้เกิดข้อจำกัดในการดึงความสนใจผู้ฟัง อาทิ เจ้าหน้าที่ช่างเทคนิคอาจกำหนดเกณฑ์ในการเลื่อนระดับเสียงสัญญาณระหว่างเสียงพูดของผู้ดำเนินรายการ และเสียงจากโทรศัพท์ รวมทั้งอธิบายให้ผู้ดำเนินรายการ และผู้ร่วมรายการได้เข้าใจ และถือปฏิบัติทุกครั้งก่อนออกอากาศรายการ

แม้ผลการวิเคราะห์เนื้อหารายการวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาในแง่ของสัดส่วนของเนื้อหาต่าง ๆ พบว่า ไม่มีความสมดุลของเนื้อหานั้น แต่ประเด็นที่วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรตระหนักคือ ความต้องการของชุมชน เพราะในขณะนี้อาชีพหลักของชาวจังหวัดนครราชสีมาคือทำนา ทำไร่ และเมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการของชุมชนที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามทั้งผู้ที่ฟัง และไม่ฟังวิทยุชุมชน พบว่า มีความต้องการเนื้อหา 5 ลำดับสูงสุด คือ เนื้อหาเกี่ยวกับเกษตร ชาวท้องถิ่น สุขภาพ เนื้อหาเกี่ยวกับชุมชนต่าง ๆ และข่าวส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคอื่น แต่พบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาให้ความสำคัญในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสังคม ดังนั้นวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจึงควรทบทวนการกำหนดสัดส่วนเนื้อหารายการให้สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน อาทิ นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเกษตร ชาวท้องถิ่น และสุขภาพให้สูงกว่าเดิม และลดเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมลง ฯลฯ

แนวทางของการนำเสนอเนื้อหาในสื่อของชุมชนซึ่งวิทยุชุมชนเป็นสื่อหนึ่งนั้น วิทยุชุมชนจะเป็นสื่อที่มีคุณลักษณะของการสื่อสารชุมชนที่ครอบคลุมองค์ประกอบย่อยได้นั้น องค์ประกอบสำคัญขององค์ประกอบหนึ่งคือ วิทยุชุมชนควรมุ่งเน้นการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นปัญหาเร่งด่วน หรือปัญหาในชีวิตประจำวันของคนในสังคม และควรเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

- 7) การนำเสนอเนื้อหาที่เป็นเรื่องความบันเทิงนั้น เป็นบทบาทหนึ่งที่วิทยุชุมชนควรคงไว้ เพื่อให้บริการความบันเทิงเพื่อการพักผ่อนของคนในสังคม แต่ควรให้ความสำคัญกับ

เนื้อหาที่เป็นเรื่องความบันเทิงที่เป็นศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น เพลงโคราช เพลงกลอนยาว เพลงเจี๊ยะไฟ หรือการละเล่นในท้องถิ่นต่าง ๆ ฯลฯ เพิ่มมากขึ้น ในอีกด้านหนึ่งยังเป็นการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

- 8) แม้การวิเคราะห์เนื้อหารายการวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา จะพบว่า วิทยุชุมชน จังหวัดนครราชสีมาให้ความสำคัญกับเนื้อหาภายในชุมชน แต่ในแง่ของเนื้อหา ยังต้องอาศัยเนื้อหาข่าวสารที่มาจากแหล่งข้อมูลที่เป็นหน่วยงานรัฐเป็นหลัก ซึ่งการนำเสนอเนื้อหา รายการของวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรมีการขยายขอบเขตของเนื้อหาที่มาจากแหล่งข้อมูลอื่น โดยเฉพาะเนื้อหาที่มาจากชุมชนต่าง ๆ ให้ครอบคลุมทั้งในเชิงปริมาณ และในเชิงคุณภาพ
- 9) เนื่องจากการศึกษาพบว่ายังขาดเนื้อหารายการที่สะท้อนความเป็นชุมชน ดังนั้นวิทยุชุมชนควรเพิ่มเนื้อหาดังกล่าวทั้งนี้เมื่อผู้ฟังในแต่ละชุมชนได้รู้จักความเป็นชุมชนของตัวเอง และผู้อื่น ย่อมเป็นการพัฒนาความรู้ ความคิดในการวางแผน และรักษาความเป็นชุมชนตนเองต่อไปได้ยิ่งขึ้น
- 10) เมื่อนำผลจากการศึกษาความต้องการของชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มาใช้ประโยชน์ในการเสนอแนะ วิทยุชุมชนควรพิจารณาในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้
 - 10.1) วิทยุชุมชนควรเพิ่มเวลาออกอากาศ เนื่องจากการศึกษาพบว่ากลุ่มที่ฟังวิทยุชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าเวลาที่ตนต้องการฟังหรือเวลาที่ตนคิดว่าเหมาะสมแล้ว คือ เวลาที่ออกอากาศ ณ ปัจจุบัน (เวลา 11.00-12.00, 13.00-14.00, 15.00-16.00 น.) ในขณะที่ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ไม่ได้ฟังวิทยุชุมชนกลับมีความต้องการฟังในช่วงเวลา 06.00-07.00 น. ในสัดส่วนที่สูงที่สุดรองลงมา คือ ช่วงเวลา 05.00-06.00 น. และช่วงเวลาอื่น ๆ ซึ่งเป็นช่วงเวลาต่าง ๆ ตามความต้องการของแต่ละบุคคล ดังนั้นวิทยุชุมชนควรเพิ่มเวลาในการออกอากาศให้ครอบคลุมช่วงเช้า กลาง และเย็น โดยเฉพาะช่วงเวลา 06.00-07.00 น.
 - 10.2) วิทยุชุมชนควรเน้นรูปแบบรายการที่เป็นกันเอง และเปิดสายโทรศัพท์ให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น รวมทั้งควรมุ่งนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตร และเนื้อหาที่เป็นข่าวท้องถิ่น ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาในประเด็นความต้องการต่อรูปแบบและเนื้อหา รายการ พบว่า กลุ่มที่ฟังกับกลุ่มที่ไม่ฟังมีความเห็นที่สอดคล้องกันคือ ส่วนใหญ่ต้องการให้มีรูปแบบรายการที่เป็นกันเองเป็นอันดับหนึ่ง และเปิดสายโทรศัพท์ให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเป็นอันดับสอง สำหรับเนื้อหา รายการนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ฟังส่วนใหญ่เห็นว่าวิทยุชุมชนควรมีเนื้อหาประเภทข่าวท้องถิ่นเป็นอันดับหนึ่ง เรื่องเกี่ยวกับการเกษตรเป็นอันดับสาม

ในขณะที่กลุ่มไม่ได้ฟังส่วนใหญ่กลับมีความต้องการเนื้อหาที่เกี่ยวกับการเกษตรเป็นอันดับหนึ่ง มีเนื้อหาที่เป็นข่าวท้องถิ่นเป็นอันดับสอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นความต้องการที่มีความใกล้เคียงกันทั้งสองกลุ่ม

- 10.3) จากความต้องการของชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาเองมีความหลากหลายในหลาย ๆ ด้าน ดังนั้นวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาจึงควรปรับรูปแบบการนำเสนอรายการตามกลุ่มชุมชนที่มีความต้องการแตกต่างกัน ซึ่งหากพิจารณาประกอบกับข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาความพึงพอใจ และความต้องการของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาที่พบว่า ส่วนหนึ่งชอบการสัมภาษณ์บุคคลในรายการ และมีความต้องการให้มีการสัมภาษณ์ให้มากขึ้นนั้น วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรผลิตรายการสัมภาษณ์ให้มีสัดส่วนที่สูงขึ้น โดยเฉพาะการสัมภาษณ์บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว (เพื่อหาสาเหตุ) เสนอในรายการ ฯลฯ

ข้อเสนอแนะต่อการกำหนดนโยบายระดับชาติในการปฏิรูปสื่อเพื่อประชาชนและชุมชน

เนื่องจากความไม่ชัดเจนในรูปแบบและทิศทางของวิทยุชุมชน ประกอบกับไม่มีการประชาสัมพันธ์เพื่อทำความเข้าใจกับประชาชนถึงความหมาย และความสำคัญของวิทยุชุมชน รวมทั้งความสามารถ และรูปแบบหรือแนวทางในการเข้ามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรมีการกำหนดคุณลักษณะของวิทยุชุมชนให้ชัดเจน และประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกเพื่อสร้างและกระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญ และเข้ามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนในทุกระดับทั้งการกำหนดนโยบาย การบริหารและการจัดการ การดำเนินงาน ฯลฯ โดยใช้สื่อทุกประเภท ทั้งสื่อบุคคล สื่อพื้นบ้าน สื่อมวลชน และหอกระจายข่าว ฯลฯ

ในส่วนคุณลักษณะของวิทยุชุมชนนั้น ทีมวิจัยขอเสนอแบบ (model) จำนวน 3 แบบ ดังนี้

แบบที่	การเป็นเจ้าของ	ขนาด / จำนวน	การบริหารจัดการ	การควบคุม	แหล่งงบประมาณ	ปัจจัยกำหนด และปัจจัยสนับสนุน
1.	ประชาชน	1 สถานี 1 คลื่นความถี่	ประชาชน : อยู่ในรูปของคณะกรรมกร และมีอาสาสมัคร แบบประจำมีค่าตอบแทน และอาสาสมัครที่ไม่มีค่าตอบแทน	ประชาชน ควบคุมกันเอง ภายใต้กฎระเบียบของสังคม และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	1) ระดมทุนภายในชุมชน 2) จัดตั้งกองทุนของชุมชน 3) เงินบริจาคของคนในชุมชน และหรือโฆษณาในท้องถิ่น	1) กลส. จัดสรรคลื่นความถี่ให้ประชาชน 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการอบรมให้ความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ อาทิ การบริหารจัดการ การจัดรายการ การดูแลและซ่อมแซมอุปกรณ์สถานีฯลฯ แก่ประชาชน 3) ชุมชนทุกกลุ่มเข้ามีส่วนร่วมในทุกระดับ 4) ปัจจัยทางสังคม และเศรษฐกิจของแต่ละจังหวัด อาทิ ความเข้มแข็ง และความพร้อมด้านทุนของชุมชน ฯลฯ
2.	ประชาชนเป็นเจ้าของช่วงรายการในสถานีของรัฐ	ช่วงรายการควรมีมากกว่า 3 ชั่วโมง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชนหรือขนาดของจังหวัด* ได้แก่ 1) จังหวัดที่มีขนาดใหญ่ อาทิ เชียงใหม่ สงขลา นครราชสีมา ฯลฯ ควรมีมากกว่า 8 ชั่วโมง 2) จังหวัดขนาดกลาง อาทิ เชียงราย อุตรดิตถ์ ฯลฯ ควรมีมากกว่า 6 ชั่วโมง 3) จังหวัดขนาดเล็ก อาทิ พิจิตร หนองบัวลำภู ฯลฯ ควรมีมากกว่า 3 ชั่วโมง	..	..	..	1) รัฐควรจัดสรรเวลาให้เป็นของประชาชน รวมทั้งให้อิสระในการดำเนินงานอย่างเต็มที่ 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการอบรมให้ความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ อาทิ การบริหารจัดการ การจัดรายการ การดูแลและซ่อมแซมอุปกรณ์สถานีฯลฯ แก่ประชาชน 3) ชุมชนทุกกลุ่มเข้ามีส่วนร่วมในทุกระดับ 4) ปัจจัยทางสังคม และเศรษฐกิจของแต่ละจังหวัด อาทิ ความเข้มแข็ง และความพร้อมด้านทุนของชุมชน ฯลฯ 5) สถานีจัดสรรเวลารายการสอดคล้องกับความต้องการหรือวิถีชีวิตของชุมชน
3.	รัฐ	..	ดำเนินงานโดยประชาชน โดยบุคลากรของรัฐมีบทบาทเป็นผู้เลือก	ประชาชน และกฎระเบียบของหน่วยงานรัฐ และกฎหมายที่	รัฐ (หรือประชาชนส่วนหนึ่ง)	1) ผู้อำนวยการสถานีให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ และยกระดับในการมีส่วนร่วมของประชาชน 2) สถานีจัดสรรเวลารายการสอดคล้องกับความต้องการหรือวิถีชีวิตของชุมชน

				เกี่ยวข้อง		3) สถานีจัดอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องโดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้ และปฏิบัติจริง 3) ภาคประชาชนเข้ามีส่วนร่วมและใช้เป็นโอกาสในการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อม 4) สถานีควรจัด "วิทยุชุมชนสัญจร" ยังพื้นที่ห่างไกลและไม่มีโทรศัพท์เพื่อขยายการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน 5) หน่วยงานรัฐที่เป็นเจ้าของเวลา กำหนดเป้าหมาย นโยบาย และแผนงานในการดำเนินการ และชี้แจงให้บุคลากรสถานี และประชาชนที่จะเข้ามีส่วนร่วมรับทราบ
--	--	--	--	------------	--	---

* หมายเหตุ : ขนาดของจังหวัดขึ้นอยู่กับจำนวนประชากร และสภาพทางเศรษฐกิจ ฯลฯ

จากตารางข้างต้น ในแต่ละแบบมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 แบบ "สื่อประชาธิปไตย"

1) การเป็นเจ้าของ

เนื่องจากการศึกษาพบว่า ลักษณะโครงสร้างการเป็นเจ้าของที่วิทยุชุมชนยังคงเป็นของรัฐ จึงทำให้วิทยุชุมชนที่ปรากฏในปัจจุบันมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมน้อยมาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน และดำเนินการอย่างจริงจังในการที่จะจัดสรรคลื่นความถี่ให้กับประชาชน โดยกำหนดให้ 1 ชุมชน 1 สถานีหรือ 1 คลื่นความถี่

2) โครงสร้าง และการบริหารจัดการ

โครงสร้างองค์กรของวิทยุชุมชน ควรประกอบด้วยคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนที่คัดเลือกจากคนในชุมชนมีหน้าที่ในการกำกับดูแลเชิงนโยบาย และกำหนดข้อบังคับการทำงานร่วมกัน ฯลฯ

ในการคัดเลือกคณะกรรมการควรให้มีการกระจายและไม่เฉพาะเจาะจงผู้นำความคิดเห็นหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรเปิดโอกาสให้ตัวแทนชุมชนที่สนใจเข้ามีส่วนร่วม โดยการตั้งประชาคม และนำเอาเวทีประชาคมที่มีอยู่ แล้วประสานเครือข่ายที่เป็นชาวบ้านมาร่วมกัน หรือการตั้งเป็นกลุ่มชมรม สมาคม ฯลฯ

แนวทางหนึ่งที่จะทำให้ได้กรรมการ ที่มาจากตัวแทนของชุมชน คือ การให้ในพื้นที่ระดมความคิดเห็นในการสรรหา โดยอาจสำรวจกลุ่มคน หรือชุมชนในพื้นที่แล้วจึงสรรหา และเสนอให้มีการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการ ฯลฯ

โดยจัดแบ่งกลุ่มงานต่าง ๆ อาทิ งานบริหาร งานด้านเทคนิค งานติดตาม และประเมินผล งานประสานงาน และงานฝึกอบรม ฯลฯ

การดำเนินงานของวิทยุชุมชน ควรมีอาสาสมัครที่เป็นคนในชุมชน มีอาสาสมัครแบบประจำมีค่าตอบแทน กับอาสาสมัครที่ไม่มีค่าตอบแทน โดยคำนึงถึงความสามารถและความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเกษตร ฯลฯ

อาสาสมัครถือว่าการมีส่วนร่วมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลแบบเป็นไปเอง (spontaneous) คือเข้าร่วมเพื่อเป้าหมายในการใช้สื่อแก้ปัญหา และพัฒนาตนเอง ชุมชน ทั้งนี้ควรเป็นบุคคลที่มีใจรัก หุ่เมทั้งกาย และใจ มีความเสียสละ มีความรักสามัคคี (ในการร่วมมือ) มีจิตสำนึกที่เป็นสาธารณะ ทั้งนี้มีอาสาสมัครที่เป็นตัวแทนจากหลากหลายกลุ่ม กล่าวคือ ควรเป็นบุคคลที่เป็นตัวแทนของชุมชนที่หลากหลายที่ได้จากการสรรหา โดยในการสรรหาบุคคลที่จะเข้าร่วมส่วนร่วมดังกล่าว ควรคำนึงถึงการตัวแทนของภาคประชาชนอย่างแท้จริง และมีวิธีการในการสรรหาในลักษณะเปิดเสรี

นอกจากนี้อาสาสมัครควรมีทั้งที่เป็นอาสาสมัครที่ทำงานเต็มเวลา (full time) และทำงานบางเวลา (part time) และสามารถหมุนเวียนกันได้ตลอดเดือนหรือปี และสามารถทำหน้าที่แทนกันได้ หากมีอาสาสมัครมีภารกิจอื่นสำคัญเร่งด่วน

แนวทางการปฏิบัติที่ต่อเนื่องหลังจากที่ได้อาสาสมัครแล้ว รัฐควรจัดอบรม เพื่อพัฒนาศักยภาพของอาสาสมัครอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอาสาสมัครที่มาจากภาคประชาชน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการมีส่วนร่วมให้กับอาสาสมัคร รวมทั้งเพื่อยกระดับการทำงานวิทยุชุมชน ให้มีประสิทธิภาพและถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น เช่น จัดการฝึกอบรมแนวทางการบริหารและจัดการวิทยุชุมชน และเทคนิค วิธีการจัดรายการหรือการดำเนินรายการวิทยุชุมชน ฯลฯ แก่อาสาสมัคร เพื่อให้อาสาสมัครที่เป็นผู้ร่วมดำเนินรายการได้พัฒนารายการให้ดึงดูดความสนใจจากผู้ฟังได้มากยิ่งขึ้น ฯลฯ

สำหรับอาสาสมัครที่จะเป็นผู้ดำเนินรายการนั้น ควรมีคุณลักษณะดังนี้

- (1) ต้องเป็นคนในชุมชน และควรรู้ข้อมูลท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ อาทิ พื้นที่ภายในชุมชน ชื่อถนน ตรอก และซอย สถานที่ที่เป็นที่รู้จัก และปัญหาภายในชุมชน ฯลฯ ทั้งนี้เมื่อมีการสนทนาในรายการจะทำให้สามารถสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็ว และเข้าใจ
- (2) มีทักษะในการใช้ภาษา (ทั้งภาษากลาง และภาษาถิ่น) ที่เข้าใจง่าย
- (3) รู้วิธีการถามคำถามให้ได้รายละเอียด

- (4) รู้วิธี และสามารถควบคุมประเด็นในการสนทนาในรายการได้
- (5) มีความเป็นกลาง ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด และเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นในรายการ
- (6) มีปฏิภาณไหวพริบ และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี
- (7) เป็นผู้ใฝ่ศึกษาหาความรู้ทั้งภายในชุมชน และภายนอกชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

3) การควบคุม

วิทยุชุมชนควรมีการควบคุมด้วยประชาชนหรือคนในชุมชนเอง ภายใต้กฎระเบียบของสังคม และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม อีกด้านหนึ่งวิทยุชุมชนควรมีระบบการตรวจสอบภายใน และภายนอก โดยการตรวจสอบภายในนั้น ควรเป็นระบบที่เป็นอิสระ ซึ่งนอกจากบุคลากรภายในจะตรวจสอบเรื่องบัญชีแล้ว ระบบการตรวจสอบควรรวมถึงการตรวจสอบเพื่อการประเมินผลนโยบาย การปฏิบัติ การใช้อำนาจหน้าที่ และคุณภาพของการบริหารและการจัดการ ฯลฯ ด้วย ในด้านการตรวจสอบภายนอก วิทยุชุมชนควรเปิดโอกาส หรือช่องทางให้บุคคล กลุ่มคนภายนอก หรือประชาชนสามารถตรวจสอบได้ในทุกแง่มุม เช่นเดียวกับการตรวจสอบภายใน

4) แหล่งงบประมาณ

ดำเนินการได้หลายวิธี ดังนี้

- 4.1) ระดมทุนภายในชุมชน ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งผ้าป่าเพื่อวิทยุชุมชน ฯลฯ หากไม่เพียงพออาจขอสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชนทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน อาทิ อบต. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ โดยไม่มีเงื่อนไขในการรับการสนับสนุนใด ๆ แต่อาจจัดช่วงเวลารายการให้เพื่อให้นำเสนอผลงานหรือสินค้าชุมชน
- 4.2) การบริหารจัดการของวิทยุชุมชน อาจให้มีการจัดตั้งกองทุนที่คนในชุมชนร่วมกันถือหุ้น โดยมีกรรมการบริหารกองทุน ซึ่งเป็นตัวแทนที่คัดเลือกจากคนในชุมชนกันเองทำหน้าที่ในด้านต่าง ๆ เช่น หารายได้ บริหารกองทุน และจัดสรรรายได้ของกองทุนมาสนับสนุนวิทยุชุมชน ฯลฯ

ในการระดมทุนหรือการขอสนับสนุนและการจัดตั้งกองทุนควรมีการวางระเบียบให้ชัดเจน โดยเฉพาะการสร้างความร่วมมือร่วมกันของคณะกรรมการฯ ว่าระบบตลาดที่มีขึ้นต้องเอื้อประโยชน์แก่วิทยุชุมชน และประชาชนอย่างแท้จริง มีการซื้อขายเวลาที่ชัดเจน เช่น สามารถให้มีโฆษณาแต่

เป็นโฆษณาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ระหว่างชุมชน และห้ามมิให้มีโฆษณาสินค้าและบริการอันก่อให้เกิดพฤติกรรมวัตถุนิยมแบบสิ้นเปลืองหรือสนองประโยชน์ของนายทุนเป็นหลัก แต่สามารถโฆษณาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว หัตถกรรม เพื่อสร้างชื่อเสียงให้คนรู้จักในลักษณะที่คงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม และในส่วนของ การขอสนับสนุนจากภาครัฐนั้นควรมีกฎเกณฑ์เพื่อป้องกันการเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินงานหรือตกเป็นเครื่องมือของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง

นอกจากนี้ควรมีการกำหนดกฎเกณฑ์ร่วมกันอย่างชัดเจนเกี่ยวกับการบริหารจัดการเรื่องงบประมาณ โดยต้องมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

5) ปัจจัยกำหนด และปัจจัยสนับสนุน

- 5.1) กสช. จัดสรรคลื่นความถี่ให้ประชาชน
- 5.2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ฯลฯ จัดการอบรมให้ความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ อาทิ การบริหารจัดการ การจัดรายการ การดูแลและซ่อมแซมอุปกรณ์สถานีฯ แก่ประชาชน
- 5.3) ชุมชนทุกกลุ่มเข้ามีส่วนร่วมในทุกระดับ ทั้งการร่วมเป็นกรรมการ การเป็นอาสาสมัครในการช่วยงานด้านต่าง ๆ
- 5.4) ปัจจัยทางสังคม และเศรษฐกิจของแต่ละจังหวัด อาทิ ความเข้มแข็ง และความพร้อมด้านทุนของชุมชน ฯลฯ

เนื่องจากปัญหาด้านงบประมาณที่ทำให้การดำเนินงานไปได้ด้วยความลำบาก ซึ่งส่วนหนึ่งส่งผลทำให้ชุมชนที่อยู่ห่างไกลไม่สะดวกที่จะเข้ามีส่วนร่วม ทั้งนี้วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา สัญญาครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งจังหวัด ซึ่งหากพิจารณาระดับของวิทยุชุมชนตามพื้นที่ครอบคลุมของสัญญาณ วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรเป็นวิทยุชุมชนระดับจังหวัด

ดังนั้นหากจะให้วิทยุชุมชนตามแนวคิดของวิทยุชุมชนในระดับที่แคบลง ซึ่งหากจำแนกชุมชนตามพื้นที่เขตปกครองก็ควรให้วิทยุชุมชนในระดับตำบล แต่ในกรณีในตำบลมีหมู่บ้านห่างไกลกันให้พิจารณาจำนวนตามพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายกับวิทยุชุมชนในระดับจังหวัด และควรให้วิทยุชุมชนเครือข่ายในระดับประเทศ เพื่อเชื่อมโยงชุมชนทั้งหมดของประเทศ

เนื่องจากการดำเนินงานวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเป็นโครงการนำร่องในระดับรายการเท่านั้น ดังนั้นกรมประชาสัมพันธ์อาจจะทดลองจัดทำโครงการนำร่องสถานีวิทยุชุมชนเต็มรูปแบบกล่าวคือ เป็นการดำเนินงานโดยชุมชนและกลุ่มที่หลากหลาย และมีอำนาจ และมีอิสระในการบริหารและการจัดการ โดยมีบุคลากรสถานีเป็นที่เลี้ยงช่วยสนับสนุน

1.2 แบบ “สื่อเพื่อประชาธิปไตย”

1) การเป็นเจ้าของ

การมอบเวลาให้กับคณะกรรมการฯ ที่มาจากตัวแทนชุมชนทุกกลุ่ม ที่มีความหลากหลาย และให้ชุมชนบริหารและจัดการด้วยตนเอง

ประชาชนเป็นเจ้าของช่วงรายการในสถานีของรัฐ ซึ่งช่วงรายการควรมีมากกว่า 3 ชั่วโมง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชน หรือขนาดของจังหวัด ได้แก่

- จังหวัดที่มีขนาดใหญ่ อาทิ เชียงใหม่ สงขลา ฯลฯ ควรมีมากกว่า 8 ชั่วโมง
 - จังหวัดขนาดกลาง อาทิ เชียงราย อุตรดิตถ์ ฯลฯ ควรมีมากกว่า 6 ชั่วโมง
 - จังหวัดขนาดเล็ก อาทิ พิจิตร หนองบัวลำภู ฯลฯ ควรมีมากกว่า 3 ชั่วโมง
- เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการกำหนดจำนวนช่วงรายการ ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชน และบริบทของชุมชนแต่ละชุมชน

ในส่วนของการบริหารจัดการ การควบคุม และแหล่งงบประมาณนั้นสามารถใช้แนวทางตามแบบที่ 1 ได้

2) ปัจจัยกำหนด และปัจจัยสนับสนุน

- 2.1) รัฐควรจัดสรรเวลาให้เป็นของประชาชน รวมทั้งให้อิสระในการดำเนินงานอย่างเต็มที่
- 2.2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ฯลฯ จัดการอบรมให้ความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ อาทิ การบริหารจัดการ การจัดรายการ การดูแลและซ่อมแซมอุปกรณ์สถานีฯฯ แก่ประชาชน
- 2.3) ชุมชนทุกกลุ่มเข้ามีส่วนร่วมในทุกระดับ ทั้งการร่วมเป็นกรรมการ การเป็นอาสาสมัครในการช่วยงานด้านต่าง ๆ
- 2.4) ปัจจัยทางสังคม และเศรษฐกิจของแต่ละจังหวัด อาทิ ความเข้มแข็ง และความพร้อมด้านทุนของชุมชน ฯลฯ
- 2.5) สถานีจัดสรรเวลารายการสอดคล้องกับความต้องการหรือวิถีชีวิตของชุมชน

1.3 แบบ “สื่อเพื่อการเรียนรู้”

โครงสร้างการเป็นเจ้าของแบบ "สื่อเพื่อการเรียนรู้" เป็นโครงสร้างปัจจุบัน (พ.ศ.2544) กล่าวคือ รัฐเป็นเจ้าของสถานี่/คลื่นความถี่ แต่มีการบริหารจัดการ การควบคุม แหล่งงบประมาณ และปัจจัยกำหนด และปัจจัยสนับสนุน ดังนี้

1) การบริหารจัดการ

ดำเนินงานโดยประชาชน ขณะที่บุคลากรของรัฐมีบทบาทเป็นผู้เลี้ยง

2) การควบคุม

ควบคุมโดยประชาชน และกฎระเบียบของหน่วยงานรัฐ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

3) แหล่งงบประมาณ

งบประมาณจากรัฐ หรือได้จากประชาชนส่วนหนึ่งด้วยวิธีการระดมทุนภายในชุมชน

4) ปัจจัยกำหนด และปัจจัยสนับสนุน

- 4.1) ผู้อำนวยการสถานี่ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ และยกระดับในการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 4.2) สถานี่จัดสรรเวลารายการสอดคล้องกับความต้องการหรือวิถีชีวิตของชุมชน
- 4.3) สถานี่จัดอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องโดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้ และปฏิบัติจริง
- 4.4) ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และใช้เป็นโอกาสในการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อม
- 4.5) สถานี่ควรจัด "วิทยุชุมชนสัญจร" ยังพื้นที่ห่างไกลและไม่มีโทรศัพท์เพื่อขยายการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

นอกจากนี้ทีมวิจัยมีข้อเสนออื่น ๆ ดังนี้

- 1) วิทยุชุมชนควรประชาสัมพันธ์เพื่อให้ทั้งประชาชน และหน่วยงานของรัฐในจังหวัดเข้าใจถึงบทบาท และหน้าที่ของรายการวิทยุชุมชนผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ สื่อมวลชนต่าง ๆ และสื่อบุคคล ฯลฯ
- 2) สร้างความพร้อมให้ชุมชน วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาควรสร้างความพร้อมให้ชุมชนก่อนเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า ปัญหาการดำเนินงานอย่างหนึ่งของชุมชนคือ ความพร้อมในการดำเนินงาน การบริหารจัดการ โดยกลุ่มตัวอย่างบางส่วนเห็นว่าการดำเนินงานวิทยุชุมชนรัฐควรให้การสนับสนุนช่วยเหลือในช่วงแรก เช่น ให้ชาวบ้านคิดวิธีการบริหารจัดการแล้วเสนอรัฐ หากมีข้อแก้ไขปรับปรุงจะได้ช่วยให้แนวทางในช่วงแรกจากนั้นปล่อยให้ชาวบ้านดำเนินการเองต่อไป หรือ ให้ความรู้ใน

การใช้เครื่องมือ อุปกรณ์เกี่ยวกับการกระจายเสียง จัดอบรมการเป็นผู้ประกาศ ให้
เรียนรู้การจัดรายการ และการบริหารจัดการ เรื่อง คน และงบประมาณ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการใช้วิทยุชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

- 1) เปิดโอกาส สร้าง และกระตุ้นทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน ซึ่งเมื่อทุกคนมี
ส่วนร่วม มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ รักและหวงแหนสื่อของตน และพร้อมใจกันใช้วิทยุชุม
ชนในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ชุมชนจะมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น
- 2) ชุมชนควรกำหนดบทบาทของวิทยุชุมชนในแง่ของการสานความสัมพันธ์ภายในชุมชน
และระหว่างชุมชน รวมทั้งบทบาทของการดำรงวัฒนธรรมในรูปแบบของการนำเสนอ
ภาษาถิ่น เรื่องราวที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ฯลฯ
- 3) การใช้สื่อวิทยุชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งโดยลำพังจะเป็นไปได้ด้วยความลำบาก
เพื่อสัมฤทธิ์ผลจึงควรประสานความร่วมมือจากส่วนอื่น ๆ อาทิ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลพื้นที่
ที่ เช่น พัฒนาชุมชน ฯลฯ ผู้นำชุมชน รวมทั้งองค์กรเอกชน เป็นต้น เพื่อช่วยเสริมและ
สร้างความเข้มแข็งของชุมชน

บรรณานุกรม

- จุมพล รอดคำดี. วิถยุชุมชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน. ใน วิถยุชุมชน การปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม. หน้า 31-34. กรุงเทพฯ, 2542.
- ปกครองจังหวัด. บัญชีจำนวนหมู่บ้าน ตำบล กิ่งอำเภอ จังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา : จังหวัดนครราชสีมา, 2542. (อัดสำเนา)
- วิเชียร เกตุสิงห์. คู่มือการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : [ม.ป.พ.], 2534.
- สุภาพร โพธิ์แก้ว และคณะ. การสื่อสารมวลชนเบื้องต้น. คณะนิเทศศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- สุรินทร์ แปลงประสพโชค. การทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชนสำหรับชุมชนชนบทในเขตชานเมืองจังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- อุษา จันทรประภาศ. การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- Holsti, Ole R., Content analysis for the social sciences and humanities. California : Menlo Park, 1969.

แนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

(Direction of Community Radio Development for Buriram Province)

เสกสรร พรหมพิทักษ์

สื่อมวลชนในประเทศไทยแต่เดิมผูกขาดโดยรัฐและธุรกิจเอกชนทำให้ประชาชนตั้งแต่ระดับรากหญ้า(grassroots)ขึ้นไป ขาดโอกาสที่จะแสดงบทบาทหรือถ่ายทอดข้อมูลเรื่องราวต่างๆให้กับบุคคลทั้งในชุมชนและนอกชุมชนได้รับทราบเพราะทิศทางการไหลของข่าวสารเป็นลักษณะจากบนลงล่าง (top - down flow) ไม่ใช่ลักษณะของการไหลข่าวสารจากล่างขึ้นบน (bottom - up flow) จึงทำให้ขาดบทบาทที่เป็นช่องทางให้มีการติดต่อสื่อสารในแนวนอนระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านด้วยกันเอง จวบจนกระทั่งมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ สสร.ปี2540 สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญได้เห็นความสำคัญในการให้คลื่นความถี่โดยแบ่งสรรกันอย่างเป็นธรรม ตั้งแต่รัฐ เอกชน ไปจนถึงประชาชน ที่อยู่ห่างไกลทั่วประเทศ

การจัดสรรคลื่นความถี่ดังกล่าวได้มีระบุไว้ในมาตรา 39,40 และ 41 ของรัฐธรรมนูญฉบับ สสร. พุทธศักราช 2540 ดังมีความว่า

มาตรา39 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ เพื่อลดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้จะกระทำมิได้

การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชนรัฐจะกระทำมิได้

มาตรา40 คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติ เพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มืองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

มาตรา 41 พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญโดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบอาชีพ

ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจในกิจการวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ย่อมมีเสรีภาพเช่นเดียวกับพนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนตามวรรคหนึ่ง

สื่อวิทยุกระจายเสียงถูกเลือกให้เป็นสื่อหลักและสื่อนำร่องที่จะให้ประชาชนได้ใช้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 40 ภายใต้ชื่อว่า วิทยุชุมชน (community radio) ซึ่งเป็นวิทยุที่ประชาชนสามารถเข้าร่วมได้ในทุกระดับทั้งในส่วนของการบริหารงานการเป็นผู้ผลิตกล่าวอีกในหนึ่งเป็นการเปลี่ยนแนวคิดหลักจากประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน(representative democracy)เป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม(participative democracy)เป็นการกระจายอำนาจให้ประชาชนเป็นเจ้าของโดยให้มีการนำร่อง 19 จังหวัด 19 สถานีที่อยู่ภายใต้การดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2541 เป็นต้นมา จากการดำเนินการดังกล่าวจวบจนปัจจุบันไม่มีการสำรวจและประเมินผลว่าการดำเนินโครงการวิทยุชุมชนทั้ง 19 จังหวัดประสบผลสำเร็จมากน้อยขนาดไหนจากเหตุผลดังกล่าวนี้เองได้จุดประกายทางความคิดให้เกิดงานวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาวิทยุชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันทั้งพัฒนาการบทบาทสภาพปัญหา งบประมาณ และสื่อคู่แข่ง(competitive media) เพื่อศึกษาโครงสร้างของวิทยุชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์และปัจจัยที่ก่อให้เกิดโครงสร้างดังกล่าว เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อแสวงหาวิธีการดำเนินงานของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ที่ดี เพื่อศึกษารูปแบบและเนื้อหารายการของวิทยุชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์และปัจจัยที่ก่อให้เกิดรูปแบบ เนื้อหารายการดังกล่าว เพื่อศึกษาการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการและความคาดหวังของชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีต่อวิทยุชุมชน รวมทั้งปัจจัยที่ทำให้ใช้ พึงพอใจ ต้องการและคาดหวังดังกล่าวและ เพื่อแสวงหาปัจจัยที่จะทำให้วิทยุชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

- 1) มุ่งศึกษาเฉพาะสถานีวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ดำเนินรายการวิทยุชุมชน โดยจะทำการศึกษาระบบโครงสร้างการดำเนินงานของวิทยุชุมชน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุม

	เช่น นโยบาย มาตรการ และการส่งเสริม เป็นต้น
สถานภาพ	หมายถึง สถานภาพตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบันของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ อันได้แก่ พัฒนาการ บทบาท สภาพปัญหา งบประมาณ และสื่อคู่แข่ง
สื่อคู่แข่ง	หมายถึงสื่ออื่นๆในชุมชนที่มีบทบาทต่อวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ เช่น สื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ เป็นต้น
รูปแบบรายการ	หมายถึง ลักษณะการนำเสนอรายการ ของรายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ เช่น รายการพูดคุย รายการข่าวรายการสารคดี รายการนิตยสารทางอากาศ รายการอภิปราย และรายการเพลงหรือดนตรี เป็นต้น
เนื้อหารายการ	หมายถึง ลักษณะของสารที่ปรากฏในรายการวิทยุชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ เช่น เนื้อหาที่เป็นข้อมูลข่าวสารและความเป็นจริง อาทิ เนื้อหาเกี่ยวกับสังคม เนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษา และเนื้อหาเกี่ยวกับท่องเที่ยว ฯลฯ เนื้อหาที่เป็นเรื่องความบันเทิง อาทิ เพลง และกีฬา ฯลฯ
การใช้	หมายถึง การที่ชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์นำเอาเนื้อหาที่ได้จากการฟังวิทยุชุมชนมาใช้ประโยชน์ เช่น สนองความต้องการมากขึ้นหรือน้อยลง จุดประสงค์ของการเลือกใช้ และเรื่องราว/ข่าวสาร หรือการนำเอาส่วนอื่น ๆ ที่ได้จากการเข้ามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนไปใช้ประโยชน์
ความพึงพอใจ	หมายถึง ความพึงพอใจ พอใจ หรือชอบใจของชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีต่อวิทยุชุมชน
ความต้องการ	หมายถึง สิ่งที่ชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ประสงค์จะให้เกิดขึ้นกับวิทยุชุมชนจังหวัดของตน เช่น ต้องการจะให้วิทยุชุมชนนำเสนอเนื้อหาอะไร และต้องการให้นำเสนอในรูปแบบใด เป็นต้น
ความคาดหวัง	หมายถึง การนึกหวังของชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ต่อวิทยุชุมชน ความคาดหวังในระดับปัจเจกบุคคล เช่น คาดหวังผลประโยชน์ต่อชุมชนในด้านเสริมสร้างความรู้ช่วยเหลือเมื่อประสบปัญหา เช่น เมื่อประสบปัญหาในการติดต่อราชการ ทำสิ่งของสูญหาย คาดหวังที่จะเข้ามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน ฯลฯ การคาดหวังในระดับชุมชน เช่น ช่วยกระตุ้นจิตสำนึกที่ดีในชุมชน ช่วยประสานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่ที่มีการร้องเรียน และช่วยป้องกันการเกิดปัญหาต่าง ๆ ซ้ำ เป็นต้น
ปัจจัยแวดล้อมของชุมชน	หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ในด้านต่าง ๆ เช่นบริบทท้องถิ่น เช่น วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง เป็นต้น
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	การวิจัยนี้ ใช้แนวคิด ทฤษฎี และม้งานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้
1. แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อชุมชน	
- คุณลักษณะของการสื่อสารชุมชน (Community communication)	

ชน พัฒนาการ บทบาท สภาพปัญหา งบประมาณ และสื่อคู่แข่ง โครงสร้างเชิงระบบเพื่อให้เกิด
วิทยุชุมชนที่ดี ระหว่างวันที่ 1 มีนาคม 2544 ถึง วันที่ 31 ตุลาคม 2544

- 2) การศึกษาลักษณะของรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชน จะศึกษาเทปบันทึกรายการวิทยุ
ชุมชนเริ่มต้นตั้งแต่ปี 2541 ทุกช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์วิทยุชุมชนออกอากาศ ถึงเดือน พฤษภาคม
2544
- 3) การศึกษาผู้รับสารที่เป็นผู้ฟังรายการวิทยุชุมชนจะทำการศึกษาถึงการเข้าใจ ความพึงพอใจ ความ
ต้องการและความคาดหวังของผู้รับสารต่อวิทยุชุมชน ทำการศึกษา ระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม
2544 ถึง วันที่ 31 สิงหาคม 2544

นิยามศัพท์

ชุมชน	หมายถึง ชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ที่อยู่ในพื้นที่ครอบคลุมการส่งสัญญาณกระจาย เสียงของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ระบบ เอฟ.เอ็ม 101.75 MHz จำนวน 8 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 14 ตำบล คือ อำเภอเมือง ได้แก่ ชุมชนตำบลสวาย จิก ชุมชนตำบลหนองตาต และชุมชนตำบลกระสัง อำเภอห้วยราช ได้แก่ ชุมชน ตำบลห้วยราช อำเภอกระสัง ได้แก่ ชุมชนตำบลกระสัง และชุมชนตำบลบ้านปรือ อำเภอลำปลายมาศ ได้แก่ ชุมชนตำบลลำปลายมาศ และชุมชนตำบลโคกกลาง อำเภอพลับพลาชัย ได้แก่ ชุมชนตำบลสะเดา อำเภอชำนิ ได้แก่ ชุมชนตำบลชำนิ อำเภอนางรอง ได้แก่ ชุมชนตำบลสะเดา อำเภอพุทไธสง ได้แก่ ชุมชนตำบล พุทไธสง กิ่งอำเภอบ้านด่าน ได้แก่ ชุมชนตำบลปราสาท และกิ่งอำเภอแคนดง ได้แก่ ชุมชนตำบลแคนดง
วิทยุชุมชน	หมายถึง รายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 10 รายการ คือ รายการคติ ธรรมประจำวัน รายการทันข่าวเช้านี้ รายการบอกกล่าวเล่าแจ้ง รายการร่วมคิด ร่วมคุย รายการฟังตรงประเด็น รายการระดมใจ รายการพูดจาภาษาช่าง รายการเสียงจากชุมชนรายการดีใจเยาวชน และรายการภูมิปัญญาชาวบ้านออก อากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดบุรีรัมย์ ระบบเอฟ.เอ็ม. 101.75 MHz
การมีส่วนร่วม	หมายถึง ลักษณะการเข้าร่วมในวิทยุชุมชนของชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ เช่นการเข้า ร่วมในฐานะเป็นผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย การเข้าร่วมในฐานะเป็นผู้ผลิต รายการ และการเข้าถึง เป็นต้น
โครงสร้างวิทยุชุมชน	หมายถึง ระบบที่ประกอบด้วยโครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการ ระบบการควบคุมและระบบตลาดของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์
โครงสร้างเชิงระบบ	หมายถึง ระบบที่ประกอบด้วยโครงสร้างต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดวิทยุชุมชนที่ดี

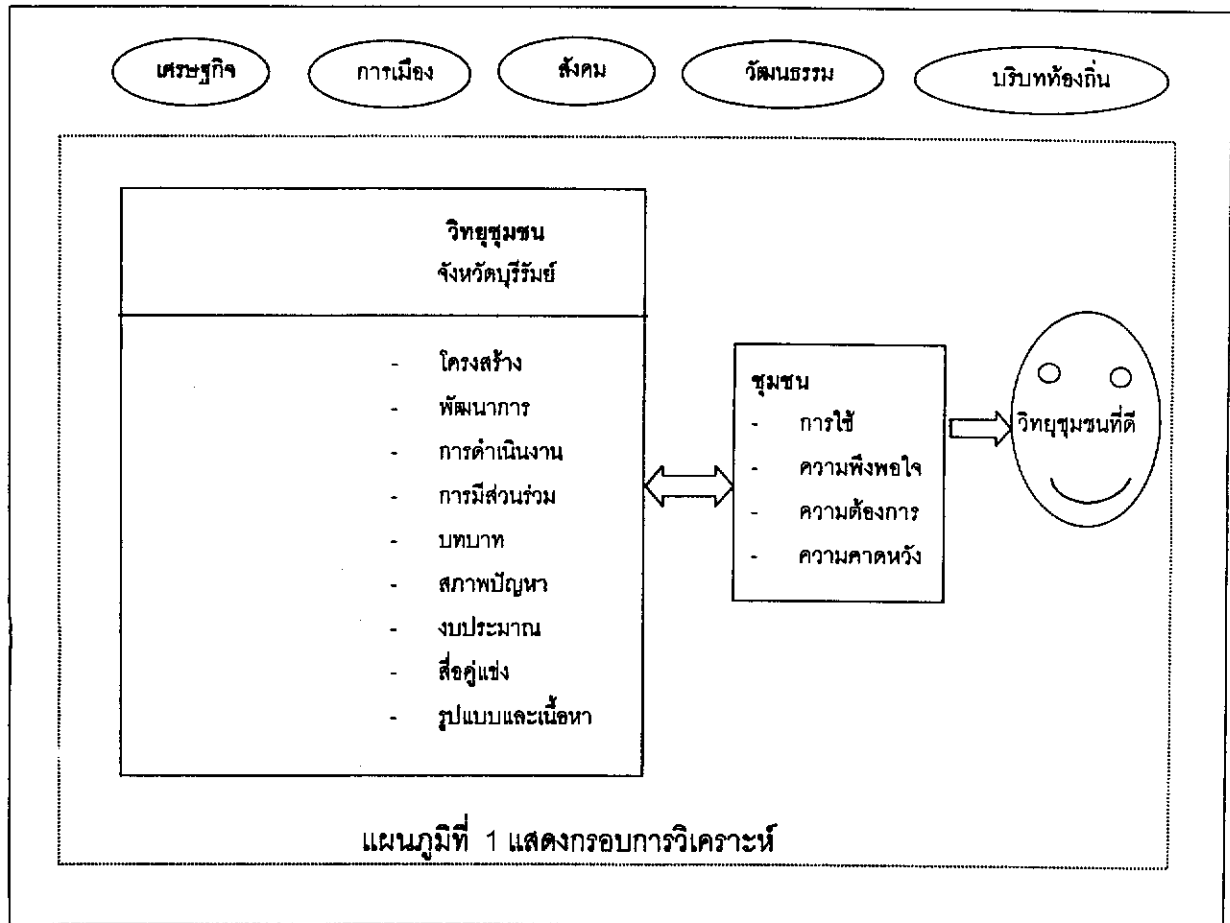
- การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory communication)

2. แนวคิดเรื่อง วิทยุชุมชน (Community Radio)
3. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Media Theory)
4. ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism)
5. แนวคิดกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy)
6. แนวคิดของสำนัก Birmingham
7. แนวคิดการใช้ และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications)
8. แนวคิดกระบวนการในการเลือกและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการในการเลือก
9. ทฤษฎีความคาดหวังจากสื่อ (Expectancy Theory)
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการงานวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

- การทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชนสำหรับชุมชนบทในเขตชานเมืองจังหวัดจันทบุรี ของ สุรินทร์ แปลงประสพโชค (2534)
- การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในรายการวิทยุเพื่อแก้ไขปัญหาจราจรในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาศณานิวิทยุ จส. เอฟ. เอ็ม. 100 เมกะเฮิร์ต ของ ณีลวรรณ วรานิษฐกุล (2536)
- พฤติกรรมการสื่อสาร ความคาดหวังผลประโยชน์ และความน่าเชื่อถือของรายการวิทยุเพื่อสังคม และชุมชน : ศึกษากรณีสถานีวิทยุชุมชน ของพิชญา รัตนพล (2540)
- การมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิทยุชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ของจิระวรรณ ตันภูวานันท์ (2542)
- การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยุชุมชนสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา ของทิวพร แสนเมืองชิน (2543)
- รูปแบบสถานีวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชนที่พึงประสงค์สำหรับประเทศไทย ภายหลังการปฏิรูประบบวิทยุกระจายเสียงตามเจตนารมณ์มาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ของสิขเรศ ศิราภานต์ (2544)
- อิทธิพลของสื่อมวลชนในการเสริมสร้างความร่วมมือและมีส่วนร่วมกระบวนการพัฒนาชนบท ของบำรุง สุขพรรณ (2532)

กรอบการวิเคราะห์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory research) ประกอบด้วยผู้วิจัยจากตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคองค์กรเอกชน (NGO) และนักวิชาการ แหล่งข้อมูลมีดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพ โครงสร้าง ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิทย์ชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ ปัจจัยที่ทำให้วิทย์ชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจังหวัดจังหวัดบุรีรัมย์ประชากร ได้แก่ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ได้แก่ คณะอนุกรรมการผลิตรายการวิทย์ชุมชน (คณะอนุกรรมการฯ) และคณะทำงานผลิตรายการวิทย์ชุมชน (คณะทำงานฯ) จังหวัดบุรีรัมย์ เอกสาร (documentary) ได้แก่ รายงานการประชุม บันทึก ข้อความ เอกสารคำสั่ง และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิทย์ชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์
2. ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการและความคาดหวังของชุมชน จังหวัดจังหวัดบุรีรัมย์ ประชากร ได้แก่ ชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ที่อยู่ในพื้นที่ครอบคลุม

การส่งสัญญาณกระจายเสียงของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จำนวน 8
อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอห้วยราช อำเภอกระสัง อำเภอลำปลาย
มาศ อำเภอพลับพลาชัย อำเภอชำนิ อำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง กิ่งอำเภอบ้าน
ด่าน และกิ่งอำเภอแคนดง

3. ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาและรูปแบบรายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ประชากร ได้แก่
รายการวิทยุชุมชนตามผังรายการ (layout) ของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
จังหวัดบุรีรัมย์ ระบบ เอฟ.เอ็ม 101.75 MHz และทีมวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็น
เทปบันทึกการที่ทางสถานีบันทึกไว้ตั้งแต่เริ่มโครงการวิทยุชุมชนจนถึงปัจจุบัน
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ เทปบันทึกข้อมูล ในส่วนของรายการวิทยุชุมชนที่
ออกอากาศ ระหว่างวันที่ 15 มีนาคม – 15 พฤษภาคม 2544 ทีมวิจัยบันทึกเทปตลอด
เวลาที่รายการกลุ่มตัวอย่างออกอากาศ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

1. การสังเกตภาคสนาม (field observation) ทีมวิจัยโดยเฉพาะส่วนของนักวิชาการนั้น จะ
เข้าร่วมสังเกตภาคสนาม ร่วมการประชุมคณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานฯ จังหวัด
บุรีรัมย์ รวมถึงกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชน และใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบ
เจาะลึก (in-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ที่เป็นคณะ
อนุกรรมการฯ และคณะทำงานฯ ทุกคน และใช้เทปบันทึกเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บ
ข้อมูล ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 ถึง พฤศจิกายน พ.ศ. 2544
2. ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการและความคาดหวังของชุมชนจังหวัด
บุรีรัมย์ ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้เป็นตัวแทนประชากรของชุมชนต่าง ๆ
นั้น ทีมวิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มตัวอย่างตามพื้นที่
(cluster sampling) โดยพิจารณาจากการครอบคลุมในการกระจายเสียง ซึ่งกำหนด
พื้นที่ ขอบเขตทางภูมิศาสตร์ที่อยู่ในพื้นที่ครอบคลุมสัญญาณ 100 % และใกล้เคียง
ได้แก่ชุมชนตำบลสวายจิก ชุมชนตำบลหนองตาต และชุมชนตำบลกระสัง อำเภอห้วย
ราช ได้แก่ ชุมชนตำบลห้วยราช อำเภอกระสัง ได้แก่ ชุมชนตำบลกระสัง และชุมชน
ตำบลบ้านปรือ อำเภอลำปลายมาศ ได้แก่ ชุมชนตำบลลำปลายมาศ และชุมชน
โคกกกลาง อำเภอพลับพลาชัย ได้แก่ ชุมชนตำบลสะเดา อำเภอชำนิ ได้แก่ ชุมชน
ตำบลชำนิ อำเภอนางรอง ได้แก่ ชุมชนตำบลสะเดา อำเภอพุทไธสง ได้แก่ ชุมชน
ตำบลพุทไธสง กิ่งอำเภอบ้านด่าน ได้แก่ ชุมชนตำบลปราสาท และกิ่งอำเภอแคนดง
ได้แก่ ชุมชนตำบลแคนคง จากนั้นกำหนดตำบลโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่าง

มีระบบ (systematic sampling) โดยการนับอย่างมีระบบจากบัญชีรายชื่อตำบลใน
แต่ละอำเภอที่เลือกมา (นับ1-10 เลือกทุก ๆ สิบ) การกำหนดหมู่บ้านใช้การ
กำหนดโควตา(quota sampling) โดยกำหนด 50 % ของหมู่บ้านที่มีอยู่ในตำบลนั้น ๆ
รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 426 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ได้ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ทีมวิจัยจะวิเคราะห์โดยใช้กรอบแนวคิดและ
ทฤษฎีของบทที่ 2 เป็นหลัก โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 7 ส่วน คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ และปัจจัยที่ก่อให้เกิด
โครงสร้าง
3. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิद्यุชุมชนจังหวัดจังหวัด
บุรีรัมย์
4. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานของวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ที่ดี
5. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะรูปแบบและเนื้อหารายการวิद्यุชุมชนจังหวัด
จังหวัด
บุรีรัมย์
6. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการและความคาดหวังของ
ชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์
7. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้วิद्यุชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้ม
แข็งให้กับชุมชน

ในส่วนของแนวคิดหน้าที่นิยม แนวคิดกระบวนการในการเลือกและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ
กระบวนการในการเลือก และแนวคิดการใช้ และความพึงพอใจ และโปรแกรม SPSS

การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะรูปแบบและเนื้อหารายการวิद्यุชุมชนนั้น ทีมวิจัยได้ทดสอบ
ความน่าเชื่อถือ (reliability) จากการลงรหัส เพื่อตรวจสอบการลงรหัสว่าตรงกันกี่ครั้ง จึงนำมาหาค่าความ
เชื่อมั่น โดยอาศัยหลักการคำนวณของ Holsti (1969)

$$\text{ความน่าเชื่อถือ} = \frac{2M}{N1 + N2}$$

M เป็นจำนวนครั้งที่ผู้ลงรหัสทั้งสองมีความเห็นตรงกัน

N1 และ N2 เป็นจำนวนครั้งรวมกันทั้งหมดที่ผู้ลงรหัสทั้งสองคนพิจารณา

ค่าที่ได้ออกมาควรมีค่าไม่ต่ำกว่า 0.75

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ (reliability) การสัมภาษณ์คณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงาน
ฯ วิทยุชุมชน ที่มวิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลจากการเปรียบเทียบกับบุคคลหลาย ๆ คน (cross-check)
และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเป็นจริงหรือความแม่นยำ (validity) การบันทึกเทป ที่มวิจัยจึงเป็นผู้บันทึก
เทปเอง

สถานภาพของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

พัฒนาการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

จุดเริ่มต้นวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีจุดเริ่มต้นโดยการรับนโยบายมาจากกรมประชาสัมพันธ์และ
เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิทยุชุมชนกับคน อปม. หรืออาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นโครง
การนำร่องร่วมกับอีก 17 จังหวัด ทั่วประเทศที่มุ่งเน้นพัฒนางานอาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน
กับหอกระจายข่าวตามนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ (กปส.) ที่จะพัฒนา อปม. ให้เป็นกลไกของกปส. เพื่อ
เป็นตัวกลางระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในการถ่ายทอดข่าวสารและสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันและเพื่อ
ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่(พ.ศ 2540) วิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ออก
อากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์ด้วยระบบ เอฟ.เอ็ม. ความถี่ 101.75 เมก
กะเฮิร์ต กำลังส่ง 1 กิโลวัตต์ โดยเริ่มออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2541 ภายใต้คำขวัญที่ว่า “ทุก
วัน ร่วมคิด ร่วมสร้างสรรค์ วิทยุชุมชน ของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน “โดยเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2541
นายสุชาติ สุชาติเวชภูมิ ผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต 2 อุบลราชธานีมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการ
บริหารวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งประกอบด้วย

คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 16 คน ได้แก่

ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นประธานกรรมการ
กรรมการประกอบไปด้วยตัวแทนจากส่วนต่างๆดังนี้

ภาครัฐคือ ส่วนราชการในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 6 คน ได้แก่

- 1.ประชาสัมพันธ์จังหวัด
- 2.พัฒนาการจังหวัดหรือผู้แทน
- 3.เกษตรจังหวัดหรือผู้แทน
- 4.ผู้อำนวยการส่วนแผนงานและพัฒนางานประชาสัมพันธ์หรือผู้แทน
- 5.ผู้อำนวยการส่วนข่าวและรายการภูมิภาคหรือผู้แทน

6. หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไปหรือผู้แทน

ภาคองค์กรปกครองท้องถิ่น จำนวน 1 คน ได้แก่ ผู้แทนองค์การบริหารส่วนจังหวัด

ภาคประชาชนจำนวน 4 คน ได้แก่

1.ผู้แทน อปม.

2.นายวิจิต ดิษฐประสพ

3.นายกฤตพงศ์ เศรษฐดาวิทย์

4.นายนิรันดร์ กุลทนานันท์

นอกจากนี้ยังประกอบด้วยเจ้าหน้าที่สถานีฯ จำนวน 4 คน ได้แก่

1.นายสหัส ใจมั่น

2.หัวหน้าฝ่ายข่าวสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์

3. หัวหน้าฝ่ายรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นกรรมการและเลขานุการ

4.นางผุสดี เสริมใหม่ เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทั้งนี้คณะกรรมการบริหารดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่ศึกษาวิเคราะห์กำหนดแนวทางกลยุทธ์และมาตรการเกี่ยวกับการปรับปรุงรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนเสนอแนวทางและวิธีการพัฒนาวิทยุชุมชนให้เป็นไปตามแนวนโยบายของชุมชนแต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อดำเนินการตามคำสั่งนี้ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่กรมประชาสัมพันธ์มอบหมาย

โครงสร้างการเป็นเจ้าของ

การศึกษาโครงสร้างการเป็นเจ้าของของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ มีโครงสร้างการเป็นเจ้าของดังนี้

คือ

1.การบริหารและการจัดการส่วนกลาง

จากการศึกษาโครงสร้างการเป็นเจ้าของของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์พบว่ารายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ที่ดำเนินรายการโดยสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์ เอฟ.เอ็ม 101.75 เมกกะเฮิร์ตซ์ รัฐเป็นเจ้าของในนามของกรมประชาสัมพันธ์ที่ขึ้นตรงกับสำนักนายกรัฐมนตรีโดยมีการบริหารและการจัดการส่วนกลางดังนี้

1.1 คณะกรรมการดำเนินการโครงการวิทยุชุมชนซึ่งมีอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ทั้ง 3 ฝ่ายได้แก่รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ฝ่ายวิชาการ รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ฝ่ายปฏิบัติการและ รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ฝ่ายบริหารเป็นที่ปรึกษา

1.2 ผู้อำนวยการสำนักพัฒนานโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์ เป็นประธานคณะกรรมการ

1.3 ผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์ทั้ง 8 เขต เป็นกรรมการได้แก่

- ผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต 1

- ผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต 2
- ผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต 3
- ผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต 4
- ผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต 5
- ผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต 6
- ผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต 7
- ผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต 8
- ผู้อำนวยการส่วนนโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์แห่งชาติ
- ผู้อำนวยการส่วนแผนงานและโครงการ
- หัวหน้ากลุ่มวิจัยและพัฒนา
- นายสุรินทร์ แปลงประสพโชค เป็นกรรมการและเลขานุการ
- หัวหน้าฝ่ายพัฒนาสื่อบุคคลและนางสุตาพร กิตติธำรงกุล เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทั้งนี้ในส่วนของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักประชาสัมพันธ์เขต2 นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่า มีสำนักประชาสัมพันธ์ที่เป็นราชการบริหารส่วนกลางทำหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติงานของสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย จังหวัดบุรีรัมย์และประสานการดำเนินงานด้านนโยบายและแผนของกรมประชาสัมพันธ์ระหว่างราชการบริหารส่วนกลางกับส่วนภูมิภาคดังนั้นการบริหารและการจัดการในระดับท้องถิ่นยังมีผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต2 กำกับดูแลสถานีวิทยุอีกระดับหนึ่งด้วย

การบริหารและการจัดการส่วนท้องถิ่น

การบริหารและการจัดการส่วนท้องถิ่น หมายถึง การดำเนินงานภายในสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีผู้อำนวยการสถานีฯ กำกับดูแลและบริหารงานด้านต่างๆของสถานีฯ ภายในสถานีฯจะแบ่งงานต่างๆออกเป็น 5 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายรายการ - กระจายเสียง ฝ่ายข่าว ฝ่ายเทคนิค และฝ่ายธุรการและการเงิน

การบริหารและการจัดการของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

การบริหารและการจัดการของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ หมายถึง การดำเนินงานภายในของรายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ โครงสร้างการบริหารวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์เริ่มต้นจากการดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีผู้อำนวยการสถานีฯ เป็นประธานคณะกรรมการฯ จากนั้นชุดคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ก็จะมีการดำเนินการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อดำเนินการจัดทำรายการ โดยจะคอยประสานกับอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ที่ประจำอยู่ในสถานีฯ ในด้านต่างๆ เช่น การคัดเลือกเนื้อหา รูปแบบผู้ดำเนินรายการ ผู้ร่วมรายการ เป็นต้น การได้มาซึ่งข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ได้มาจากหน่วยงานของภาครัฐเอกชนหรือกลุ่มต่างๆ

ในจังหวัดบุรีรัมย์และจากเครือข่ายอาสาสมัครประจำหมู่บ้านนำมาเป็นวัตถุดิบสำหรับผลิตรายการวิทยุชุมชนเพื่อนำเสนอไปยังกลุ่มเป้าหมายตามชุมชนต่างๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์อีกทั้งได้นำหอกระจายข่าวเข้ามาช่วยเป็นสื่อกลางในการนำเสนอรายการวิทยุชุมชนไปยังกลุ่มเป้าหมายอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งนับว่าประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก หลังจากที่ถูกกลุ่มเป้าหมายฟังรายการแล้วหากมีข้อสงสัยหรือประเด็นปัญหาต่างๆ ก็จะถูกสะท้อนกลับไปยังรายการโดยผ่านอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน โทรศัพท์ เขียนจดหมาย หรือเดินทางไปด้วยตนเอง ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะถูกนำไปปรับปรุงแก้ไขโดยคณะกรรมการและอนุกรรมการจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อให้รายการวิทยุชุมชนตรงตามความต้องการของชุมชนให้ได้มากที่สุด

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่าวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีระบบการบริหารเป็นแบบการบริหารแบบราชการที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริม และเผยแพร่ข่าวสารและความรู้ด้านต่างๆ รวมไปถึงการสร้าง ความเข้าใจอันดีระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยกันเอง

นอกจากการศึกษาโครงสร้างการเป็นเจ้าของ โครงสร้างการบริหารและการจัดการดังกล่าวแล้วการ ศึกษาพบว่าวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีระบบควบคุมดังนี้

ระบบการควบคุม

การศึกษาเกี่ยวกับระบบการควบคุม (control system) โดยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ผู้มีส่วน ร่วม และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีการควบคุม 3 ระดับ คือ การควบคุมระดับชาติ การควบคุมระดับหน่วยงาน และการควบคุมระดับปัจเจกบุคคล มีรายละเอียด ดังนี้

1. การควบคุมระดับชาติ

การควบคุมระดับชาติ เป็นการควบคุมจากหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลและ ตรวจสอบความเรียบร้อยของสถานีวิทยุกระจายเสียงที่มีอยู่ทั่วประเทศ ทั้งการจัดตั้ง การย้ายสถานี และ ลักษณะทางเทคนิค และคุณสมบัติของเจ้าหน้าที่ รวมทั้งการดำเนินรายการ การใช้ภาษา การโฆษณาธุรกิจ ฯลฯ ตามระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2535 ประกาศ และหนังสือเวียนต่าง ๆ ซึ่ง การควบคุมระดับชาตินี้ถูกกำหนดไว้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุ โทรทัศน์แห่งชาติ (กกช.)

จากข้อกำหนดดังกล่าวนี้ แสดงว่าข้อกำหนดต่าง ๆ ย่อมมีผลต่อการดำเนินงานของคณะทำงาน วิทยุชุมชน ซึ่งการควบคุมระดับชาติอีกลักษณะหนึ่ง คือ การกำหนดคุณสมบัติของนักจัดรายการวิทยุฯ ดังข้อกำหนดจากกฎกระทรวง ฉบับที่ 14 (พ.ศ.2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2498 หมวด 2 ผู้จัดรายการและผู้ดำเนินรายการ ดังนี้

ข้อ 9 ผู้จัดรายการต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

(1) มีสัญชาติไทย

- (2) ได้รับประกาศนียบัตรหรือปริญญาทางด้านสื่อมวลชนหรือผ่านการอบรมและได้รับประกาศนียบัตรในด้านการจัดรายการจากกรมประชาสัมพันธ์ หรือมีความรู้ความชำนาญหรือประสบการณ์เพียงพอเกี่ยวกับการจัดรายการตามหลักเกณฑ์ที่กรมประชาสัมพันธ์ประกาศกำหนด
- (3) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรม
- (4) ไม่เป็นบุคคลที่เป็นภัยต่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร

ข้อ 10 ผู้ดำเนินรายการนอกจากต้องมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้จัดรายการตามข้อ 9 แล้ว ต้องสามารถพูดและออกเสียงภาษาไทยได้ถูกต้องชัดเจนและได้รับใบรับรองเป็นผู้ประกาศจากกรมประชาสัมพันธ์อีกด้วยเมื่อพิจารณาจากข้อกำหนดในข้อ 10 ดังกล่าว พบว่า เป็นปัจจัยจำกัดสำหรับวิทยุชุมชน ทั้งนี้เพราะคณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานฯ ส่วนใหญ่ไม่มีใบรับรองฯ ดังกล่าว จึงมีฐานะเป็นผู้ร่วมดำเนินรายการ เพราะไม่สามารถเป็นผู้ดำเนินรายการหลัก หรือดำเนินรายการโดยลำพังได้ จึงต้องอาศัยบุคลากรสถานีที่ได้ใบรับรองฯ เป็นผู้ดำเนินรายการหลักแต่จะทำหน้าที่เป็นผู้ร่วมรายการ ผู้รายงานข่าว เท่านั้นเสียส่วนใหญ่ และยังรวมไปถึงการใช้ภาษาท้องถิ่นที่กฎระเบียบยังไม่ส่งเสริม

2. การควบคุมระดับหน่วยงาน

การควบคุมระดับหน่วยงานสามารถจำแนกตามพื้นที่ที่ควบคุม ได้เป็น 3 ส่วนคือ การควบคุมส่วนกลาง การควบคุมส่วนภูมิภาค และการควบคุมส่วนท้องถิ่น มีรายละเอียด ดังนี้

2.1) การควบคุมส่วนกลาง

เป็นการควบคุมระดับนโยบายของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ โดยกรมประชาสัมพันธ์เป็นผู้กำหนดนโยบาย มีอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ควบคุมดูแลตามลักษณะการบริหารและการจัดการ และวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามนโยบาย

2.2) การควบคุมส่วนภูมิภาค

เป็นการกระจายการควบคุมจากส่วนกลาง เพื่อให้การควบคุมครอบคลุมและทั่วถึงสถานีในสังกัด จึงเป็นการควบคุมการปฏิบัติงานตามนโยบายที่ได้รับมอบหมายจากส่วนกลาง และทำหน้าที่ประสานการดำเนินงานด้านนโยบายและแผนในราชการบริหารส่วนกลางกับราชการบริหารส่วนท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์อยู่ภายใต้การควบคุมส่วนภูมิภาคจากสังกัดสำนักประชาสัมพันธ์ เขต 2 อุบลราชธานี ซึ่งแม้ว่าจะสังกัดส่วนกลาง แต่มีสถานที่ตั้งและพื้นที่รับผิดชอบอยู่ในส่วนภูมิภาค

2.3) การควบคุมส่วนท้องถิ่นหรือระดับสถานี

เป็นการควบคุมเชิงปฏิบัติการ (operative control) เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้รับมอบหมายจากส่วนกลาง หรือรับนโยบายผ่านส่วนภูมิภาคให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของกรมประชาสัมพันธ์ และตามการควบคุมระดับชาติ เพื่อให้การดำเนินงานของวิทยุชุมชนดำเนินไปเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุเป้าหมาย โดยมีผู้อำนวยการสถานีวิทยุฯ เป็นผู้ควบคุมระดับสูงสุดของการควบคุมส่วนท้องถิ่นหรือระดับสถานีรองลงมาคือหัวหน้างานรายการและกระจายเสียง และในขณะที่ผลิตรายการผู้ดำเนินรายการมีส่วนในการควบคุมเนื้อหาด้วย

2.4) การควบคุมระดับปัจเจกบุคคล

การควบคุมระดับปัจเจกบุคคล เป็นความสำนึก ความรับผิดชอบ และความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของคณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานฯ จากการศึกษาพบว่า คณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานฯ โดยเฉพาะคณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานฯ ที่ผู้ดำเนินรายการหรือผู้ร่วมดำเนินรายการจะควบคุมตนเองให้อยู่ในกฎระเบียบ และการควบคุมของทั้ง กกช. สถานีวิทยุฯ แห่งประเทศไทย และอยู่ในกรอบของหลักการดำเนินรายการ (จรรยาบรรณวิชาชีพ) ด้วย

กล่าวโดยสรุป ระบบการควบคุมที่มีต่อวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า มี 3 ระดับ คือ การควบคุมระดับชาติ ที่เป็นการควบคุมโดยรัฐบาลตามระเบียบต่าง ๆ ของ กกช. เช่น คุณสมบัติของผู้จัดรายการ และผู้ดำเนินรายการ รายการที่จะออกอากาศ การควบคุมการโฆษณาและบริการธุรกิจ ฯลฯ

การควบคุมระดับหน่วยงาน ซึ่งเป็นการควบคุมของกรมประชาสัมพันธ์ พบว่า มีการควบคุมแบบลำดับขั้นบังคับบัญชา โดยที่การควบคุมจากส่วนกลางของหน่วยงานมีความสำคัญมากที่สุด เพราะเป็นระดับที่กำหนดนโยบาย ส่วนการควบคุมส่วนท้องถิ่นหรือระดับสถานีนั้นเป็นการควบคุมเชิงปฏิบัติการ และการมีอำนาจสั่งการโดยตรง ทั้งนี้การควบคุมส่วนท้องถิ่น หรือระดับสถานีจะมีบทบาทในด้านปฏิบัติมากกว่าระดับอื่น

นอกจากการศึกษาด้านโครงสร้างการเป็นเจ้าของ การบริหารและการจัดการ และระบบการควบคุมอันเป็นปัจจัยที่มีบทบาทต่อวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ ที่มิวิจัยได้ศึกษาระบบเศรษฐกิจ ในมิติของระบบตลาด ซึ่งพบดังนี้

ระบบตลาด

การศึกษาวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ไม่มีระบบตลาด มาเกี่ยวข้องในการดำเนินงานทั้งนี้เนื่องจากกรมประชาสัมพันธ์ได้กำหนดระเบียบเพื่อเป็นนโยบายในการปฏิบัติ

อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของวิद्यุชุมชน โดยให้หน่วยงานรัฐอื่น ๆ สนับสนุนงบประมาณ ในลักษณะซื้อเวลาเพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์องค์หน่วยงาน ก็นับเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้วิद्यุชุมชนสามารถดำเนินงานได้อย่างคล่องตัวยิ่งขึ้นได้เช่นกัน

นอกจากการศึกษาโครงสร้างการเป็นเจ้าของ โครงสร้างการบริหารและการจัดการ ระบบการควบคุม และระบบตลาด ของวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ วิธีการดำเนินงานของวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ทีมวิจัยทำการศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การดำเนินงานของรายการวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

การศึกษาวิธีการดำเนินงานของวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ด้วยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมพบว่า การดำเนินงานของรายการวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ เริ่มแรกโดยการแต่งตั้ง คณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งประกอบไปด้วย หัวหน้าส่วนราชการสำคัญในจังหวัดตัวแทนองค์กรปกครองท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การ พัฒนาเอกชน ตัวแทนอาสาสมัครประชาสัมพันธ์หมู่บ้าน (อปม.) นอกจากนี้สถานีฯ ยังได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการผลิตรายการวิद्यุชุมชนซึ่งรับผิดชอบการดำเนินงานวิद्यุชุมชนโดยตรง โครงสร้างของคณะอนุกรรมการมีความหลากหลาย เช่นเดียวกับคณะกรรมการบริหารคือมีตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนองค์กรเอกชนและประชาชนเข้ามาร่วมมือกันในการผลิตรายการวิद्यุชุมชน

ในระยะเริ่มแรกการบริหารงานวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ได้ร่วมดำเนินรายการกับอาสาสมัครประชาสัมพันธ์หมู่บ้าน (อปม.) โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงจังหวัดบุรีรัมย์มี นายมนูญ วรรณภูษา ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นประธานกรรมการ และมี นางอำพร ศรีอยจุทา ผู้จัดการรายการ 7 เป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่รับผิดชอบในการศึกษา วิเคราะห์กำหนดแนวทางกลยุทธ์และมาตรการเกี่ยวกับการปรับปรุงรายการวิद्यุชุมชนเสนอแนวทาง และวิธีการพัฒนาวิद्यุชุมชนให้เป็นไปตามนโยบายของชุมชน และปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่กรมประชาสัมพันธ์ มอบหมายในส่วนของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการผลิตรายการวิद्यุชุมชนมี นายนิรันดร์ กุลทาทันท์ เป็นประธานอนุกรรมการ และมี นางสุสดี เสริมใหม่ เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่ผลิตรายการวิद्यุชุมชนให้เป็นไปตามกรอบและแนวคิดที่ คณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์กำหนด

สำหรับรายการวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ดำเนินงาน โดยกรรมการ 3 ชุด คือ คณะกรรมการบริหาร คณะอนุกรรมการฯ และชมรมอาสาสมัครนักวิद्यุชุมชน จากการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของคณะกรรมการบริหาร คณะอนุกรรมการฯ และชมรมอาสาสมัครนักวิद्यุชุมชน รวมทั้งวิธีการดำเนินงานของรายการวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ มีรายละเอียด ดังนี้

คณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงชุมชน

คณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงชุมชน คือ คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ที่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต 2 อุบลราชธานี

จากคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งประกอบด้วย

คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 16 คน ได้แก่

ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นประธานกรรมการ กรรมการประกอบไปด้วยตัวแทนจากส่วนต่างๆดังนี้

ภาครัฐคือ ส่วนราชการในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 6 คน ได้แก่

- 1.ประชาสัมพันธ์จังหวัด
- 2.พัฒนาการจังหวัดหรือผู้แทน
- 3.เกษตรจังหวัดหรือผู้แทน
- 4.ผู้อำนวยการส่วนแผนงานและพัฒนางานประชาสัมพันธ์หรือผู้แทน
- 5.ผู้อำนวยการส่วนข่าวและรายการภูมิภาคหรือผู้แทน
- 6.หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไปหรือผู้แทน

ภาคองค์กรปกครองท้องถิ่น จำนวน 1 คน ได้แก่ ผู้แทนองค์การบริหารส่วนจังหวัด

ภาคประชาชนจำนวน 4 คน ได้แก่

- 1.ผู้แทน อปม.
- 2.นายวิจิต ดิษฐประสพ
- 3.นายกฤตพงศ์ เศรษฐดาวิทย์
- 4.นายนิรันดร์ กุลทอานันท์

นอกจากนี้ยังประกอบด้วยเจ้าหน้าที่สถานีฯ จำนวน 4 คน ได้แก่

- 1.นายสหัส ใจมั่น
- 2.หัวหน้าฝ่ายข่าวสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์
- 3.หัวหน้าฝ่ายรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นกรรมการและเลขานุการ
- 4.นางมุสดี เสริมใหม่ เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทั้งนี้คณะกรรมการบริหารดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่ศึกษาวิเคราะห์กำหนดแนวทางกลยุทธ์และมาตรการเกี่ยวกับการปรับปรุงรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนเสนอแนวทางและวิธีการพัฒนาวิทยุชุมชนให้เป็นไปตามนโยบายของชุมชนแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อดำเนินการตามคำสั่งนี้ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่กรมประชาสัมพันธ์มอบหมาย

คณะกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชน

คณะกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชน คือ คณะกรรมการที่ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์ในฐานะประธานคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนแต่งตั้งขึ้น

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม พบว่า คณะกรรมการฯ ดังกล่าวมีสถานภาพทางสังคม และมีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์แตกต่างกัน

คณะกรรมการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ มีจำนวน 14 คนซึ่งจากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์พบว่าคณะกรรมการฯประกอบไปด้วยตัวแทนจากกลุ่มต่างๆดังนี้

1. ตัวแทนจากภาครัฐ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 42.86 จำแนกได้ดังนี้

1.1 บุคลากรสถานีฯ เป็นเจ้าหน้าที่ที่ทำงานประชาสัมพันธ์วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทและหน้าที่ดำเนินรายการ ประสานงานรายการกับอาสาสมัครนักวิทยุชุมชน ร่วมจัดวิทยุชุมชนสัญจรที่สำคัญคือคอยเป็นที่เสียงให้กับอาสาสมัครเกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุฯ เป็นลักษณะเรียนรู้ร่วมกันกับภาคประชาชน จำนวน 3 คน

1.2 บุคลากรหน่วยงานรัฐ เป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการอื่น ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจากส่วนกลางหรือในท้องถิ่น โดยผ่านสื่อต่าง ๆ เข้าร่วมหรือเป็นบุคคลที่ใช้ประโยชน์จากสื่อ ทั้งนี้เพื่อจะได้มุมมองในการวางแผนจัดการเกี่ยวกับวิทยุชุมชนที่แตกต่างกัน จำนวน 3 คน

2. ตัวแทนจากภาคประชาชน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 มีหน้าที่ร่วมกำหนดวางแผนด้านเนื้อหา รูปแบบรายการและร่วมดำเนินรายการอีกทั้งรายงานข่าวส่งข่าวจากชุมชนต่างๆ มายังรายการ

ตัวแทนจากภาคเอกชน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 7.14

จากสัดส่วนของคณะกรรมการฯพบว่ามีส่วนที่ใกล้เคียงกันมากระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนชี้ให้เห็นว่าแกนนำที่จะชี้นำในการผลิตรายการอยู่ในสัดส่วนที่เท่าๆกันซึ่งจะส่งผลดีในการกำหนดเนื้อหา รูปแบบรายการวิทยุชุมชนให้เป็นไปตามแนวคิดของวิทยุชุมชนและคณะกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีอำนาจหน้าที่ตามคำสั่งแต่งตั้งดังต่อไปนี้

1. ผลิตและจัดทำรายการวิทยุชุมชนให้เป็นไปตามกรอบและแนวคิดที่คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์กำหนดหรือมอบหมายให้คณะกรรมการดำเนินการวิทยุชุมชนในช่วงเวลาที่คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ได้กำหนดไว้แล้ว

2. เชิญบุคคลหรือองค์กรมาให้อธิบายหรือมาร่วมรายการได้ตามความเหมาะสม

3. ปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มอบหมาย

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งในการคัดเลือกบุคคลให้เป็นคณะกรรมการและคณะ

อนุกรรมการวิเทศสัมพันธ์จังหวัดบุรีรัมย์คือบุคคลเหล่านั้นต้องไม่เป็นฐานเสียงของพรรคการเมืองใดการเมืองหนึ่ง สำหรับประธานอนุกรรมการผลิตรายการวิเทศสัมพันธ์จังหวัดบุรีรัมย์ คือนายนิรันดร์ กุลทนต์ ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์เป็นผู้แต่งตั้ง

นอกจากคณะกรรมการคณะอนุกรรมการวิเทศสัมพันธ์แล้วยังมีชมรมอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนเข้ามาช่วยในการทำงานตรงนี้ด้วยและจากการศึกษาพบว่าคณะกรรมการอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนบุรีรัมย์ มีจำนวน 15 คนซึ่งจากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์พบว่าคณะกรรมการฯประกอบไปด้วยตัวแทนจากกลุ่มต่างๆดังนี้

1. ตัวแทนจากภาครัฐ จำนวน 3 คน จำแนกได้ดังนี้

1.1 บุคลากรสถานีฯ เป็นเจ้าหน้าที่ของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัด

บุรีรัมย์ จำนวน 2 คน

1.2 บุคลากรหน่วยงานรัฐ เป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการอื่น ๆ จำนวน 1 คนคือ เจ้า

หน้าที่สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

2. ตัวแทนจากภาคประชาชน จำนวน 12 คน ที่มาจากหลายสาขาอาชีพ

จากสถานภาพของอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนบุรีรัมย์พบว่าสัดส่วนของตัวแทนที่มาจากภาคประชาชนเยอะที่สุดคิดเป็นร้อยละ 80 ในส่วนในขณะที่ตัวแทนจากภาครัฐมีเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น

ในส่วนของการก่อตัวของอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนบุรีรัมย์ เริ่มต้นจากคณะอนุกรรมการผลิตรายการวิทยุได้ประกาศรับสมัครอาสาสมัครวิทยุชุมชนผ่านทางรายการปรากฏว่าประชาชนให้ความสนใจและสมัครเข้ามาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่ง เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2543 ท่านผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์ได้เชิญอาสาสมัครวิทยุชุมชนจำนวน 300 คน เข้ามาปรึกษาหารือเกี่ยวกับการจัดตั้งชมรมอาสาสมัครนักวิทยุชุมชน โดยมีคณะกรรมการฯ เป็นผู้กำหนดรูปแบบและแนวทางการจัดทำรายการและคณะอนุกรรมการฯ ผลิตรายการเป็นคณะทำงานและทุกคนมีความเห็นร่วมกันให้มีการจัดตั้งอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนบุรีรัมย์ขึ้น

วัตถุประสงค์ของชมรมฯ มีดังนี้

1. เพื่อร่วมประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ผลงาน ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ อันเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ
2. เพื่อช่วยเหลือสังคมและสาธารณประโยชน์อื่น ๆ
3. เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งเสริมความสามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
4. เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 39, 40, 41
5. เป็นกลางทางการเมือง ไม่เอื้อประโยชน์ให้กับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะ

ซึ่งวัตถุประสงค์ของชมรมฯ ก็สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และบทบาทของรายการวิทยุชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ คือ

1. ผลิตและจัดรายการวิทยุชุมชนให้ตอบสนองความต้องการและสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง
2. ผู้ฟังในชุมชนท้องถิ่นให้ความนิยมเชื่อถือศรัทธาและจัดรายการเพื่อประโยชน์ต่อชุมชนมากยิ่งขึ้น
3. สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมให้ดีขึ้น

การดำเนินการของชมรมฯ

ชมรมฯ นี้ดำเนินการโดยคณะกรรมการชมรมฯ ซึ่งมาจากการเลือกตั้งจากสมาชิก จำนวน 15 คน โดยมีวิธีการเลือกตั้งดังนี้

1. ให้สมาชิกของชมรมฯ เลือกตั้งประธานกรรมการชมรมฯ โดยวิธีลับในการลงคะแนน เมื่อได้ประธานกรรมการชมรมแล้วให้ประธานกรรมการนั้นแต่งตั้งรองประธานกรรมการ และเลขานุการรวม 4 คน ส่วนกรรมการ 11 คน ให้สมาชิกเลือกตั้ง
2. ในการเลือกตั้งประธานกรรมการชมรมฯ ในวาระแรกให้เลือกสมาชิกผู้มีอาวุโสเป็นประธานกรรมการเลือกตั้ง และประธานกรรมการเลือกตั้งแต่งตั้งสมาชิกผู้ที่เหมาะสมเป็นกรรมการเลือกตั้งตามจำนวนที่เห็นสมควร โดยสมาชิกในที่ประชุมรับรองไม่น้อยกว่า 5 คน เพื่อดำเนินการเลือกตั้งประธานกรรมการชมรมฯ ต่อไป
3. ประธานกรรมการชมรมฯ อยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปี พ้นจากตำแหน่งให้เลือกตั้งใหม่ภายใน 30 วัน
4. การเลือกตั้งประธานกรรมการของชมรมฯ ให้ถือเสียงข้างมากของที่ประชุมของชมรมฯ เป็นมติของที่ประชุม
5. ประธานกรรมการชมรมฯ ที่พ้นจากตำแหน่งตามวาระแล้ว อาจได้รับเลือกตั้งเข้าเป็นประธานกรรมการชมรมฯ อีกได้แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 4 ปี ติดต่อกัน
6. การเลือกตั้งประธานกรรมการในวาระต่อไปให้ดำเนินการโดยให้ประธานกรรมการเก่าเป็นเลขานุการ ของคณะกรรมการเลือกตั้งเพื่อช่วยในการเลือกตั้ง

สมาชิกของชมรมฯ

การเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมฯต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. สมาชิกของชมรมฯ ไม่จำกัดอายุ และเพศ
2. สมาชิกของชมรมฯ ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ไม่มีสิทธิ์ได้รับการเลือกตั้งเป็นกรรมการชมรมฯ

3. สมาชิกของชมรมฯ มีสิทธิใช้ตราเครื่องหมายของชมรมฯ และได้รับการสงเคราะห์ช่วยเหลือจากชมรมฯ ตามมติกรรมการชมรมฯ
4. สมาชิกของชมรมมีหน้าที่ต้องช่วยเหลือกิจการของชมรมฯ และชำระค่าสมาชิกตามที่คณะกรรมการมีมติเห็นสมควร โดยถือหลักประหยัดและมัธยัสถ์

การประชุมของชมรมฯ

1. คณะกรรมการชมรมฯ จะต้องจัดให้มีการประชุมใหญ่ของมวลสมาชิกประจำปี เพื่อพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างมวลสมาชิกหรือเพื่อเลือกตั้ง
2. การประชุมย่อย ๆ สุดแต่คณะกรรมการชมรมฯ จะเห็นสมควรเรียกประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
3. มติของที่ประชุมให้ถึงเสียงข้างมากสมาชิกไม่ต่ำกว่า 3 คน จึงจะครบองค์ประชุมใหญ่
4. คณะกรรมการชมรมฯ มีอำนาจเชิญบุคคลภายนอกเข้าร่วมประชุมด้วย แต่ไม่มีสิทธิลงมติออกเสียง

ทุนทรัพย์ ทรัพย์สินและการได้มาซึ่งทรัพย์สิน

1. เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้ยกให้โดยพินัยกรรมหรือนิติกรรมอื่น ๆ โดยมีได้มีเงื่อนไข ผู้ก่พันธ์ให้ชมรมฯ ต้องรับผิดชอบในหนี้สิน หรือภาระติดพันอื่น ๆ ไค
2. เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้มีจิตศรัทธาบริจาค
3. เงินที่สมาชิกจ่ายค่าแรกเข้าเป็นสมาชิกคนละ 50 บาท
4. ดอกผลที่เกิดจากทรัพย์สินของชมรมฯ
5. จัดหารายได้โดยวิธีอื่น (เอกสารอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนบุรีรัมย์ .2544)

จะเห็นได้ว่านอกเหนือจากคณะอนุกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชนมีหน้าที่ผลิตรายการแล้วก็ยังมีอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนเข้ามาร่วมจัดรายการด้วยและคอยประสานหาข้อมูลในแต่ละชุมชนเพื่อส่งผ่านเข้ามายังรายการอาจะมาเป็นรูปของการรายงานทางโทรศัพท์ การเขียนจดหมาย หรือเดินทางมายังที่สถานีฯ โดยตรงซึ่งในหลายจังหวัดที่ร่วมโครงการนำร่องวิทยุชุมชนไม่มีตรงส่วนนี้ จึงส่งผลให้วิทยุชุมชนบุรีรัมย์ยังคงยืนหยัดและดำเนินต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยแวดล้อมของชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ และปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชน

การศึกษาปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าปัจจัยด้านวัฒนธรรมและสังคม รวมทั้งปัจจัยด้านการเมือง มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิทยุชุมชนสามารถอธิบายได้ ดังนี้

1. วัฒนธรรมและสังคม ได้แก่

1.1) สภาพสังคมชนบท

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในวิถุชุมชนในฐานะคณะกรรมการฯอาสาสมัครนักวิถุชุมชนบุรีรัมย์ และการแจกแบบสอบถาม รวมทั้งการวิเคราะห์เนื้อหารายการ พบว่าเกณฑ์หนึ่งที่ใช้เป็นตัวกำหนด เนื้อหารายการและรูปแบบรายการ รวมทั้งผู้เข้าร่วมรายการวิถุชุมชนด้วย คือ ลักษณะสภาพทางสังคมของประชากรจังหวัดนครราชสีมาซึ่งจะพบว่า ส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบท ประชากรอยู่ในภาคเกษตรกรรม ในสัดส่วนที่สูง ประชากรส่วนใหญ่จังหวัดบุรีรัมย์ประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลัก คณะอนุกรรมการฯ จะตระหนักถึงสภาพทางสังคมดังกล่าว และใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหาที่จะนำเสนอ

1.2) สภาพการสื่อสารในชุมชน

ปัจจัยทางสังคมประการหนึ่งที่มีผลต่อการดำเนินงานวิถุชุมชน คือการสื่อสารในชุมชนที่ผู้รับสารยังต้องพึ่งสื่อบุคคลที่เป็นผู้นำทางความคิด (opinion leader) สื่อบุคคลที่เป็นผู้นำชุมชนยังคงมีอิทธิพลต่อชาวบ้านในฐานะที่เป็นผู้รับสาร ดังนั้นหากจะให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิถุชุมชน เพื่อโน้มน้าวใจให้ประชาชนเห็นความสำคัญ และต้องการเข้ามามีส่วนร่วม สิ่งสำคัญประการแรกคือ ต้องสร้างความเข้าใจแก่ผู้นำชุมชน

อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างยังเปิดรับสื่อบุคคลอื่น อันได้แก่ เพื่อนบ้าน สมาชิกในครอบครัว และเจ้าหน้าที่ รวมทั้งเพื่อนที่โรงเรียน ครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่อาสา ตามลำดับ ซึ่งกลุ่มคนดังกล่าวสามารถเป็นสื่อบุคคลในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในวิถุชุมชนมากขึ้นด้วย

1.3) การสร้างพลังทางสังคม / เครือข่ายการสื่อสาร

การรวมตัวที่ก่อให้เกิดรายการวิถุชุมชน ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า เครือข่ายการสื่อสาร เครือข่ายดังกล่าวก่อให้เกิดพลังทางสังคม กล่าวคือ มีการรวมกลุ่มของคนในจังหวัดบุรีรัมย์ที่สนใจ และต้องการมีส่วนร่วมในสื่อกระจายเสียง ที่เห็นเด่นชัดที่สุดคือการเกิดชมรมอาสาสมัครนักวิถุชุมชนบุรีรัมย์

1.4) ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม

ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของวิถุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ สะท้อนจากการศึกษาด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในวิถุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ การวิเคราะห์เอกสารและการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในประเด็นการสรรหาคณะอนุกรรมการฯ และชมรมอาสาสมัครนักวิถุชุมชนบุรีรัมย์ที่พบดังนี้

- ความสัมพันธ์ในระบบรัฐ (ศักดินา) โดยการสรรหาคณะบุคคลที่มาเป็นคณะอนุกรรมการฯ ส่วนหนึ่งเป็นการมอบหมายงานตามหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สถานี โดยเฉพาะคณะอนุกรรมการฯ ที่เป็นเจ้าหน้าที่สถานี
- ความสัมพันธ์แบบญาติมิตร โดยการสรรหาคณะบุคคลมาเป็นคณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานฯ ด้วยการสรรหาเพื่อน และเชิญเข้ามีส่วนร่วมในวิถุชุมชน

1.5) การสะท้อนภาพสังคมของชุมชน

จากการศึกษาพบว่าวิทยุชุมชนนอกจากเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสาร ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ แล้ว สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นคือ ความพยายามสะท้อนภาพสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์อีกด้วย

1.6) สังคมระบบอุปถัมภ์

จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การกำหนดคนหรือสรรหาคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการฯ และอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนบุรีรัมย์ ส่วนหนึ่งใช้วิธีการชักชวนบุคคลที่รู้จัก

2. การเมือง ได้แก่

2.1) การเมืองในระดับนโยบาย

- การเมืองมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชน โดยเฉพาะการเมืองระดับในระดับนโยบาย จากการวิเคราะห์เอกสาร ทำให้ทราบนโยบายของรัฐที่มีต่อการกำหนดให้มีสื่อของประชาชนขึ้นกลับพบว่า ความพร้อมของรัฐในด้านต่าง ๆ ที่มีต่อรายการรองรับนโยบายดังกล่าวยังไม่เพียงพอ อาทิ ความพร้อมของสถานีวิทยุกระจายเสียง ไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์ บุคลากร การวางแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับหลักการวิทยุชุมชน ความพร้อมของงบประมาณที่จะมาสนับสนุนการดำเนินงาน ความพร้อมของประชาชน ในแง่การสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ ที่มีต่อวิทยุชุมชน เป็นต้น

- กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกกลุ่ม : ควรกระตุ้นให้ตัวแทนชุมชนที่มีโช อปม. หรือผู้นำชุมชนเท่านั้น มามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนด้วยด้วยโดยชี้ให้เห็นความสำคัญ ประโยชน์ของสื่อวิทยุที่มีต่อการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ที่สำคัญกระตุ้นให้มามีส่วนร่วมทุกระดับ และโน้มน้าวให้ชุมชนดังกล่าว ต้องการเป็นเจ้าของสื่อ รู้สิทธิการเป็นเจ้าของสื่อของตนและชุมชน

- สร้างความพร้อมให้ชุมชน : ควรสร้างความพร้อมให้ชุมชนก่อนเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า ปัญหาการดำเนินงานอย่างหนึ่งของชุมชนคือ ความพร้อมในการดำเนินงาน การบริหารจัดการ ทั้งนี้มาจากการขาดการติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

2.2) สื่อเพื่อพัฒนาความรู้ทางการเมือง

จากการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อศึกษาในประเด็นบทบาทของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ที่พบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีบทบาทในลักษณะรณรงค์เพื่อให้ความรู้ทางการเมือง แก่ชุมชน เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งทั้งระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ และการรณรงค์ให้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ฯลฯ

2.3) การเมืองระบบอุปถัมภ์

การเมืองระบบอุปถัมภ์ เกี่ยวเนื่องกับวิทยุชุมชนในแง่ที่ว่า จากโครงสร้างการเป็นเจ้าของวิทยุชุมชนที่รัฐเป็นเจ้าของ และโครงสร้างการบริหารและการจัดการที่เป็นแบบระบบรัฐ โดยเฉพาะรัฐมนตรี

ประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่ดูแลกรมประชาสัมพันธ์ที่เป็นหน่วยงานต้นสังกัด ทำให้การดำเนินงานวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมาต้องปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล

จะเห็นว่าแนวคิดหลักของสื่อวิทยุชุมชน เป็นสื่อที่ต้องการให้เกิดการมีส่วนร่วมมากจากประชาชนชุมชนต่าง ๆ มากที่สุด ดังนั้นที่มิจัยจึงต้องศึกษาถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนในวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

การมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ในวิทยุชุมชน

การศึกษาการมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ วิเคราะห์เอกสาร และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมพบว่า คณะอนุกรรมการฯ / ชมชมอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนบุรีรัมย์และชุมชนจังหวัดมา มีรูปแบบการมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน 3 ระดับ โดยสามารถเรียงลำดับการมีส่วนร่วมจากมากที่สุดไปจนถึงการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ดังนี้

1.การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร

การศึกษาการใช้ ความพึงพอใจ ความต้องการ และความคาดหวังของชุมชนที่มีต่อวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ ในส่วนของการศึกษาเรื่องของการเปิดรับฟังรายการนั้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างฟังรายการวิทยุชุมชน จำนวน 192 คน คิดเป็นร้อยละ 45.07 ไม่ฟังรายการวิทยุชุมชนจำนวน 226 คน คิดเป็นร้อยละ 53.05 ซึ่งให้เห็นว่าชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นที่มีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ในฐานะผู้รับสาร หรือผู้ฟังถือว่ามากพอสมควร

2.การมีส่วนร่วมในรายการ

จากการวิเคราะห์เนื้อหา วิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ทั้งภาครัฐ และประชาชนมีส่วนร่วมในรายการ 3 ลักษณะ ดังนี้

- 2.1) การมีส่วนร่วมในรายการโดยการโทรศัพท์ มากที่สุดไม่ว่าจะเป็นในส่วนของ การรายงานข่าว การแจ้งข่าว การพูดคุยทางโทรศัพท์ เหล่านี้เป็นต้น
- 2.2) การมีส่วนร่วมในรายการที่สถานีในฐานะผู้ให้สัมภาษณ์ เช่น เป็นแขกรับเชิญในรายการ
- 2.3) การมีส่วนร่วมในรายการโดยผ่านทางจดหมายและไปรษณียบัตร

3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมผลิตรายการ

การศึกษาด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ ในประเด็นโครงสร้างการบริหารและการจัดการในส่วนของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ที่พบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ประกอบด้วยคณะกรรมการฯ / ชมรมอาสาสมัครฯ อย่างไรก็ตามในจำนวนดังกล่าวมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

- เลือกประเด็นหัวข้อในการนำเสนอผ่านรายการ
- เลือกแง่มุมที่จะนำเสนอ โดยเฉพาะคณะกรรมการฯ หรือคณะทำงานฯ ที่เป็นผู้ดำเนินรายการ
- รวบรวมข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบ ซึ่งได้จากการติดตามสื่อมวลชนแขนงอื่น ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และจะอาศัยการพูดคุยกับผู้ร่วมรายการก่อนออกอากาศ

4. การมีส่วนร่วมในขั้นหลังการผลิต

การศึกษาด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์พบว่า การมีส่วนร่วมในขั้นตอนหลังการผลิตรายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์นี้จะปรากฏในกรณีที่มีการสัมภาษณ์นอกสถานที่ อาจต้องมีการติดต่อหาเสียงต่าง ๆ เช่น เสียงของผู้ให้สัมภาษณ์ ฯลฯ เพื่อใช้ในการผลิตรายการ อย่างไรก็ตามการติดต่อดังกล่าวในช่วงแรกปรากฏมากแต่ระยะหลังแทบจะไม่มี ทั้งนี้เพราะการผลิตรายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์เป็นการผลิตรายการสด โดยไม่ได้เป็นรายการที่ต้องบันทึกเทปก่อนออกอากาศ จึงไม่มีปรากฏการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการฯ และอาสาสมัครฯ ในขั้นตอนนี้ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่สถานีฯเป็นคนทำ

5. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย

การศึกษาโดยการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์ในประเด็นการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการฯ และชมรมอาสาสมัครฯ พบว่า คณะกรรมการฯ และชมรมอาสาสมัครฯ ได้รับการแต่งตั้งหลังจากที่มีการกำหนดแผนและนโยบายในขั้นตอนเริ่มต้น กล่าวคือ แผน และนโยบายหลัก ได้ถูกกำหนดขึ้น โดยกรมประชาสัมพันธ์ตั้งแต่แรกเริ่ม

อย่างไรก็ตามในส่วนของแผนในระดับย่อย ๆ อาทิ การกำหนดกรอบเนื้อหารายการ การคัดเลือกประเด็นที่จะนำเสนอในรายการ ฯลฯ คณะกรรมการฯ และชมรมอาสาสมัครฯ จะมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนย่อยด้านต่าง ๆ ดังกล่าว ทั้งนี้โดยให้เป็นไปตามนโยบายของกรมที่วางไว้

6. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานวิद्यุชุมชน

จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมพบว่า ในการประชุมประจำเดือน คณะอนุกรรมการฯ และชมรมอาสาสมัครฯ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานวิद्यุชุมชนในบางประเด็น อาทิ การแต่งตั้งชมรมอาสาสมัครฯ และการออกสัญญาของวิद्यุชุมชนสัญญา ฯลฯ ประเด็นต่าง ๆ มาจากการกำหนดจากสถานีฯ และการประชุมหลายครั้งข้อสรุปและข้อยุติเกิดขึ้นจากความเห็นร่วมกันในที่ประชุมไม่ใช่ ผอ.สวท. บุรีรัมย์เพียงผู้เดียว

7. ปัจจัยที่มีส่วนกำหนดระดับของการมีส่วนร่วม

จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในวิद्यุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และการวิเคราะห์เอกสาร พบว่าปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในวิद्यุชุมชน คือ กฎระเบียบ (บัตร กบว.) เกณฑ์เงื่อนไขที่กำหนดขึ้น ได้แก่

- 7.1) กฎระเบียบ (บัตร กบว.) ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่กำหนดขึ้นโดยส่วนกลาง (กรมประชาสัมพันธ์)
- 7.2) ลักษณะของวิद्यุชุมชนที่เปิดกว้างสำหรับการมีส่วนร่วมในรายการ เพราะมีการเชิญชวนออกอากาศผ่านทางรายการวิद्यุชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
- 7.3) วิद्यุชุมชนมีลักษณะของการสื่อสารที่เอื้อให้มีลักษณะตอบโต้กันอยู่ตลอดเวลาเช่นโทรศัพท์เขียนจดหมาย เข้าร่วมในรายการ ฯลฯ แต่ก็ยังมีข้อจำกัด คือ การมีคู่สายโทรศัพท์ที่จำกัด ทำให้การมีส่วนร่วมค่อนข้างจำกัด

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า ยังมีปัจจัยที่มีส่วนกำหนดระดับการมีส่วนร่วมโดยเป็นปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดเรื่องการมีส่วนร่วม เช่น ความสะดวกในการเข้ามามีส่วนร่วมในรายการอันเกิดจากปัจจัยทางด้านการคมนาคม เวลา ภาระงานของคณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานฯ และงบประมาณ การโทรศัพท์เข้าในรายการที่มีจำนวนคู่สายน้อย รวมทั้งปัจจัยด้านวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนที่ทำให้ไม่สามารถฟังรายการวิद्यุชุมชน หรือร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมออกรายการในรายการวิद्यุชุมชนได้ หรือแม้กระทั่งการไม่มีเครื่องรับวิทยุ หรือไม่ได้ฟังรายการวิทยุผ่านหอกระจายข่าว

แหล่งข้อมูล

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในวิद्यุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การดำเนินการในส่วนของการผลิตรายการนั้น คณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานฯ ที่เป็นเป็นผู้ดำเนินรายการและบุคลากรของสถานีนำข้อมูลส่วนหนึ่งมาจากประสบการณ์ของตน และข้อมูลส่วนหนึ่งมาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งแหล่งข้อมูลส่วนใหญ่เป็นแหล่งข้อมูลในท้องถิ่น และบางส่วนนำมาจากแหล่งข้อมูลส่วนกลาง รายละเอียด ดังนี้

(i) ข้อมูลท้องถิ่น

แหล่งข้อมูลสำคัญที่คณะกรรมการฯ และชมรมอาสาสมัครฯ ที่เป็นผู้ดำเนินรายการ ใช้เป็นข้อมูลเพื่อผลิตรายการ สามารถจำแนกตามลำดับของปริมาณความถี่บ่อยของการใช้แหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

- 1) หน่วยงานรัฐ ที่เป็นหน่วยงานราชการในจังหวัดบุรีรัมย์ อาทิ สำนักงานสาธารณสุข สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเทศบาลบุรีรัมย์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ โดยวิทยุชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์จะนำข่าวแจกของหน่วยงานรัฐดังกล่าวมานำเสนอในรายการ หรืออาจเชิญบุคคลที่สังกัดหน่วยงานรัฐสัมภาษณ์ให้ข้อมูล รวมทั้งการรายงานข่าวของงานข่าวของสถานี และนำข่าวของงานข่าวมานำเสนอในรายการ
- 2) ประชาชน เป็นสื่อบุคคลทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และกลุ่มภายในจังหวัดที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ หรือประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ เช่น สื่อบุคคลในท้องถิ่นที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน เช่น กลุ่มแม่บ้านจังหวัดบุรีรัมย์ ฯลฯ รวมทั้ง NGO โดยรายการจะเชิญบุคคลดังกล่าวมาให้สัมภาษณ์ในรายการ ทั้งนี้อาจจะเชิญมาร่วมรายการที่สถานี หรือสัมภาษณ์ผ่านทางโทรศัพท์
- 3) สื่อท้องถิ่นอื่น ๆ อันได้แก่ สื่อพื้นบ้าน เช่น เพลงพื้นบ้านกันตรึม หมอลำ เป็นต้น ในส่วนของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นไม่มี จะเป็นแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการผลิตรายการเมื่อเรื่องราวนั้นมีความน่าเชื่อถือ

(ii) ข้อมูลส่วนกลาง

นอกจากแหล่งข้อมูลในท้องถิ่นดังกล่าวข้างต้นแล้ว คณะกรรมการฯ และอาสาสมัครฯ ที่เป็นผู้ดำเนินรายการส่วนใหญ่อย่าอาศัยแหล่งข้อมูลจากส่วนกลาง อันหมายถึงแหล่งข้อมูลที่มาจากกรุงเทพฯ ใช้ประกอบในการผลิตรายการ โดยแหล่งข้อมูลจากส่วนกลาง ดังนี้

- 1) สื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ส่วนกลาง เช่น หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ สถานีวิทยุโทรทัศน์ส่วนกลาง เช่น สถานีวิทยุโทรทัศน์ไอทีวี ช่อง 5, 7, 3 9 และ 11 นิตยสารที่มีเกร็ดความรู้ต่าง ๆ
- 2) ข่าวของกรมประชาสัมพันธ์ จากสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นเจ้าหน้าที่สถานีพบว่า แหล่งข้อมูลส่วนหนึ่งได้มาจากกรมประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้ในแง่ของการวิธีการดำเนินงานในส่วนของการผลิตรายการนั้น มี กระบวนการในการเลือกผู้เข้าร่วมรายการ ดังนี้

การเลือกผู้ร่วมรายการ

การเลือกบุคคลที่จะเข้าร่วมในรายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์นั้น คณะกรรมการฯ และอาสาสมัครฯ ที่รับผิดชอบในแต่ละรายการจำนวน 10 รายการ ที่มีบทบาทในการคัดเลือกซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมสามารถประมวลเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกผู้ร่วมรายการ ได้แก่ ผู้ให้สัมภาษณ์ในรายการทั้งผ่านทางโทรศัพท์ และสัมภาษณ์ที่สถานี ดังต่อไปนี้

- 1) ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นเป็นอย่างดี

- 2) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะในการพูดและการถ่ายทอดพอสมควร
- 3) ต้องเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน

การเชิญผู้ฟังเข้าร่วมรายการ

การเชิญผู้ฟังเข้าร่วมรายการจะเป็นหน้าที่หลักคณะอนุกรรมการและอาสาสมัครฯ จำแนกตามลักษณะของผู้ร่วมรายการได้เป็น 2 แนวทาง ได้แก่

- 1) การเชิญแบบเป็นทางการ โดยการทำหนังสือเชิญจากผู้อำนวยการสถานีวิจัย ถึงบุคลากรหรือหน่วยงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นหน่วยงานรัฐ
- 2) การเชิญแบบไม่เป็นทางการ กล่าวคือเป็นการเชิญโดยวาจา ซึ่งอาจประสานผ่านทางโทรศัพท์ โดยไม่มีหนังสือเชิญ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นประชาชนทั่วไปที่เจ้าของในแต่ละรายการเป็นผู้ติดต่อเอง

งบประมาณวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษางบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินงานวิทยุชุมชนบุรีรัมย์จากเอกสาร พบว่า นับตั้งแต่เดือนตุลาคม 2541 เป็นต้นมา สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับจัดสรรเงินสำหรับบริหารโครงการฯ จากกรมประชาสัมพันธ์ ดังนี้

1. ปี พ.ศ. 2541 ได้รับจัดสรรจำนวนเงิน	15,000 บาท
2. ปี พ.ศ. 2542 ได้รับจัดสรรจำนวนเงิน	20,000 บาท

รายละเอียดของการใช้งบประมาณมีดังนี้

1. ใช้จ่ายกับการจัดประชุมคณะกรรมการและอนุกรรมการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อชี้แจงถึงนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับวิทยุชุมชนจำนวน 2 ครั้ง
 2. ใช้จ่ายกับการจัดอบรมให้กับ อปม. และอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนบุรีรัมย์ จำนวน 1 ครั้ง
 3. ใช้จ่ายกับการผลิตรายการนอกสถานที่ พร้อมออกติดตามประเมินผลการรับฟัง มีการรายงานข่าวทางโทรศัพท์เข้ารายการเป็นประจำทุกวัน ต้องมีการประสานงานกับ อปม. เป็นประจำ
- จำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายในการออกปฏิบัติงานนอกสถานที่ ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าโทรศัพท์ ค่าอาหารสำหรับสถานที่ ค่าวัสดุทำเอกสารแจก เป็นต้น จะเห็นได้ว่างบประมาณยังคงไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ซึ่งปัญหาเหล่านี้ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขจากรัฐแต่อย่างใด

สื่อคู่แข่งรายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

สื่อคู่แข่ง

การศึกษาในประเด็นสื่อคู่แข่งนั้น โดยทั่วไปสามารถศึกษาได้ในหลายมิติ อาทิ ในเชิงคุณภาพ และประสิทธิภาพของสื่อแต่ละประเภท ฯลฯ แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ทีมวิจัยได้ศึกษาโดยใช้แบบสอบถามกับชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์การศึกษาในประเด็นสื่อคู่แข่งที่เป็นสื่อมวลชนนี้ จำแนกได้เป็น สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อวิทยุโทรทัศน์ และสื่อหนังสือพิมพ์ ดังนี้

1. วิทยุกระจายเสียง

ในการวิเคราะห์สื่อคู่แข่งในส่วนของวิทยุกระจายเสียงสามารถวิเคราะห์ได้ 2 ประเด็น คือ ระดับรายการ และระดับสถานี กล่าวคือ ในระดับรายการนั้น เนื่องจากสถานการณ์ของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์เป็นรายการหนึ่งของสถานีวิทยุฯ แห่งประเทศไทย ดังนั้นรายการที่อยู่ช่วงเวลาอื่น ๆ ของสถานีจึงมีผลต่อการเปิดรับฟังวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ด้วย และนอกจากสถานีวิทยุฯ แห่งประเทศไทยที่ออกอากาศรายการวิทยุชุมชนแล้ว สถานีวิทยุกระจายเสียงในท้องถิ่น (local radio) อื่น ๆ ซึ่งมีการผลิตรายการและออกอากาศหลากหลายรูปแบบรายการที่ประชาชนสามารถเปิดรับฟังรายการได้ตามความต้องการ ซึ่งมีผลต่อการเปิดรับฟังรายการวิทยุกระจายเสียงของชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

ในระดับสถานีนั้นจังหวัดบุรีรัมย์มีสถานีวิทยุกระจายเสียง ดังนี้

1. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยในจังหวัดบุรีรัมย์

ระบบ AM. ความถี่ 136.5 kHz

ระบบ FM. ความถี่ 101.75 MHz

2. สถานีวิทยุกรมไปรษณีย์โทรเลข

ระบบ AM. ความถี่ 1593 kHz

3. สถานีวิทยุ อสมท. บุรีรัมย์

ระบบ FM. ความถี่ 92.00 MHz

4. สถานีวิทยุ ทท. 2 บุรีรัมย์

ระบบ FM. ความถี่ 100.75 MHz

5. สถานีวิทยุ ทอ. บุรีรัมย์

ระบบ FM. ความถี่ 98.25 MHz

นอกจากนี้จากการศึกษาผู้รับสาร โดยจำแนกผู้ตอบแบบสอบถามตามการรู้จักรายการวิทยุชุมชน ที่พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่รู้จักรายการวิทยุชุมชน มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 218 คน คิดเป็นร้อยละ 51.17 ส่วนกลุ่มที่ไม่รู้จักรายการวิทยุชุมชน จำนวน 208 คน คิดเป็นร้อยละ 48.83 ซึ่งถือว่าอยู่ในสัดส่วนที่

ใกล้เคียงกันในจำนวนกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่รู้จักรายการวิทยุชุมชนดังกล่าวเปิดรับฟังสถานีวิทยุกระจายเสียงในท้องถิ่น (local radio) สถานีอื่น ๆ

2. วิทยุโทรทัศน์

การศึกษาในประเด็นสื่อคู่แข่งกรณีวิทยุโทรทัศน์นั้น มุลจากการลงภาคสนามชี้ชัดว่า ในบรรดาสื่อมวลชนนั้นสื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่ชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์เปิดรับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 96.48 ประกอบกับเมื่อพิจารณาถึงคุณลักษณะ (attribute) ของสื่อโทรทัศน์ที่ให้ทั้งภาพ และเสียง ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เด่นกว่าวิทยุกระจายเสียง จึงอาจกล่าวได้ว่า สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อคู่แข่งสำคัญประเภทหนึ่งของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

3. หนังสือพิมพ์

สื่อหนังสือพิมพ์ที่วางจำหน่ายในจังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อจำแนกตามเกณฑ์ทางภูมิศาสตร์สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ หนังสือพิมพ์ระดับชาติ เช่น ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน และข่าวสด ฯลฯ หนังสือพิมพ์ระดับภูมิภาค เช่น อีสานวิสัยทัศน์ และเทอดไท ฯลฯ ในส่วนของหนังสือท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์ไม่มีและประชาชนมีการเปิดรับหนังสือพิมพ์จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 14.79 ซึ่งเป็นอันดับที่ 11 ของสื่อที่ชุมชนเปิดรับชี้ให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์ถือเป็นสื่อคู่แข่งเช่นกัน

4. สื่อบุคคล

ข้อค้นพบอีกประการหนึ่งพบว่า สื่อบุคคลเป็นสื่อที่มีบทบาทในการเปิดรับข่าวสารของชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ โดยเฉพาะสื่อบุคคลที่เป็นบุคคลภายในชุมชนเอง อันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ที่ชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์เปิดรับข้อมูลข่าวสารมาก (คิดเป็นร้อยละ 80.99) และกล่าวได้ว่าเป็นสื่อคู่แข่งสำคัญสื่อหนึ่งของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

5. สื่อเฉพาะกิจ

จากการศึกษาการในประเด็นพฤติกรรมกาเปิดรับสื่อของชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ ด้วยแบบสอบถามพบว่า ชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีการเปิดรับสื่อเฉพาะกิจ อันได้แก่ หอกระจายข่าว ในอันดับที่ 2 ของสื่อประเภทต่าง ๆ จำนวน 366 คน คิดเป็นร้อยละ 85.92 เปิดรับโปสเตอร์ ในอันดับที่ 8 เปิดรับสื่อ แผ่นพับ อันดับที่ 10 และเปิดรับสื่อรถแห่ ในอันดับที่ 8 ชี้ให้เห็นว่า สื่อเฉพาะกิจมีผลต่อการเปิดรับของชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

5.5 บทบาทของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

เนื้อหาและรูปแบบรายการ

จากการศึกษาพบว่าวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีรายการที่น่าสนใจทั้งสิ้น 10 รายการโดยมีรายการที่คิดขึ้นมาใหม่ 5 รายการประกอบด้วย รายการบอกกล่าวเล่าแจ้ง รายการร่วมคิดร่วมคุย รายการฟันธงตรงประเด็น รายการเสียงจากชุมชน และรายการภูมิปัญญาชาวบ้าน และรายการที่มีอยู่เดิมของทางสถานีฯที่

ได้นำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในโครงการฯมี 5 รายการประกอบด้วยรายการคติธรรมประจำวัน รายการทันข่าว เข้าวันนี้ รายการระฆังใจ รายการพูดจาภาษาช่าง และรายการดีเจเยาวชน เมื่อพิจารณาถึงวันเวลาของการนำเสนอในแต่ละวันแล้วพบว่ามีการนำเสนอเกือบตลอดทั้งวันรูปแบบส่วนใหญ่เป็นนิตยสารทางอากาศ

จากการที่ทีมวิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหารายการ สัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ภายใต้กรอบทฤษฎีหน้าที่นิยม และข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษา รวมทั้งแนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อชุมชน โดยเฉพาะทิศทางการไหลของข่าวสาร (flow of information) โดยใน ส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดลำดับบทบาทของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์นั้น ทีมวิจัยได้วิเคราะห์ด้วย วิธีวิเคราะห์เนื้อหารายการเป็นหลัก ซึ่งพบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีบทบาทต่อบุคคล ชุมชนและสังคม ในจังหวัดบุรีรัมย์ด้านต่าง ๆ

- 1) บทบาทในการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่น
- 2) บทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสาร
- 3) บทบาทในการเป็นช่องทางการร้องเรียนและสอบถามข้อมูล
- 4) บทบาทในการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชน
- 5) บทบาทในการให้การศึกษา
- 6) บทบาทในการเป็นเวทีแสดงความคิดเห็น
- 7) บทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์การเมือง
- 8) บทบาทในการให้ความบันเทิง
- 9.บทบาทในการเป็นช่องทางในการติดตามตรวจสอบปัญหาที่ประชาชนร้องเรียน
- 10) บทบาทในการเผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา
- 11) บทบาทในด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและประเพณี
- 12) บทบาทในการระดมความร่วมมือ
- 13) บทบาทในการดำรงไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์
- 14) บทบาทในการปลูกจิตสำนึกให้หวงแหนมาตุภูมิของตน
- 15) บทบาทในการประสานความสามัคคี
- 16) บทบาทในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในครอบครัว
- 17) บทบาทในการเตือนภัย

สภาพปัญหาของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

จากการศึกษาสภาพปัญหาของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ที่ทีมวิจัยได้ทำการศึกษาโดยการวิเคราะห์ เอกสาร การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการจัด ประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า วิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีปัญหาด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 4 กลุ่ม

ใหญ่ คือ 1) ปัญหาด้านนโยบาย และกฎระเบียบ 2) ทรัพยากร (resources) 3) ปัญหาด้านการดำเนินงาน 4) ปัญหาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

วิธีการดำเนินงานที่ดีของวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนที่ดีโดยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์คณะกรรมการและคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์รวมไปถึงการประชุมเชิงปฏิบัติการทั้ง 2 ครั้ง สามารถสรุปแนวทางการดำเนินงานที่ดีของวิสาหกิจชุมชนดังนี้

1. มีงบประมาณที่เพียงพอในการดำเนินงาน โดยงบประมาณเหล่านั้นจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับโครงสร้างของวิสาหกิจชุมชนในแต่ละจังหวัดเพราะปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนประสบปัญหาด้านงบประมาณทำให้เกิดปัญหาต่างๆตามมาอย่างมากมายเช่นขาดความหลากหลายของบุคคลที่จะเข้ามาร่วมในรายการ ขาดวัสดุอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการจัดรายการ เหล่านี้เป็นต้น
2. สรรหาคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนที่มีคุณภาพโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการประชาสัมพันธ์ออกอากาศจัดเวทีวิสาหกิจชุมชนสัญจรขึ้นตามพื้นที่ต่าง ๆ ในขอบเขตการรับฟังเพื่อทำความเข้าใจในแนวทางวิสาหกิจชุมชนให้ประชาชนได้ทราบอย่างทั่วถึงและต่อเนื่องจนเข้ามาเป็นสมาชิกของชมรมฯ
3. กำหนดแผนงานที่ตรงกับความต้องการของผู้คนในชุมชน เช่น การวางแผนรูปแบบรายการโดยคณะกรรมการผู้รับผิดชอบโดยยึดหลักตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ ข้อมูลเหล่านี้ได้มาจาก โทรศัพท์ จดหมายหรือวิทยากรที่ร่วมอยู่ในรายการ แม้กระทั่งการลงไปสำรวจความต้องการของคนในชุมชน
4. จัดเวทีวิสาหกิจชุมชนสัญจรเป็นการประชาสัมพันธ์ขยายเครือข่ายการรับฟังซึ่งได้ผลมากจากผลของการดำเนินงานที่ผ่านมา
5. เชื่อมโยงรายการผ่านหอกระจายข่าวเสียงตามสายตามหมู่บ้านและชุมชนเพื่อเสนอรายการในลักษณะภาคบังคับให้ฟัง โดยประสานไปยังกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่รับผิดชอบดูแลหอกระจายข่าว
6. จัดให้วิสาหกิจชุมชนเป็นศูนย์กลางในการประสานงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไปเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมจะเห็นได้ว่าวิธีการดำเนินงานที่ดีของวิสาหกิจชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือของภาครัฐและภาคประชาชนโดยเฉพาะภาครัฐจะมีบทบาทมากที่สุดในการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ

วิธีการดำเนินงานที่ดีทั้ง 6 ข้อที่ทีมวิจัยได้เสนอไปนั้นหากมีการนำไปปฏิบัติและปรับใช้ในแต่ละจังหวัดเชื่อว่าจะเกิดผลในทางที่ดีต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนอย่างแน่นอนจะมากหรือน้อยนั้นส่วนหนึ่งก็ต้องขึ้นอยู่กับโครงสร้างการบริหารงานของจังหวัดนั้นๆด้วย

ปัจจัยที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์คณะกรรมการและคณะกรรมการผลิตรายการวิสาหกิจชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการทั้ง 2 ครั้งทำให้สามารถสรุปปัจจัยที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยใช้สื่อวิสาหกิจชุมชนดังนี้

1. ปัจจัยด้านงบประมาณต้องมีงบประมาณสนับสนุนจากรัฐอย่างเพียงพอจะมาก หรือน้อย ขึ้นอยู่กับโครงสร้างของวิสาหกิจชุมชนในแต่ละจังหวัดการที่มีงบประมาณมาสนับสนุนอย่างเพียงพอและต่อเนื่องจะทำให้ งานด้านวิสาหกิจชุมชนขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ปัจจัยในการมีคลื่นความถี่ที่ใช้ได้อย่างอิสระเสรีตามหลักการวิสาหกิจชุมชนที่ว่าเป็นของประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชนปราศจากการชี้นำจากหน่วยงานของรัฐที่ทำให้ขาดอิสระในการดำเนินงานซึ่งปัจจุบันคงเป็นไปได้ลำบาก
3. ปัจจัยด้านบุคคลกรต้องมีบุคลากรที่มีคุณภาพ เสียสละ ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ร่วมเป็นคณะทำงานจากคำกล่าวที่ว่ามีทีมงานที่ดีมีคุณภาพหรือมีทีมงานที่แข็งแกร่งย่อมได้รับชัยชนะไปกว่าครึ่งเพราะจะทำให้การดำเนินงานเป็นไปได้ด้วยดีและบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างรวดเร็ว
4. ปัจจัยด้านการวางแผนงานที่ชัดเจนปฏิบัติได้จริงและสนองตอบความต้องการของวิสาหกิจชุมชน ถือเป็นเข็มทิศแนะแนวทางปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินงานลื่นไหลไปได้และไม่ออกจากรอบของความเป็นวิสาหกิจชุมชน
5. ปัจจัยด้านการดำเนินงานที่สนองตอบความต้องการของชุมชนเป็นหลัก ถือเป็นหัวใจหลักของวิสาหกิจชุมชนที่ต้องนำเสนอเพื่อชุมชนทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบ การเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมและการเป็นปากเป็นเสียงแทนประชาชน
6. ปัจจัยที่เกิดจากการสนับสนุนจากรัฐบาลในทุกๆด้าน เช่น ด้านนโยบายที่เอื้อต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ด้านการประเมินติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทั้ง 6 ข้อที่ทีมวิจัยได้วิเคราะห์และสรุปออกมาเปรียบเสมือนเข็มทิศชี้ว่ามีปัจจัยอะไรที่จะทำให้วิสาหกิจชุมชนเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ทั้งและทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมของในแต่ละจังหวัดนั้นด้วย

ข้อเสนอแนะต่อวิทยุชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์

1. ควรมีการจัดอบรมชี้แจงเกี่ยวกับกฎระเบียบของกรมประชาสัมพันธ์ในการดำเนินงานเกี่ยวกับการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง รวมไปถึงจัดอบรมข้อที่พึงปฏิบัติได้สำหรับคณะกรรมการและอาสาสมัครวิทยุชุมชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตรายการเป็นครั้งคราวเมื่อมีวาระสมาชิกเพิ่มมากขึ้นในแต่ละรุ่นและควรมีการนัดประชุมคณะกรรมการอย่างสม่ำเสมอเพื่อติดตามผลงานวิทยุชุมชน
2. การที่จะสร้างแรงจูงใจให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมควรจัดให้มีการฝึกอบรมผู้นำตามแนวองค์การพัฒนาเอกชนสากลจะทำให้ประชาชนในชุมชนรู้จักการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนให้ เข้มแข็งนั่นคือคนในชุมชนจะมีระเบียบวินัยและรู้จักอุทิศตนเพื่อส่วนรวมจะทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของวิทยุชุมชน
3. ควรมีการเชิญประชาชนเข้ามาร่วมรายการหรือออกไปรายงานนอกสถานที่ แยกกับเชิญที่เชิญมาผู้วิจัยเชื่อว่าต้องบอกญาติมิตรสหายให้ฟังรายการที่ตนได้ออกอากาศและจากนั้นอาจจะให้แนะนำแขกกับเชิญคนต่อไปเป็นลักษณะ snowball technique ซึ่งจะมีผู้ฟังเพิ่มขึ้นจากการที่เราได้เชิญชวนพวกเขามาร่วมในรายการ
4. ควรมีการประชาสัมพันธ์รายการวิทยุชุมชนผ่านสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 ที่ถือว่าเป็นสื่อที่อยู่ในความดูแลของกรมประชาสัมพันธ์อีกทั้งไม่มีการเสียค่าเช่าเวลาโดยให้ประชาสัมพันธ์งานวิทยุ ชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การรับสมัครอาสาสมัครฯ การเชิญชวนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ มาออกในรายการ เป็นต้น และเน้นย้ำรายการเด่นๆ แต่ละช่วงแต่ละวันให้กลุ่มเป้าหมายได้ทราบหรือประชาสัมพันธ์ผ่านรายการทันข่าวเช้าวันนี้และรายการบอกกล่าวแล้วแจ้งที่มีคนฟังเยอะที่สุดเป็นประจำทุกวัน
5. ด้านการจัดหางบประมาณเพื่อมาสนับสนุนส่วนหนึ่งควรได้มาจากทุนทางสังคม เช่น จากชมรมอาสาสมัครฯ ที่เข้ามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนยินดีจ่ายค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อันเกิดจากการที่ตนเข้ามีส่วนร่วมด้วยใจสมัคร และการเปิดรับบริจาค เพื่อสนับสนุนงานของสื่อวิทยุชุมชนโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ จากองค์กรในชุมชน และสังคม เช่น อบต. เป็นต้น รวมไปถึงการให้งบประมาณสำหรับการจัดทำวิทยุชุมชนสัญจรอย่างสม่ำเสมอโดยเฉพาะในช่วงแรกๆ ของโครงการเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวิทยุชุมชนให้ชุมชนได้เข้าใจอันจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในอนาคต
6. ทีมวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ควรมีการจัดสร้างเครือข่ายประชาสังคมหรือเครือข่ายวิทยุชุมชนร่วมกันกับจังหวัดอื่นๆ ที่ใกล้เคียงเพื่อช่วยระดมทุนร่วมกันเช่น จากองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรเช่น องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO)
7. อาจนำวิธีหาทุนของ Marty Dulin ผู้บริหารวิทยุชุมชนแห่งเมืองโบลเดอร์ รัฐโคโลราโด ใช้นโยบายหาทุนให้กับวิทยุชุมชนโดยการหาทุนจากการโฆษณาจากร้านค้าปลีกขนาดย่อมและให้พูดโฆษณาสั้นๆ เพียง 1 – 2 ประโยคเท่านั้น (Marty Dulin ,2001)

8. ในส่วนของการขาดบุคลากรที่เข้าร่วมในรายการอาจมีการเปลี่ยนแปลงหมุนเวียนให้แต่ละชุมชนมาร่วมจัดรายการหรือมาร่วมพูดคุยในรายการโดยจัดทำเป็นเวรแต่ละวันไปซึ่งจะไม่ผูกขาด เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอีกทั้งยังได้บุคคลที่หลากหลายเข้าร่วมในรายการ
9. จากการที่ผู้วิจัยได้ไปสำรวจกลุ่มตัวอย่างพบว่ากลุ่มตัวอย่างชอบเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรมากที่สุด อนุกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ควรจะเพิ่มรายการที่น่าสนใจเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรโดยตรงเพราะปัจจุบันมีรายการประเภทนี้แค่ช่วงเดียวเท่านั้นอีกทั้งรายการวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ที่น่าสนใจในปัจจุบันมุ่งเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมมากที่สุดและมีบทบาทในการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่นมากที่สุดเช่นเดียวกันซึ่งไม่สอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตร สุขภาพ เศรษฐกิจ การศึกษาดังนั้นจึงต้องเพิ่มเนื้อหาตรงส่วนนี้ให้มากและควรสอดแทรกความบันเทิงด้านเสียงเพลงเข้าไปในรายการด้วย

ข้อเสนอแนะของทีมวิจัยต่อประเด็นบทบาทของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์

1. ปัจจุบันบทบาทของวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีลักษณะการสื่อสารจากบนลงล่างเพราะฉะนั้นควรเพิ่มสัดส่วนของบทบาทที่เป็นการสื่อสารแบบแนวนอน(horizontal)และบทบาทที่เป็นการสื่อสารแบบล่างขึ้นบน(bottom-up) ดังนี้
 - 1.1 คิดเห็นโดยกำหนดให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่างๆของสังคมในท้องถิ่น เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาราคาพืชผล ฯลฯ เพื่อให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและร่วมกันหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของสังคมและชุมชน ทั้งนี้การเพิ่มบทบาทดังกล่าวในอีกด้านหนึ่งยังเป็นการเพิ่มบทบาทในการสะท้อนปัญหาสังคมด้วย
 - 1.2 บทบาทในการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชน โดยเพิ่มการนำเสนอเนื้อหาที่มีลักษณะของการเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้จากภูมิปัญญา เรื่องราว กิจกรรม ความเคลื่อนไหวท้องถิ่นทั้งระดับปัจเจกบุคคล และระดับกลุ่มของประชาชนโดยกำหนดให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับเกษตร ปศุสัตว์ เลี้ยงสัตว์ต่างๆและการรวมกลุ่มต่างๆเพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับประชาชนและในอีกมิติหนึ่งเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างประชาชนกับประชาชน
 - 1.3 บทบาทในการเป็นช่องทางการร้องเรียน และสอบถามข้อมูลและ บทบาทในการเป็นช่องทางในการติดตามตรวจสอบปัญหาที่ประชาชนร้องเรียนซึ่งถือว่าเป็นการสื่อสารจากล่างขึ้นข้างบนที่ประชาชน สามารถเขาไปมีส่วนร่วมและสามารถก่อให้เกิดประโยชน์แก่พวกเขาได้เช่นเดียวกัน
2. ลดสัดส่วนบทบาทที่เป็นการสื่อสารจากบนลงล่าง(top - down)โดยเฉพาะบทบาทในการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารของหน่วยงานท้องถิ่น ทั้งนี้จากการศึกษาด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาพบว่ามีส่วนสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ95 ดังนั้นหากวิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์มีเป้าหมายให้วิทยุ

ชุมชนเป็นสื่อเพื่อชุมชนและโดยชุมชนอย่างแท้จริง วิทยุชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ต้องลดบทบาทดังกล่าว

ข้อเสนอแนะต่อการกำหนดนโยบายระดับชาติในการปฏิรูปสื่อเพื่อประชาชนและชุมชน

1. เนื่องจากการศึกษาพบว่า ลักษณะโครงสร้างการเป็นเจ้าของที่วิทยุชุมชนยังคงเป็นของรัฐจึงทำให้วิทยุชุมชนที่ปรากฏในปัจจุบันการมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนในการที่จะจัดสรรคลื่นความถี่ให้กับชุมชน และในอนาคตเมื่อคลื่นความถี่เป็นระบบดิจิทัลลดความจำกัดของการจัดสรรความถี่แทบจะหมดไปก็ว่าได้และต้นทุนอุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆก็จะลดลงตามไปด้วย
2. แนวคิดวิทยุชุมชนควรเป็นแนวคิดที่ต่อเนื่องและมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วยไม่ว่ารัฐบาลใดเข้ามาบริหารประเทศจะ ต้อง มองว่าวิทยุเป็นสื่อของชุมชนรัฐต้องให้การสนับสนุนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับฟัง การบริหารและการดำเนินงาน
3. ต้องมีกฎหมายประกอบการมารองรับ รัฐต้องจัดสรรเงินทุนเพื่อให้ประชาชนมีพลังที่จะดำเนินงานด้านวิทยุชุมชนต่อไปได้
4. จำนวนของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชนควรมีสัดส่วนที่เหมาะสม จึงควรมีกฎหมายหรือระเบียบกฎเกณฑ์รองรับสิทธิ์ที่พึงมีต่อการผลิตรายการวิทยุชุมชนเช่น สิทธิ์ในการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล เป็นต้น
5. ด้านการได้ไปรับรองผู้ประกาศของภาคประชาชนที่จะเข้าร่วมจัดรายการควรจะมีการจัดสอบโดยมีการแบ่งภาษาออกเป็นภาษากลางและภาษาถิ่นใครสอบผ่านภาษาใดภาษาหนึ่งก็ได้ ตามทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่าการสอบใบผู้ประกาศในปัจจุบันเป็นการสอบเพื่อวัดความถูกต้องในการออกเสียงตามหลักการอ่านภาษาไทยเท่านั้นไม่ได้วัดว่าคนเหล่านั้นมีความสามารถในการจัดรายการมากน้อยหรือเปล่า

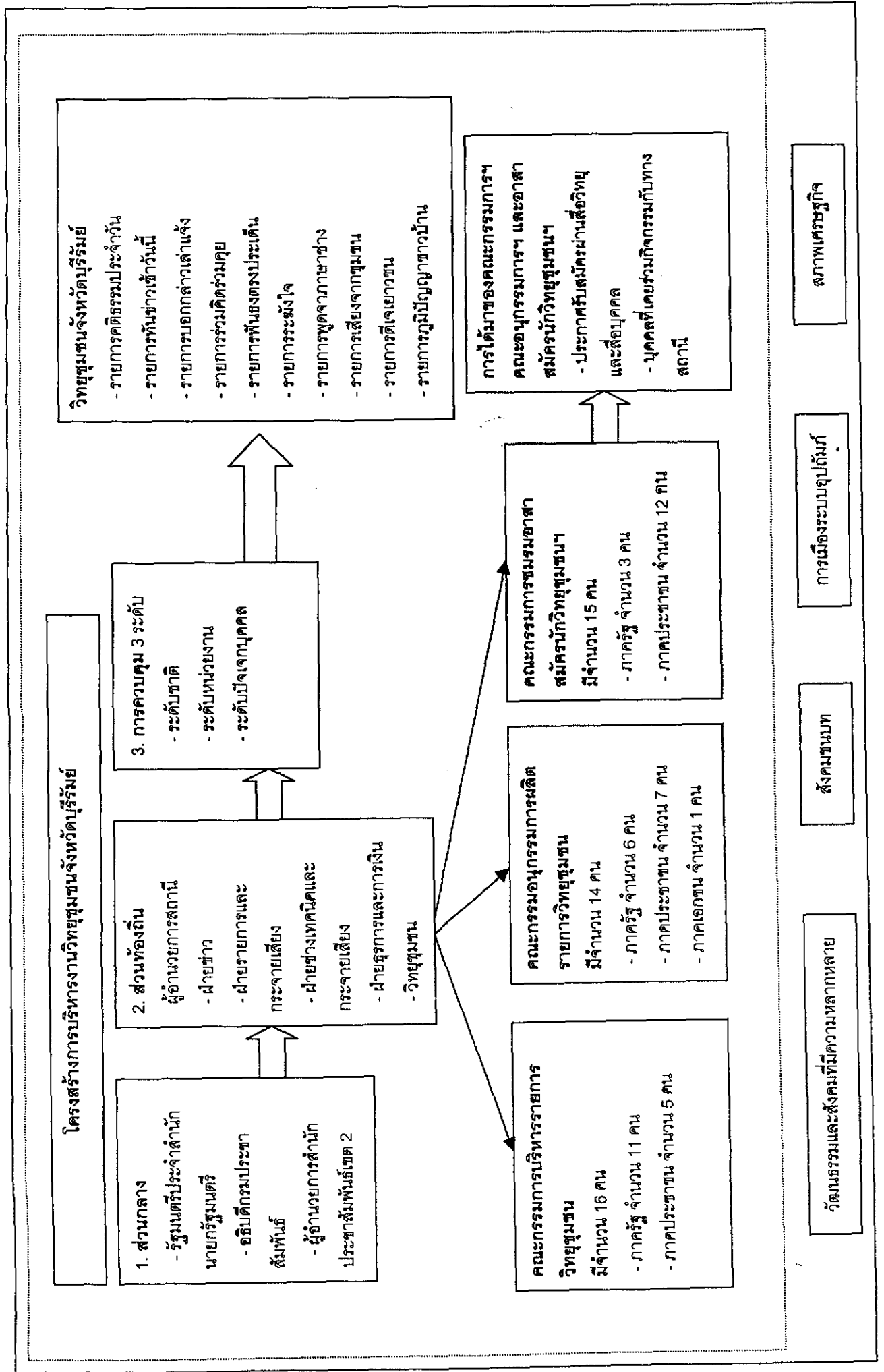
ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการใช้วิทยุเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

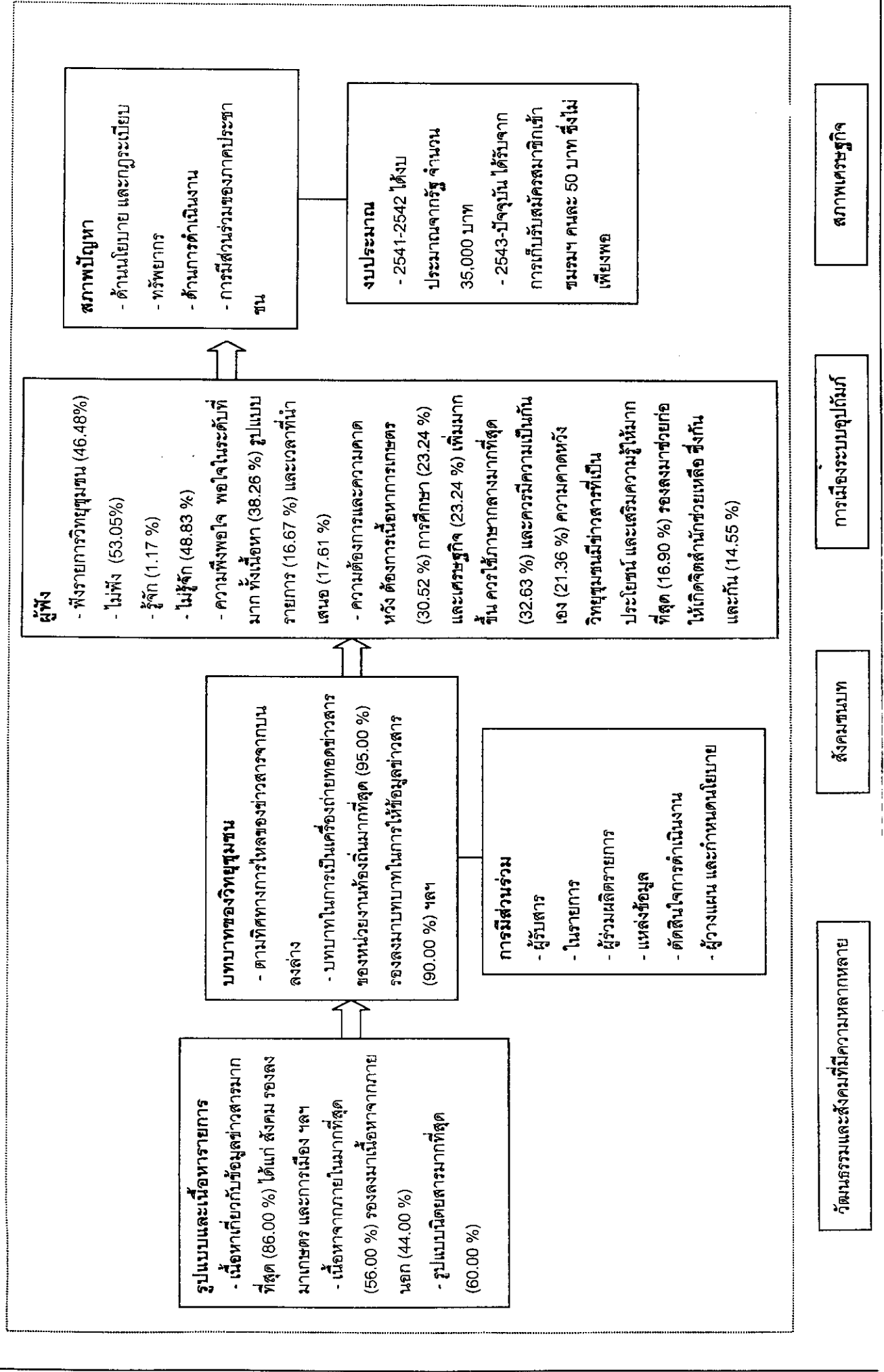
1. ควรมีพึ่งพาหอกระจายข่าวเพื่อขยายวิทยุชุมชนเป็นลักษณะสื่อแบบผสมผสาน เพราะหอกระจายข่าวถือเป็นตัวแปรที่สำคัญที่จะประชาสัมพันธ์งานของวิทยุชุมชนไปสู่ประชาชนในระดับรากหญ้าให้รับทราบ และฝ่ายบริหารเองต้องให้ความช่วยเหลือในการหางบประมาณมาสนับสนุนหอกระจายข่าวเพื่อเป็นค่าซ่อมแซม ค่าดูแล เป็นต้น อีกทั้งมีการกำหนดเปิดปิดอย่างเป็นระบบ เป็นการให้สิทธิ์แก่คนในชุมชนที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสาร (the right to know) ตามรัฐธรรมนูญจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งเร็วขึ้น

2. จัดให้วิทยุชุมชนเป็นศูนย์กลางในการประสานงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไปเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิทยุชุมชนให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนมากที่สุดซึ่งจะส่งผลไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

ข้อเสนอแนะการวิจัยในอนาคต

1. ควรมีการศึกษาวิจัยบทบาทของผู้นำชุมชนซึ่งถือว่าเป็นสื่อบุคคลที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อคนในชุมชนและหอกระจายข่าวในการนำหลักและแนวคิดวิทยุชุมชนให้แพร่หลายสู่คนในชุมชนให้แพร่หลายมากที่สุด
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงทดลองว่าจะจัดรายการวิทยุชุมชนประเภทใด มีเนื้อหารูปแบบรายการอย่างไรรวมไปถึงการดำเนินรายการอย่างไรถึงจะเป็นที่สนใจของคนในชุมชนอาจจะเลือกเอาชุมชนใดชุมชนหนึ่งเป็นชุมชนทดลอง
3. ควรมีการศึกษาวิจัยว่าการที่มีผู้เข้าร่วมชมรมอาสาสมัครนักวิทยุชุมชนบุรีรัมย์เป็นจำนวนมากมีวิธีสร้างเครือข่ายได้อย่างไรและมีวิธีการสร้างพลังหรือแรงกระตุ้นให้อาสาสมัคร ฯ ให้คงอยู่ได้อย่างไร
4. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบวิทยุชุมชนกับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียนเพื่อขยายผลออกไปให้กว้างขวางอันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประเทศไม่ว่าจะเป็นด้านทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติ
5. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อวิทยุวิทยุชุมชนเพื่อการพัฒนาเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนศึกษาถึงบทบาท วิธีการ และแนวทางทั้งในปัจจุบันและอนาคตสามารถนำมาเป็นคู่มือการใช้สื่อวิทยุชุมชนเพื่อการพัฒนาได้

บรรณานุกรม

- จุมพล รอดคำดี. วิทยุชุมชน เปรียบเทียบ โดยประชาชน ของประชาชน. ใน วิทยุชุมชนการ
ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม. หน้า 31-34. กรุงเทพฯ,2542
- วิเชียร เกตุสิงห์. คู่มือการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.),2534
- สุภาพร โพธิ์แก้ว และคณะ. การสื่อสารมวลชนเบื้องต้น. คณะนิเทศศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย,2541
- สุรินทร์ แปลงประสพโชค. การทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชนสำหรับชุมชนชนบทใน
เขตชานเมืองจังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการประชา
สัมพันธ์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2543.
- อุษา จันทรประภาศ. การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียง
ชุมชนสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2534.
- Holsti,Ole., Content analysis for the social sciences and humanities. California: Menlo Park,
1969.